

Hanna Unell

Examensarbete i arkitektur
AAHM01 2020
Handledare: Jesper Magnusson
Examinator: Per-Johan Dahl
Lunds Tekniska Högskola

KALLBADHUS 2.0 I GÖTA ÄLV

OPEN AIR BATHING 2.0 IN GÖTA ÄLV

Degree Project in Architecture
AAHM01 2020
Supervisor: Jesper Magnusson
Examiner: Per-Johan Dahl
Faculty of Engineering LTH

SAMMANFATTNING

Göteborgs stad har uttryckt en vilja att införa fler offentliga badplatser i Göteborg då vattenkvaliteten i Göta Älv förbättrats. Gamla färjeläget i Eriksberg är i behov av utveckling och det finns potential att bidra med något nytt för staden. Arbetet utforskar rumsliga svar för hur skandinaver kan anamma exotiska badritualer. Detta skulle tillgängliggöra dessa ritualer för fler människor, samtidigt som området kan bli en destination i sig.

Hur kan en fusion av exotiska badkulturer appliceras i en skandinavisk kontext, och vad blir rumsliga svar på det?

Projektet baseras på studiebesök och en förstudie som jämför olika badkulturer. Byggnaden har resulterat i upplevelsebaserade rumsligheter, där det skandinaviska kallbadhusets grund kompletterats med rum som inkorporerar exotiska badseder.

SYNOPSIS

The City of Gothenburg has expressed a desire to introduce more public bathing locations in Gothenburg as the water quality in the Göta River is improving. The old ferry-point is in need of development and there is a possibility to contribute with something new for the city. The work explores spatial answers for how scandinavians can practice exotic bathing rituals. It would make these rituals accesible for more individuals whilst the area can become a destination in itself.

How can a fusion of exotic bathing cultures be applicable in a scandinavian context, and what are the spatial answers for that?

The project is based on study visits and a retrospective preliminary study that compares different bathing cultures. The building resulted in experience-based spaces where the Scandinavian open-air-bath were complemented with themed rooms that incorporate exotic bathing rituals.

FÖRORD

Under projektets utveckling, har jag tagit kontakt med yrkesverksamma för att åstadkomma en funktionell anläggning. Jag vill uttrycka min tacksamhet till Therése Ryding på Park- och naturförvaltningen som rivstartade mitt projekt genom att briefa framtida planer för området. Tack till Simon Haglund på Passalen som informerade mig om detaljer i Jubileumsparken, och Helén Galfi på Kretslopp och vatten som gav kontextbaserad information om vattenförhållanden. Likaså spa-gurun Maria Graffman på Processing och Vierge Hård på RFSL som berikade min förstudie med sin sakkunnighet. Stort tack till min handledare Jesper Magnusson som hjälpt till att råta ut de frågetecken som uppstått under gestaltningsprocessen. Jag vill även tacka Zvonko Sokcic som överblickade restaurangskissen och Markus Bergerheim som gav ovärderlig feedback i ett vägval efter mellanpresentationen. Slutligen vill jag tacka min familj som agerat stöd och bollplank.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Introduktion	1
Historisk tillbakablick badritualer	3-4
Studiebesök badritualer	5-6
Sammanfattande intryck	5-6
Badritualer i Norden	7-10
Kallbadhus	7-8
Kartläggning Kallbadhus	9-10
Studiebesök Kallbadhus	11
Sammanfattande intryck	11
Koncept – Kallbadhus 2.0	11-12
Nakenhet och genus	13-16
Kontexten	17-42
Göteborg	17-24
Mål för staden	25-26
Badmöjligheter	27-32
Kollektivtrafik – Ny angöring	33-34
Färjenäsparken	35-40
Klimat och användbarhet	41-42
Kallbadhus 2.0 i Färjenäsparken	43-80
Vision	43-44
Design	44-46
Planer	47-49
Program	50
Fasader	51-52
Sektioner och axonometri	53-60
Besökarens Upplevelse	61-84
Diskussion och framtida utveckling av området	85-88
Slutsats	89
Källförteckning	91-94

BILAGA – STUDIEBESÖK

STUDIEBESÖK BADRITUALER

Turkiet	
Ayasofya Hürrem Sultan Hamami	97-100
Pamukkale	101-102
Japan	
Tsurunoyu Onsen	103-104
Takenoyu Azabu Juuban	105-106
Yubatake	107-110
Saionkawara Park & Otaki no yu	111-112
Sansuiso	113-116
Korea	
Silloam Bulgama Sauna	117-122
Sverige	
Yasuragi spa	123-126

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

Sverige	
Jubileumsparken i Göteborg	127-130
Ribersborgs kallbadhus	131-134
Bjerreds kallbadhus	135-136
Varbergs kallbadhus	137-140
Saltholmens kallbadhus	141-144
Danmark	
Kastrup søbad	145-148

INTRODUKTION

I och med att vattenkvaliteten förbättrats i Göta Älv har staden uttryckt en vilja att införa fler centrala badplatser. Min vision är att tillgodose behovet och bidra med en identitetsstärkande byggnad som knyter an till kontextens historia. Arbetet utforskar hur exotiska badritualer kan tillgängliggöras med följande frågeställning:

Hur kan en fusion av exotiska badkulturer appliceras i en skandinavisk kontext, och vad blir rumsliga svar på det?

Projektet är tänkt att både lyfta den skandinaviska kallbadhustraditionen samtidigt som nya badritualer introduceras i en rekreationsfrämjande miljö.

För att kunna våga vilka delar som skall införas i projektet inleds arbetet med en tillbakablickande förstudie. Olika badkulturer jämförs med varandra, följt av studiebesök med personliga intryck, för att berika och jämföra den historiska förstudien med hur det upplevs idag.

Kallbadhus, som den skandinaviska badritualen, blir nästföljande del av förstudien, där en kartläggning av befintliga kallbadhus jämförs för att ta reda på vad de traditionellt innehåller. För att få fler referensramar och intryck från denna sorts byggnad ligger ytterligare studiebesök till grund för utformningen.

Studiebesöken beskrivs kortfattat i rapporten och redovisas detaljerat som bilaga.

Projektet är en vision för Göteborg som redovisas efter stadens, respektive platsens, förutsättningar. En brännpunkt är att uppfylla stadens mål, i en kontext som är i behov av upprustning. Angränsande Älvsborgsbron, Eriksbergskranen, Stenaterminalen och fartyg är samtliga identitetsstärkande för Göteborg. Platsen har stor potential, angränsande älven och en stor stadspark. Färjenäsparken, en framtida eventyta i staden, kommer med tiden att få starkare attraktionskraft.

Fotgrund till höger:
Göteborgs Hamn AB

Kallbadhus 2.0 med bistro, offentlig pool, terrasserat soldäck och badvikar

HISTORISK TILLBAKABLICK

BADRITUALER

Genom årtusenden har människan av både hygieniska och sinnliga skäl haft en nära relation till vatten. Gemensamt för samtliga badkulturer är att genomförandet haft en särskild betydelse. Det är enkelt att bli ren, men flera moment har tillkommit av sinnliga själ.

Romerska bad har rötter i Greklands hellenistiska period, som bidrog med tankar om att badet var ett förnämt läkemedel (Delaine, Johnston 1999, s. 10. Westergren 2004, s. 154). Det grekiska badet föregicks av svettningar där badet inleddes med en grundlig tvättning och avslutades med översköljningar, skrapning och ingnidning med olja. (Westergren 2004, s. 155). Dessa bad var en föregångare till de romerska baden, där konceptet vidareutvecklades med hypokaust, som var antikens centrala värmesystem (Delaine, Johnston 1999, s. 10). I Turkiet vidareutvecklades det romerska konceptet genom att byta ut hetta mot ånga (Westergren 2004, s. 155). Den rituella reningen blev med tiden mötesplatser (Westergren 2004, s. 155). Inte bara hygien- och hälsoförbättringen var av värde, även

samhörigheten ökade då den sociala aspekten värderades (Bengtsson & Jönsson 2016, s. 97).

Själva ordet "badande" har språkmässigt influerat hur badandet sker. I Japan och Korea betyder uttrycket "att bada" olika saker trots att båda härstammar ur den buddistiska termen *jaegyae mogyok*, som representerar både den spirituella och den fysiska reningen. Det japanska uttrycket antyder likt i svenskan att kroppen omsluts av vatten, medan det koreanska snarare antyder att man tvättar sig. Under tiden för när Japan styrde över Korea såg japanerna ner på den "icke-befintliga" badkulturen som följd (Vierthaler, 2016. s. 1, 4-5, 7-11). Med en vilja att få en starkare badkultur gjorde koreanerna en egen tolkning på västerländska spanläggningar. För en billig peng får man numera spa-upplevelser i koreanska badhus kallade *jjimjilbang*, vilket är en lättillgänglig och populär fritidsaktivitet (Vierthaler, 2016. s. 11-12, 14-15).

Det är många gemensamma nämnare inom skilda badkulturer,

Bild: The Grand Bath at Bursa, Jean-Léon Gérôme 1885

och liknande traditioner kan spåras på skilda kontinenter. Den bastu vi skandinaver känner till idag, må härstamma från Baltikum (Hallén 2002, s. 135, 149), men bastur går att finna även i Amerikanska indianstammars kultur med rengöringsceremonier i en "svetthydda". Genom att slå vatten på heta stenar på samma sätt som vi gjort, försvinner gifter med svetten (Masui 2014, s. 40). *Temazcal* är en aztekisk motsvarighet i Sydamerika (Andersson, Arwidsson 1993. s. 9). Även i Korea finns en variant där man sitter på fuktade stråmattor i en *hanjeung* (Vierthaler, 2016. s. 5-6).

Trots att seder och vanor skiftat genom tiderna, har flera kärnfulla traditioner bevarats. De sociala, rituella och sinnliga aspekterna är jämförbara.

För att få en idé om hur olika badritualer och kulturer kan föras samman i en skandinavisk kontext har flera studiebesök gett inspiration till formgivningen av projektet. Dessa beskrivs i härnäst i korthet. Utförliga beskrivningar av studiebesöken redovisas som en bilaga.

STUDIEBESÖK BADRITUALER

SAMMANFATTANDE INTRYCK

En ritual i flera steg och rumsligheter skulle kunna vara en grov förenkling av samtliga badkulturers seder. Turkiska hamam har en rumslig progression med stark närvaro av arkitektoniska kupol-rum. Japanska *onsen* är bad i heta hållor som avnjuts med en stark relation till naturen, medan de offentliga badhusen *sentō* är ett komprimerat, högfunktionellt "badrum" för många individer. Koreanska fusionsbadhus *jjimjilbang* påminner om sentons slutna, icke-kontextrelaterade förhållanden, samtidigt som emfas ligger i variation och rumsutföranden.

Pamukkale i Turkiet, med sina naturformade kalkterrasser, är en plats som tack vare gynnsamma förutsättningar har fått en stark badkoppling och dragkraft för turism.

Japan erbjuder flera badanläggningar med en stark koppling till sin omgivning och naturliga förutsättningar. Varje ort och badanläggning hade särskilda kvaliteter, där Otaki no yus särpräglning var i form av en stegvis temperaturökning. Detta förstärker den stegvis upplagda badritualen. Sansuiso erbjuder

en tydlig koppling till naturen med flera rumsligheter i en betydligt mer konstgjord miljö än en pool i naturen som är vanligt i ett traditionellt onsen.

Det offentliga badhuset i Tokyo däremot, och även det koreanska badhuset, är "kontextlösa" som i ett vacuum. Ayasofya i Turkiet, med sina kupolrum, saknar också utvändigt koppling. Dessa badupplevelser relaterar alltså inte till sin kontext över huvud taget, utan skulle kunna vara placerade var som helst. Betoningen ligger i utformningen av rummen, och vad de erbjuder sinnligt. Det koreanska badhuset i synnerhet upplevde jag som en sinnlig buffé, och är min främsta inspiration i och med dess karaktärsfulla upplägg.

Den sinnliga upplevelsen av värme, kyla, vatten, ånga, det vill säga de olika elementen, vill jag förstärka genom att skapa en rogivande miljö, snarare än att kopiera arkitektoniska kvaliteter. Avskalade, rogivande rumsligheter som förhöjer intryck och kontrastverkan mellan olika klimat och miljöer.

Foto: Dragon Hill Spa Resort

Foto: arpenlerlechemin.com

BADRITUALER I NORDEN

KALLBADHUS

Kallbadhus är badritualens nordiska motsvarighet. Få finns dock kvar idag efter stormar, bränder, rivningar och förfall (Lind 2004, s. 9–10). Många badstugor stängdes på grund av starka epidemier under vasatiden, och 1725 infördes ett badhusförbud (Hallén 2002, s. 137. Roth Kronwall 2004, s. 7). De betraktades som smittohärdar, mycket på grund av den åderlätning och koppning som försiggick där (Hallén 2002, s. 138). En annan bidragande faktor var att vissa badhus fungerade som glädjehus (Kindblom 1995, s. 12). Numera premieras simhallar, som snabbt ersatte badhus under 1900-talet (Hallén 2002, s. 152).

Badvanorna i norden har varierat på grund av olika rådande förbud, normer och seder, men bastu- och kallbadhuskutymen är en djupt rotad nordisk badritual.

Kallbadhus är en lös definition då SAOL endast ger grammatiska böjningar, och NE endast ger en träff på *kallbad*. I boken *Havsbad* nämns en definition på "en byggnad som är placerad vid vattnet eller på pålar en bit ut, där man badar

naken och har en bastu i anslutning till badet" (Dahlberg et al. 2004, s. 8). En lista med kallbadhus i Sverige kan göras lång, respektive kort. Är det bara en byggnad intill havet? Finns det omklädningsrum? WC? Bastu? Kiosk? Café? Restaurang?

Det finns en handfull kallbadhus som enligt min mening är fulländade kallbadhus, det vill säga, en byggnad som har omklädningsrum och bastu, med någon slags caféverksamhet som stöttar längre vistelser. För att möjliggöra nakenbad är planlösningen vanligtvis speglad för herrar och damer, och är typiskt placerad en bit ut i vattnet via en brygga.

För att få en förståelse för vad ett kallbadhus bör innehålla, och för att reda ut vad jag vill tillföra till dess grund, gjorde jag en kartläggning över kallbadhusen i Sverige som redovisas på följande uppslag. Privata bodar intill vatten har exkluderats eftersom det dels inte finns tillgång till dessa och de sällan är mer än ett klimathölje.

Foto, Brygga i Ribersborgs Kallbadhus: Jenny Olsson

Under jämförelsen märkte jag att jag blev tvungen att revidera min definition av ett fulländat kallbadhus. Lysekils kallbadhus är en av tungviktarna, men efter ett samtal med informanten insåg jag att byggnaden är troget originalet välbevarad, och att bastun var relativt nyinstallerad. Att Lysekils kallbadhus inte var ett fulländat kallbadhus förrän bastun blev installerad har jag inte mage att konstatera, därmed blev min definition snarare en preferens om att en bastu bör finnas för att tilltala under alla säsonger. Flera kallbadhus erbjuder även någon form av lätt förtäring, men få erbjuder mättande kost.

Ju fler funktioner ett kallbadhus erbjuder desto mer "kallbadhusaktigt" blir det i mina ögon. Ett "vanligt friluftsbad" utan någon byggnad, eller ett omklädningsbås intill vattnet håller inte måttet för benämningen. Var gränsen bör dras behöver vidare undersökning, och möjligtvis någon slags omröstning, men för att göra en egen tolkning av ett kallbadhus krävdes fler studiebesök. Dessa beskrivs i härnäst i korthet. Utförliga beskrivningar av studiebesöken redovisas som en bilaga.

	"KALLBADHUS" MED VARIERANDE DEFINITION, VÄST TILL ÖST LÅNGS KUSTEN:	ALLMÅN TILLGÅNG	NAKENBAD	BASTU		OMKLÄDNINGSRUM M. WC & DUSCH		SERVERING ≥ KIOSK
				GEMENSAMT EV. TIDBYTE	HERR & DAM SEPARAT	GEMENSAMT M. TIDBYTE	HERR & DAM SEPARAT	
1.	STRÖMSTAD	✓	×	✓				×
2.	FJÄLLBACKA	*	×		✓		✓	✓
3.	LYSEKIL	✓	✓	✓			✓	×
4.	LJUNGSKILE	✓	×	×		*		×
5.	STILLINGSÖN	*	×	×		*		×
6.	KÅRINGÖN	✓	✓	×		*		×
7.	NÖSUND	*	×	×		×		×
8.	ULRICEHAMN	✓	*		✓		✓	✓
9.	JÖNKÖPING	*	*	✓				×
10.	SALTHOLMEN	✓	✓	✓		*		✓
11.	SÄRÖ	*	-	-		-		-
12.	VARBERGS KALLBADHUS	✓	✓		✓		✓	✓
13.	BÅSTAD	*	*	*	✓		✓	✓
14.	KVICKBADHUSET HÖGANÅS	✓	*	✓			✓	×
15.	PÅLSJÖBADEN	✓	✓		✓		✓	✓
16.	KALLIS	✓	✓	*	✓		✓	*
17.	RÅÅ	✓	✓		✓		✓	×
18.	LANDSKRONA	*	×	✓		*		×
19.	BJERRED	✓	*	*	✓		✓	✓
20.	RIBERSBORGS KALLBADHUS	✓	✓	*	✓		* ¹	✓
21.	SIBBARP	✓	✓		✓		✓	✓
22.	SKANÖR	✓	×		✓		✓	×
23.	KARLSHAMNS KALLBADHUS	✓	✓		✓		✓	×
24.	BORGHOLM	✓	*	✓			✓	✓
25.	VISBY	✓	×	✓		*		✓
26.	FJELLSKÄFTE & MÅLBY	*	-	-		-		-
27.	SALTSJÖBADENS FRILUFTSBAD	✓	*		✓		✓	✓
28.	FREDHÅLLS BADKLUBB	*	*	*		*		*
29.	GÄVLE	*	-	-		-		-
30.	ARCTIC BATH	*	×	✓			✓	✓

Informant:

Bert-Ola Mattson

David Enstedt

Ulla Lundwall

Staffan Strive

Christine Widegren

Kristina Jerneck

Eva Schollin

Jan Fritzson

Josef Wiberg

Viktoria Dahl

Charlotta Diedrichs

Pelle Lindblad

Mia Jansson

Lars Westerberg

Jörgen Petersson

Oa Hua

Nicholas Hörlin

Irene Nilsson

Stefan Hellström

Gustaf von Celsing

Magnus Sköld

Fredhålls badklubb

Gävle kommun

AnnKathrin Lundqvist

*² En del av ett vandrarhem. Hyrbart, i övrigt drop-in under badsäsongen.

*⁴ Öppna omklädningsbås.

*⁵ Endast för medlemmar i aktiebolaget. Omklädning saknar rinnande vatten.

*⁶ Omklädningshytt.

*⁷ Friluftsbrygga med allmän tillgång.

*⁸ Nakenbad är frivilligt.

*⁹ Drift ännu inte bestämt, ett pentry är tänkt att vara öppet, bastur är inte låsta till herr/dam.

*¹⁰ Herrar går genom damavdelningen för tillgång till bastun.

*¹¹ Privat, ingen tillgång.

*¹³ Hotell med spa. Vissa dagar bara tillgång för boende gäster, gemensam påklädd bastu under helger.

*¹⁴ Nakenbad under satta dam- och herrtider, annars sambastu.

*¹⁶ Gemensam Aufguss under bestämda tider och endast servering av dryck.

*¹⁸ Kallbadhuset förstördes i en storm 2013, numera en bastu på land och brygga ut i vattnet. Omklädning saknar dusch.

*¹⁹ En naken herr- en damavdelning samt en gemensam, påklädd avdelning. Gemensam Aufguss i herrbastun.

*²⁰ Gemensam fuktbastu & *Queer kallis* en dag i månaden där omklädningsrum är icke-binära.

*²⁴ Nakenbad är frivilligt.

*²⁵ Omklädning med endast WC.

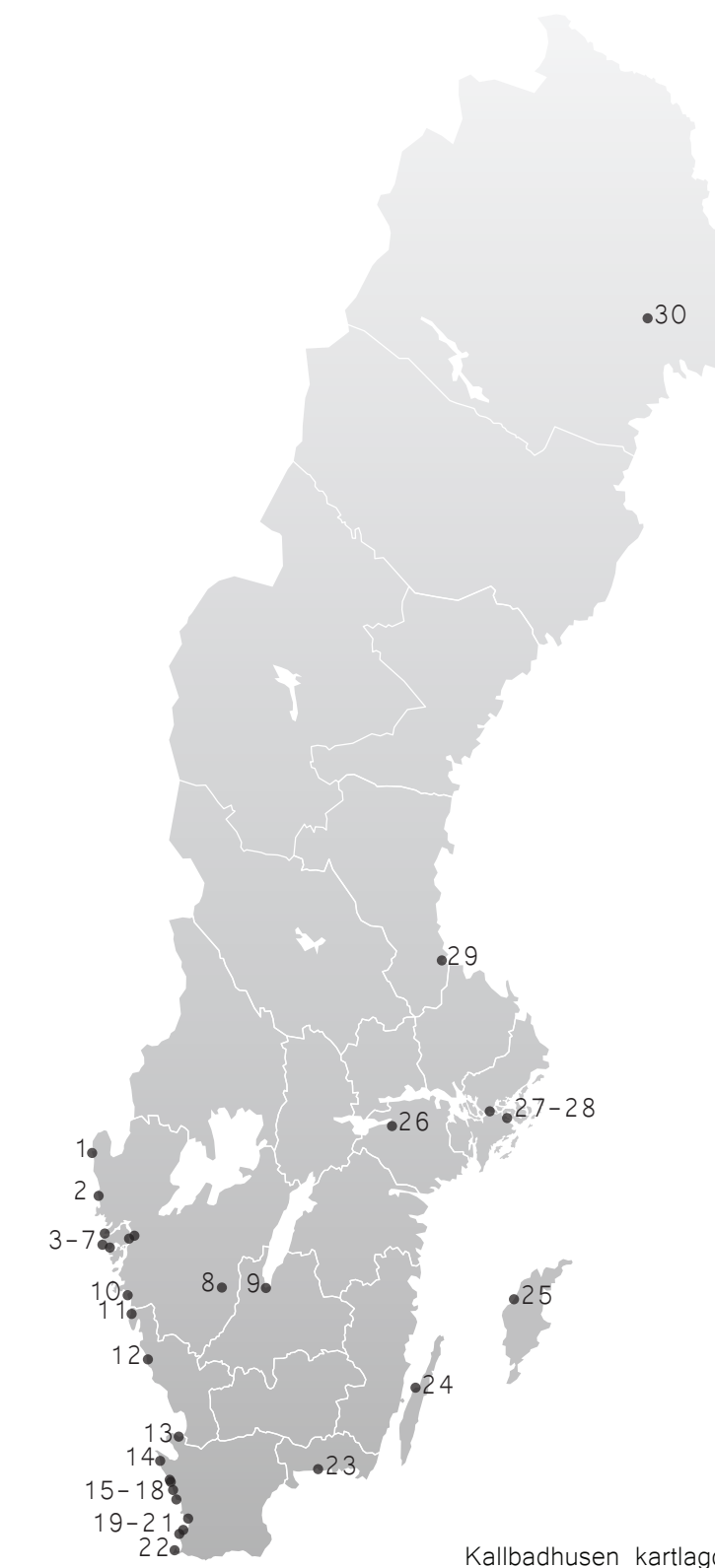
*²⁶ Privat, ingen tillgång.

*²⁷ En naken herr- en damavdelning samt en gemensam, påklädd avdelning

*²⁸ Endast för medlemmar. Påklätt när badet är öppet för allmänheten under sommaren. Omklädning saknar rinnande vatten. Mixbastu på måndagar. Lokal för enkel försäljning finns, men är ingen fast punkt.

*²⁹ Kallbadhuset revs 1956. Mindre bodar är privata.

*³⁰ Hotell med spa och kallbad, i mån av plats kan spaket bOKas.

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

SAMMANFATTANDE INTRYCK

Kallbadhusen har alla sina starka kvaliteter och brister. Jubileumsparken må inte vara klassad som ett traditionellt kallbadhus, men blir en ypperlig jämförelsegrund för mitt arbete i samma stad med tanke på dess tekniska lösningar som en badnod längre upp i Göta Älv. Saltholmen har en brygglös, klipporienterad kustkoppling, främst på herravdelningen, samtidigt som bristfälliga faciliteter och siktförhållanden gör att jag vill fylla ett bredare badbehov på en mer central plats i staden. Ribersborg i Malmö erbjuder sikt mot Öresund med en rå känsla och flera olika utrymmen att vistas i med en tydlig rumssekvens. Bjerreds Kallbadhus inkorporerar en gemensam badavdelning där restauranggäster hade väl mycket insyn i mitt tycke. Den inhägnade, trygga känslan på Varbergs Kallbadhus samt kontrasten mellan dess två bastur tar jag med mig i mitt fortsatta arbete.

Samtliga byggnader har likheter tack vare kallbadandets procedur parat med bastubad. De upplevelser jag vill lyfta fram och inkorporera i mitt projekt har blivit tydliga genom dessa besök.

KONCEPT

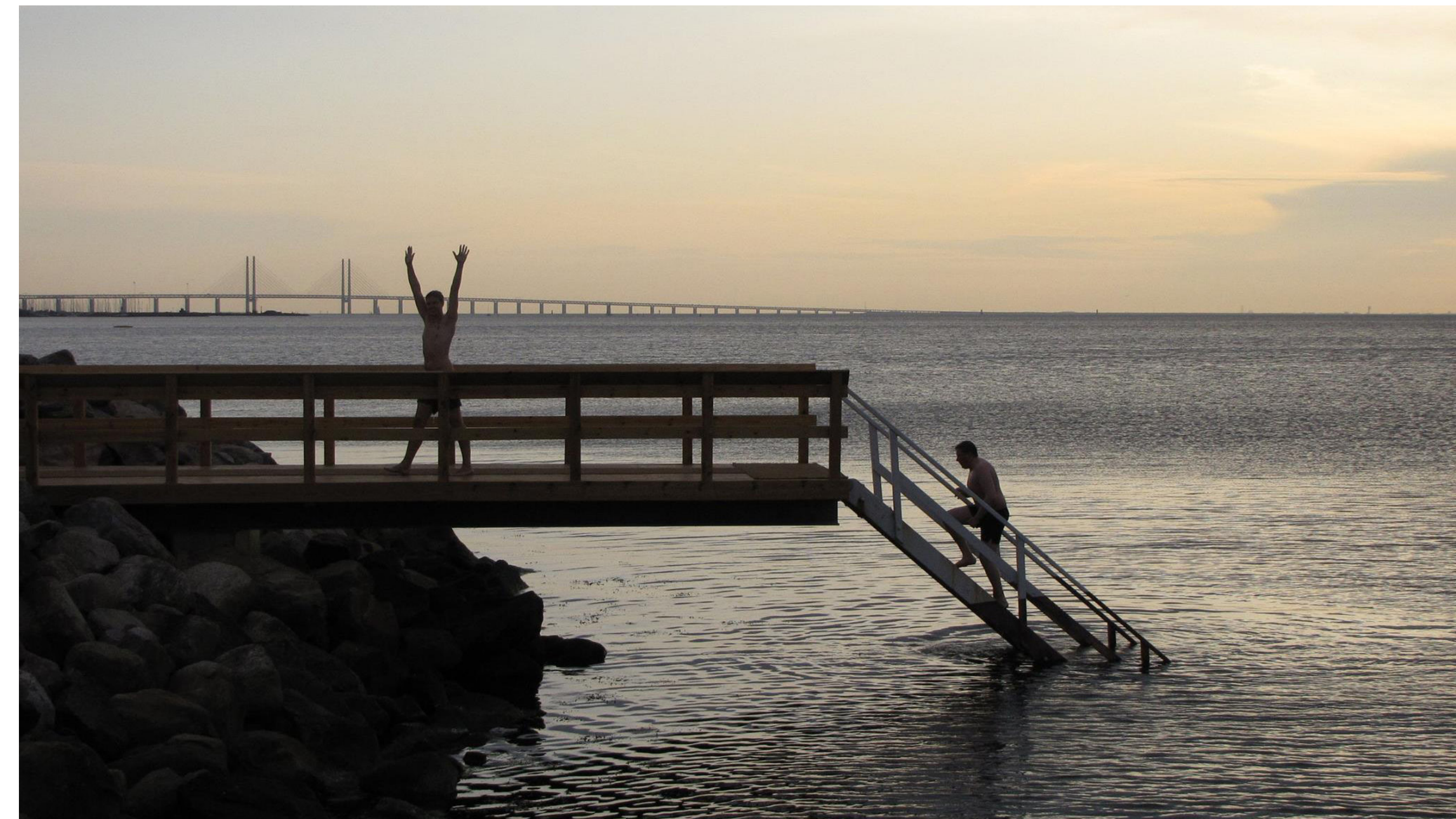
KALLBADHUS 2.0

I och med kallbadhusets grund, där brukandet har sin givna procession, finns rörelsen från rum till rum i grunden av badandet. Med inspirationen från den litterära studien och studiebesök, känns nästa steg självklart. Tillförandet av fler rum med nya funktioner blir inte ett alltför stort kulturkliv, och kan berika konceptet. Den koreanska upplevelsekorridoren blev naturlig att inkorporera i planlösningen för ett kallbadhus, där jag vill förena de sinnliga intryck jag upplevt.

Konceptet i arbetet blir att införa upplevelsebaserade rum i ett traditionellt kallbadhus. Hur det skulle formges med kontextens givna förutsättningar blev nästa huvudfokus i projektet.

Med inspiration från studiebesöken, vill jag även introducera en kontextlös dimension i projektet, i detta fall slutna upplevelserum, parat med en dimension som i allra högsta grad är kontextuell och speciellt utformad för Färjenäsparken.

Arbetet inkluderar ett offentligt bad, tillgängligt för alla, och en byggnad där inträde krävs för att motivera underhåll och drift.

Ribersborgs brygga ut i Östersjön Foto: Foursquare

NAKENHET OCH GENUS

Nakenhet är befriande och avdramatiserande. Ingen signalerar högre status med beklädnad, och alla delar upplevelsen på lika villkor. Hur många avdelningar bör det då finnas? Skall det finnas en avdelning för varje kön för att förstärka frihets- och trygghetskänslan? Kan det finnas en tredje avdelning för icke-binära i så fall? Skall det finnas en gemensam, påklädd del för att sällskap skall kunna dela upplevelsen? Kanske idealet hade varit en kombination, men är det verkligen ekonomiskt och ytmässigt försvarbart att förstora programmet flera gånger om?

En gemensam nämnare för de befintliga kallbadhusen är hur utsatt man blir för omgivningen när man tar sig ner för badstegen. Ett mål i min formgivning är att ge bättre insynsskydd för de som tar sig ner i vattnet. En annan dimension är genus. Ribersborg erbjuder "queer kallis" första måndagen varje månad. "Queer Kallis riktar sig till alla men särskilt till hbtq-personer. Icke-binära och transpersoner som tidigare inte kunnat gå på Kallis på grund av den strikta könsuppdelningen i en dam- respektive herr-avdelning har nu

möjlighet till det. Under dessa dagar har alla tillgång till hela badet och besökarna bestämmer själva vilken avdelning de vill bada och basta på." (Ribersborgs kallbadhus n.d.).

Könsuppdelade miljöer kan skapa otrygghet och otillgänglighet för transpersoner. En rapport från FN om den mänskliga rätten till vatten och sanitet från 2016 konstaterar att hbtq-personer och andra personer som avviker från normer för kön utsätts för diskriminering i dessa sammanhang. Europarådet uppmanar stater att införa ett tredje juridiskt kön, och statens utredning SOU 2017:92 lyfter könsneutrala sanitetsanläggningar eller enskilda omklädningsrum som ett alternativ för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner (Statens offentliga utredningar 2017. s. 488, 497-498).

Vierge Hård är sakkunnig inom transfrågor på RFSL Ungdom. Jag citerar mailkonversationen följande (2020): "Vår erfarenhet som sakkunniga i transfrågor är att könsneutrala omklädningsrum huvudsakligen, vad gäller gruppen hbtq-

Pålsjöbadens stegar ger inte något insynsskydd mot land. Foto: Dahlberg et. al.

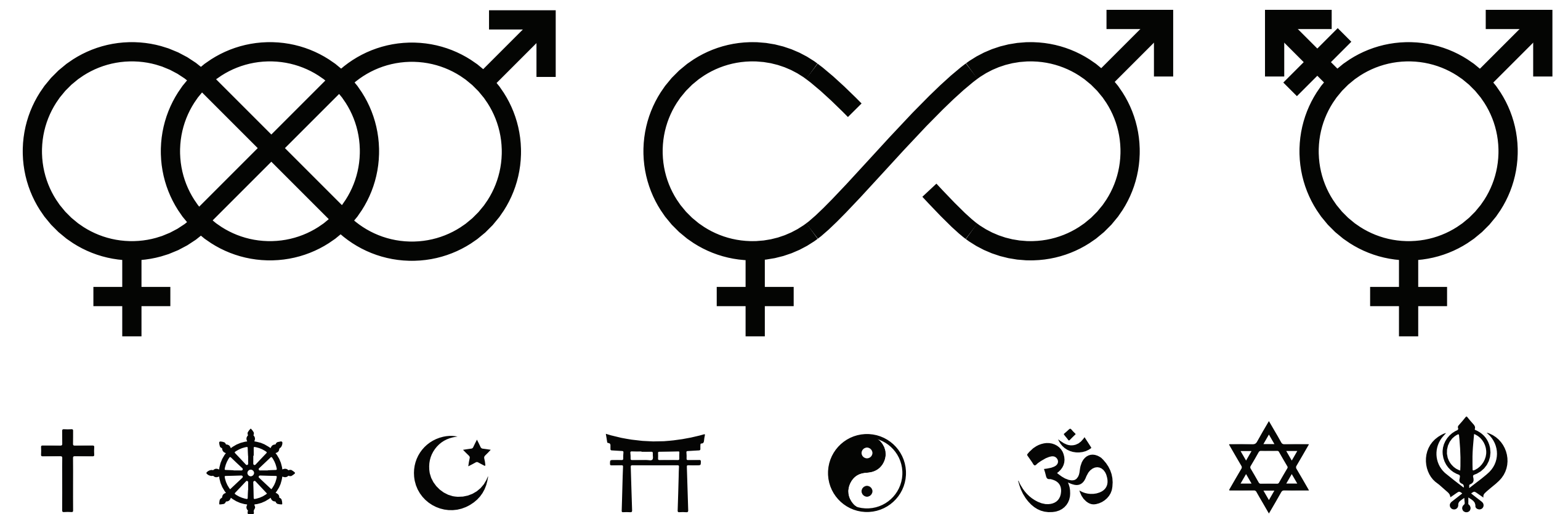
personer, huvudsakligen är en fråga som rör transpersoner. Många transpersoner, både binära (män och kvinnor) och ickebinära, kan tänka sig att byta om i ett könsuppdelat omklädningsrum, men även om man vill är det inte alltid möjligt på grund av bristande tillgänglighet... En [annan viktig] aspekt [är att] målgruppen för könsneutrala omklädningsrum, 'flexomklädningsrum' eller möjlighet till enskild omklädning och dusch är betydligt större. Det rör till exempel vuxna med framför allt lite större barn, personer med personlig assistent och personer som av olika anledningar inte vill eller är bekväma med att vara nakna tillsammans med andra. Men med det sagt: oavsett hur stor en målgrupp är bör det inte diskuteras på sätt som gör det möjligt att använda gruppens storlek som en ursäkt för bristande tillgänglighet. Det är också intressant att lyfta frågan om omklädningsrum som en möjlig diskrimineringsfråga." slutcit.

Det finns ingen direkt statistik över hur många som identifierar sig som intersexpersoner och transsexuella i Sverige, inte heller hur många av dem som inte kan tänka sig gå in i en

könsindeld avdelning. Då jag ytmässigt och därmed även ekonomiskt har svårt att motivera en tredje avdelning när de berörda i HBTQI-paraplybegreppet är en minoritet, resulterade arbetet i en könsnormativ indelning. Till en början skissade jag på gemensamma avdelningar där inträdet inkluderade klädesplagg. Dock kände jag starkt att jag ville hålla fast vid den avdramatiserande och befriande nakenbadstraditionen. Med viljan att ändå vara så inkluderande som möjligt föreslår jag att verksamheten har någon regelbunden könsneutral dag för icke-binära personer, där avdelningarna delas in i han/hen och hon/hen, likt Ribersborgs "Queer Kallis". Under ett samtal med Mia Jansson, anläggningsansvarig på Kallis och Påljobbade i Helsingborg, betonades att forskning påvisar hur hälsosamt det är med bastu- och kallbadande, men att det är den personliga upplevelsen som spelar roll i slutändan. Hon nämner även hur nakenheten leder till ärliga, seriösa möten. Liket Ribersborg finns gemensamma bastutider, där förstagsbesökare kan vara lite obekväma. Trogna besökare bryr sig inte om att skyla sig, eftersom bastun är en ren plats som inte relaterar till sex överhuvudtaget.

Nakenbad i bastu utan könsindelning har en djupt rotad plats i den svenska badkulturen, vilket absolut kan främjas. Under projektets gång har jag utgått från mina värderingar och erfarenheter om delat bastubad. Men, det vore intressant att se hur den bredare massan skulle se på ett förslag med gemensamhetsbastu. Införande av blyghetsbås eller avskärmningar av något slag i omklädningsrummen tog jag avstånd från då man oavsett går in i de öppna avdelningarna, och uppsikt över miljön inger också trygghet. Det kanske ändå hade underlättat för de som är blyga, med tanke på att man skyls i vattnet och med handdukar ovan vattnet.

Ytterligare en avgränsning jag tagit ställning till är att jag inte tar någon större hänsyn till religiösa begränsningar eftersom detta är ett fristående koncept i en skandinavisk kontext. Könsindelningen möjliggör dock bad för fler, då det inte ens i påklädda sammanhang är självklart för kvinnor och män att bada i samma lokaler.

KONTEXTEN

GÖTEBORG

Göteborg anlades med en strikt rutnätsplan på 1600-talet med kanaler efter ett nederländskt mönster. I början av 1800-talet revs befästningar och promenadstråk längs vallgraven iordningsställdes som park med idéer om rekreation som är bevarade än idag (Park- och naturnämnden 2014).

Göteborg utvecklades under 300 års tid från befästnings- och handelsstad till en varvs- och industristad. Än idag finns varvsverksamhet kvar (Göteborgs stad 2012). Göteborgs hamn är den största i Skandinavien (Park- och naturnämnden 2014). Dagens exportindustri är stark, där sjöfart och hamnverksamhet ger området en särprägel samtidigt som stadens historia speglas (Göteborgs stad 2012).

Göteborg befinner sig numera i en utvecklingsfas. 2035 bedöms staden ha en arbetsmarknadsregion med 1.7 miljon invånare (Park- och naturnämnden 2014).

Kartor på följande uppslag är baserade på rådande översiktsplan och grönstrategiplan för staden.

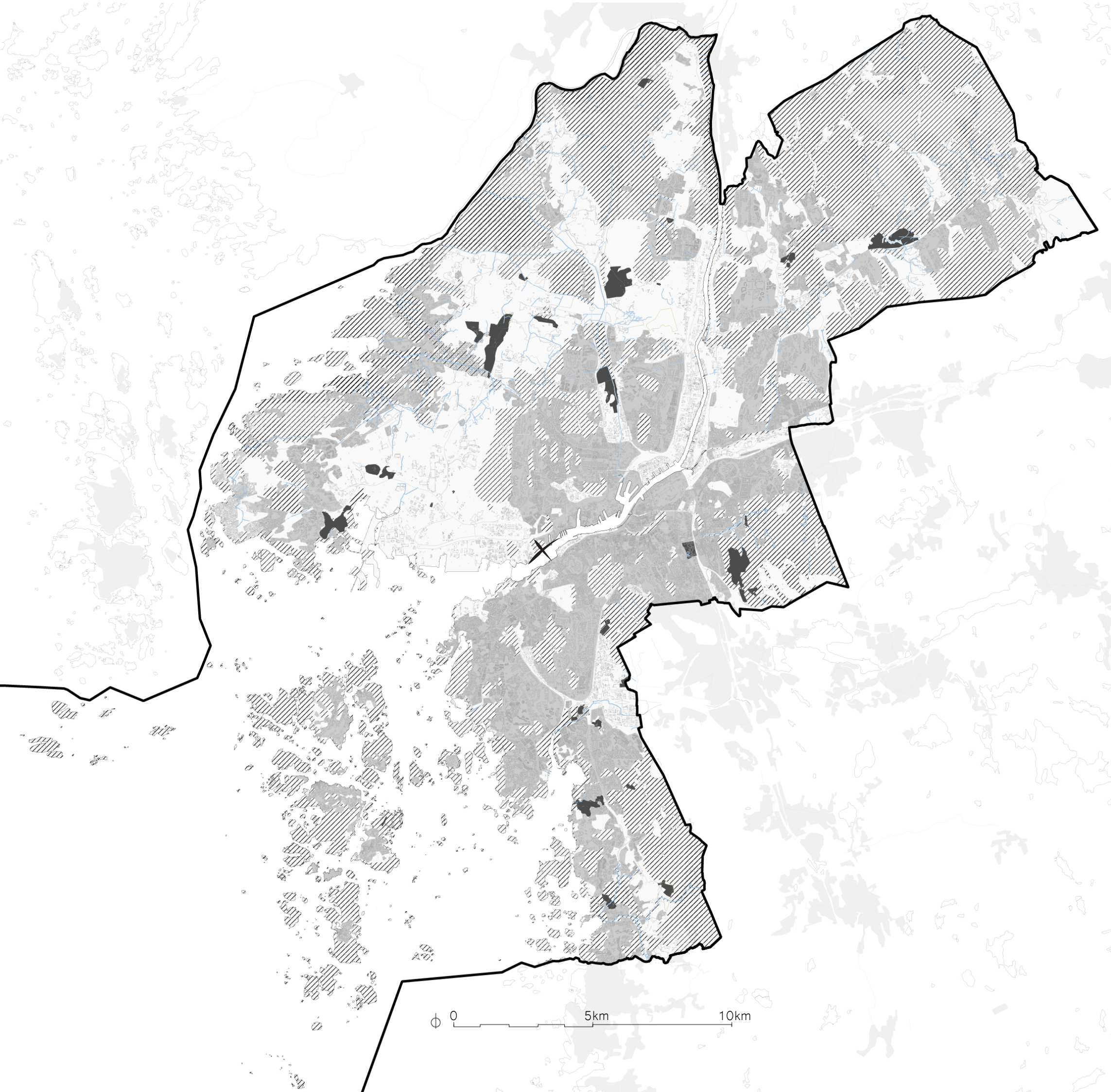
Historisk karta över Göteborg 1636: Göteborgs stad

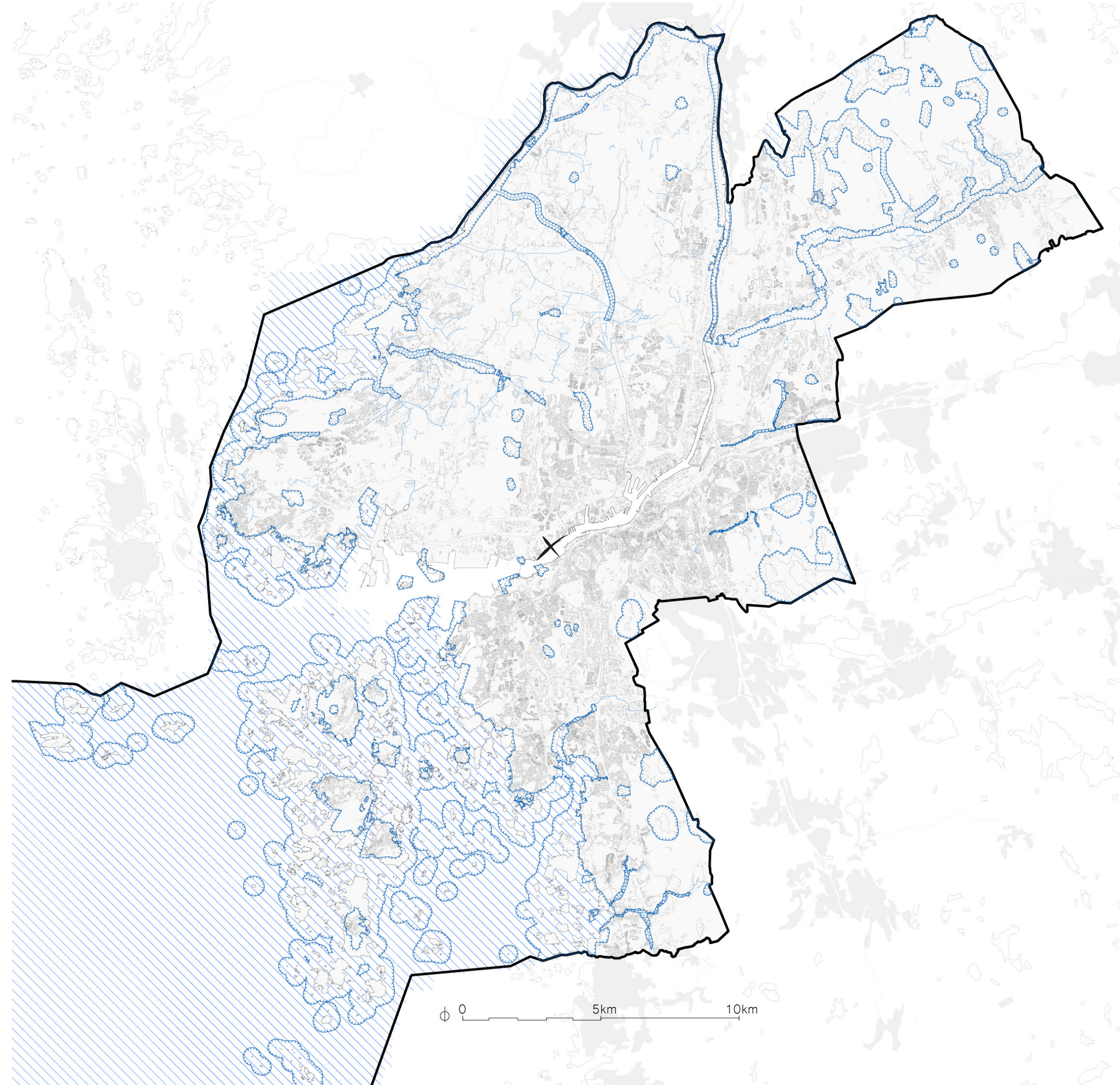
Historisk karta över Göteborg 1815: Göteborgs stad

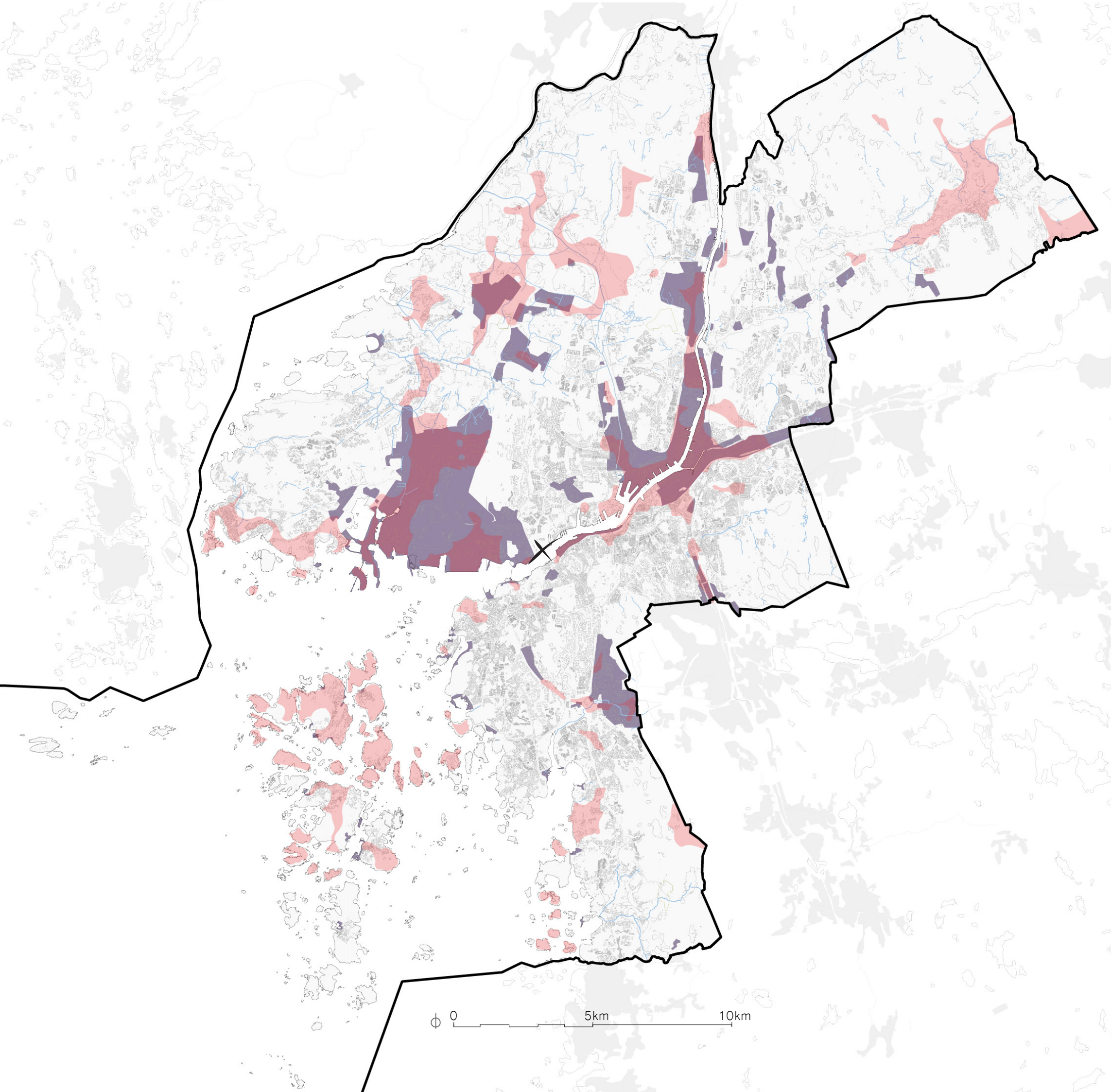
Historisk karta över Göteborg 1872: Göteborgs stad

- Kommungräns
- Rekreationsanläggningar
- Bebyggelse med grön- och rekreationsområden
- /// Särkilt stora värden för friluftsliv och landskap

- Rådande strandskydd
- /// Särkilt stora värden för friluftsliv och landskap

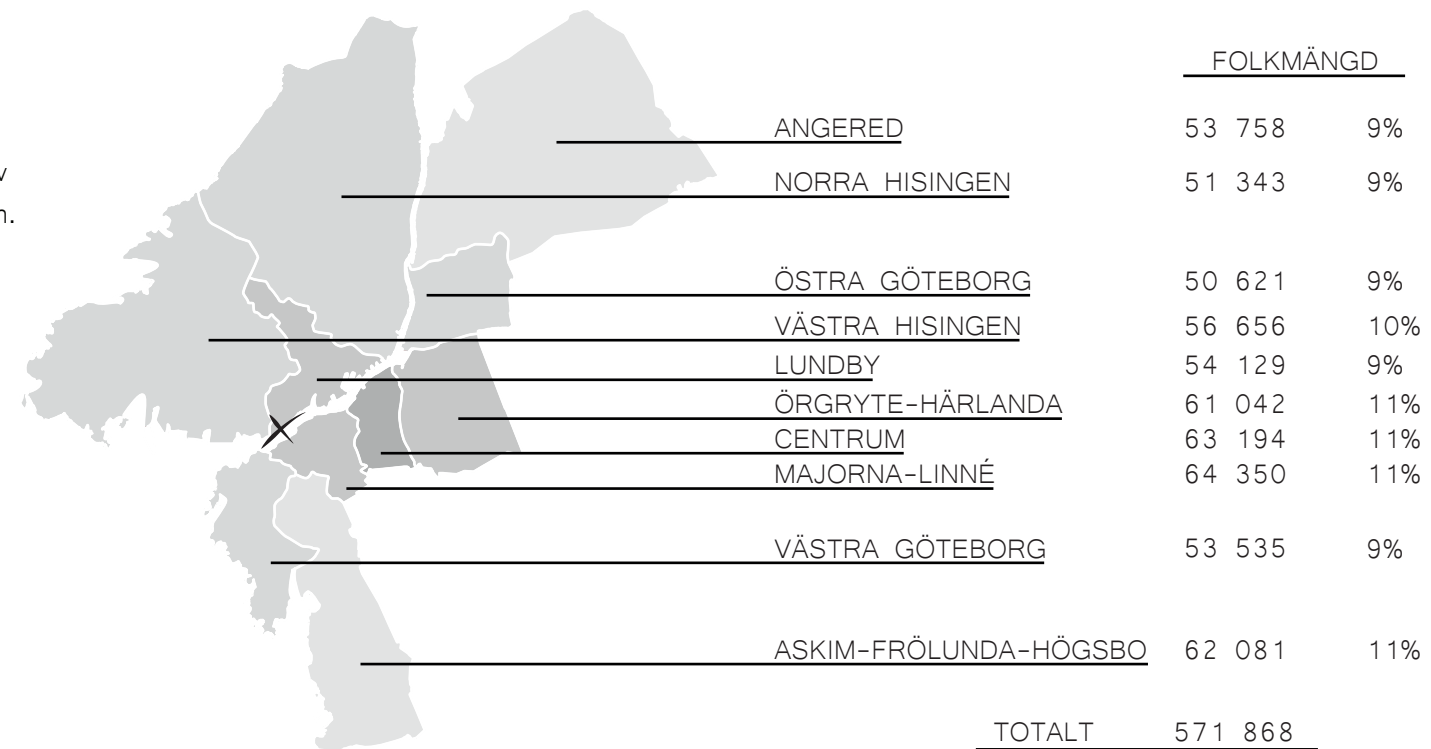
- Verksamheter
- ≥ 300 meter till grönområden

- Järnväg
- Markreservat för kommunikation, järnväg
- Trafikled i tunnel
- Huvudtrafikled
- Markreservat för kommunikation, väg
- Markreservat för kommunikation, väg i tunnel
- Skydds- och bedömningszon runt transportled för farligt gods

Befolkningen är förvånansvärt jämnt fördelad i stadsdelarna. Att placera arbetet någorlunda centralt känns viktigt för att främja tillgänglighet där flest individer rör sig. Utvecklingen av ett annat område kan vidga staden, och användandet av den.

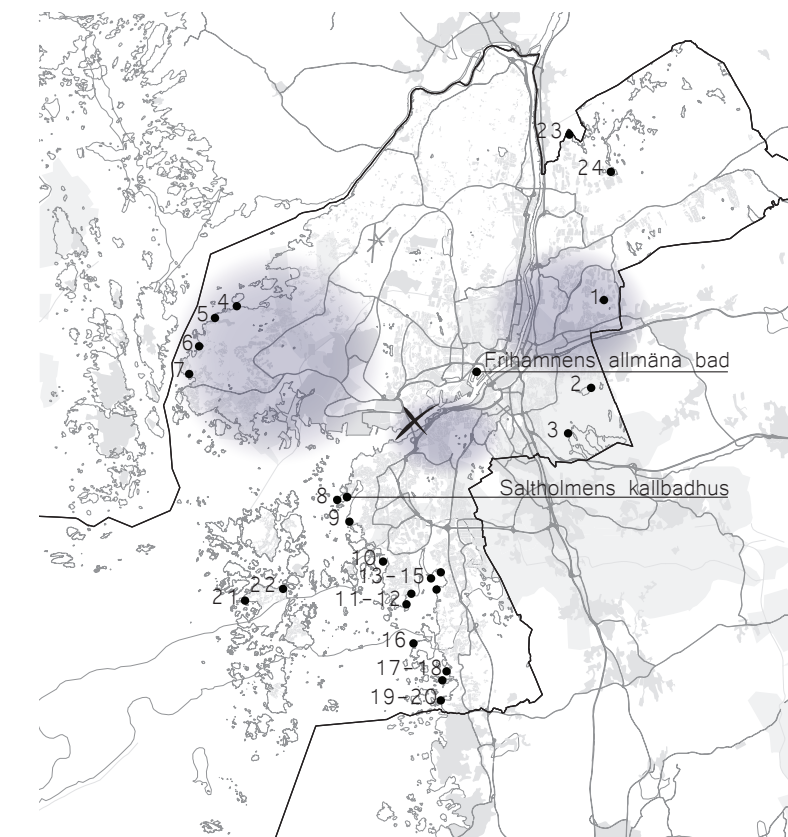
Vattnet har en stark närvaro i staden och Göta älv bidrar till dess karaktär. Kranarna, Älvsborgsbron och fartyg är starkt kopplat till stadens silhuett. "Göteborgs kustområden drar många turister och är en stor besöksnäring. För både göteborgare och besökare är kusten något av det mest attraktiva med Göteborg. Ett problem är dock att en stor andel av kustremsan är privat mark, vilket kan begränsa tillgängligheten för allmänheten." (Park- och naturnämnden 2014). En placering längs älven känns motiverad, men för att välja plats krävdes vidare undersökning av stadens mål och förutsättningar.

Källa befolkningsmängd: Statistik och Analys, Göteborgs stadsledningskontor 2019.

Friluftsbad

1. Bergsjön
2. Härlanda tjärn
3. Delsjön
4. Lilleby
5. Sillvik
6. Tumlehed
7. Hästevik
8. Aspholmen
9. Fiskebäck
10. Ganlet
11. Näset
12. Smithska udden
13. Askim
14. Marholmen
15. Hovås
16. Stora Amundön
17. Billdalsbadet
18. Killingholmen
19. Lindås
20. Nordrevik
21. Styrso Utterviken
22. Styrso Bratten
23. Surtesjön
24. Stora Mölnesjön

Enligt Göteborgs stads "Strategi för Göteborgs sim- och badanläggningar" (2016 b), har dessa färgmarkerade områden låg tillgänglighet med minst 15 minuters restid med kollektivtrafik till närmaste kommunalt ägda sim- och badanläggning som har öppet för allmänheten. Det finns även flera friluftsbad, men inget med en central placering.

KONTEXTEN

MÅL FÖR STADEN

Utgångspunkten nämns som att stärka Göteborgs unika tillgångar och kvaliteter, såväl byggda miljöer som natur- och kustområden. Att skapa levande platser som nyttjas under många av dygnets timmar. Fortsatt planering av Göteborg ska i första hand ske med inriktning mot komplettering av den byggda staden i kombination med byggande på strategiska platser. Naturvårdsprogrammets huvudmål består av naturvården, friluftsvården och kulturvården. Parkprogrammet betonar att Göteborg skall bli en mer upplevelserik parkstad, där huvudstrategierna är *karaktär, inom räckhåll, ställa till förfogande* och *variation*. (Park- och naturnämnden 2014).

Älvstadens vision understryker vikten att förstärka Göteborgs identitet som vattenstad. Att säkerställa allas tillgång till älvstränderna och kanalerna, respektive att ge utrymme för aktiviteter och platser som lockar till vattnet, är ytterligare mål. Kustzonen är en tillgång för medborgarnas rekreation, turism, biologisk mångfald och ekosystemtjänster (Park- och naturnämnden 2014). Att möta vattnet och att stärka den regionala kärnan är huvudmål. Vattnet skall vara närvarande

i stadsrummet som en tillgång för alla, och staden skall "byggas samman över älven" (Göteborgs stad 2012).

Regionövergripande "blå stråk" finns längs älven och längs havet, och ett nätverk av parker och naturområden bildar "gröna kilar" som staden vill främja tillgång till. Stadens grönstrategi radar upp mål om att bli en grön stad med stora kvaliteter och avtryck från olika epoker. Ett nätverk av parker, naturområden och större, upplevelserika rekreationsområden lyfts som ett starkt mål, där sammanhängande områden skall främja friluftsliv. Strategier för god tillgång till, och synliggörande av, naturområden med varierat innehåll skall säkerställas. Kopplingar skall finnas mellan upplevelserika stadsdelsparker, stadsparker och större natur- och rekreationsområden, som ger staden identitet och attraktivitet (Park- och naturnämnden 2014).

I Översiktsplanen beskrivs att Göteborgs centrala delar har brist på områden för rekreation. Att värna promenadstråk och utveckla kollektivtrafik till större friluftsområdets entréer är

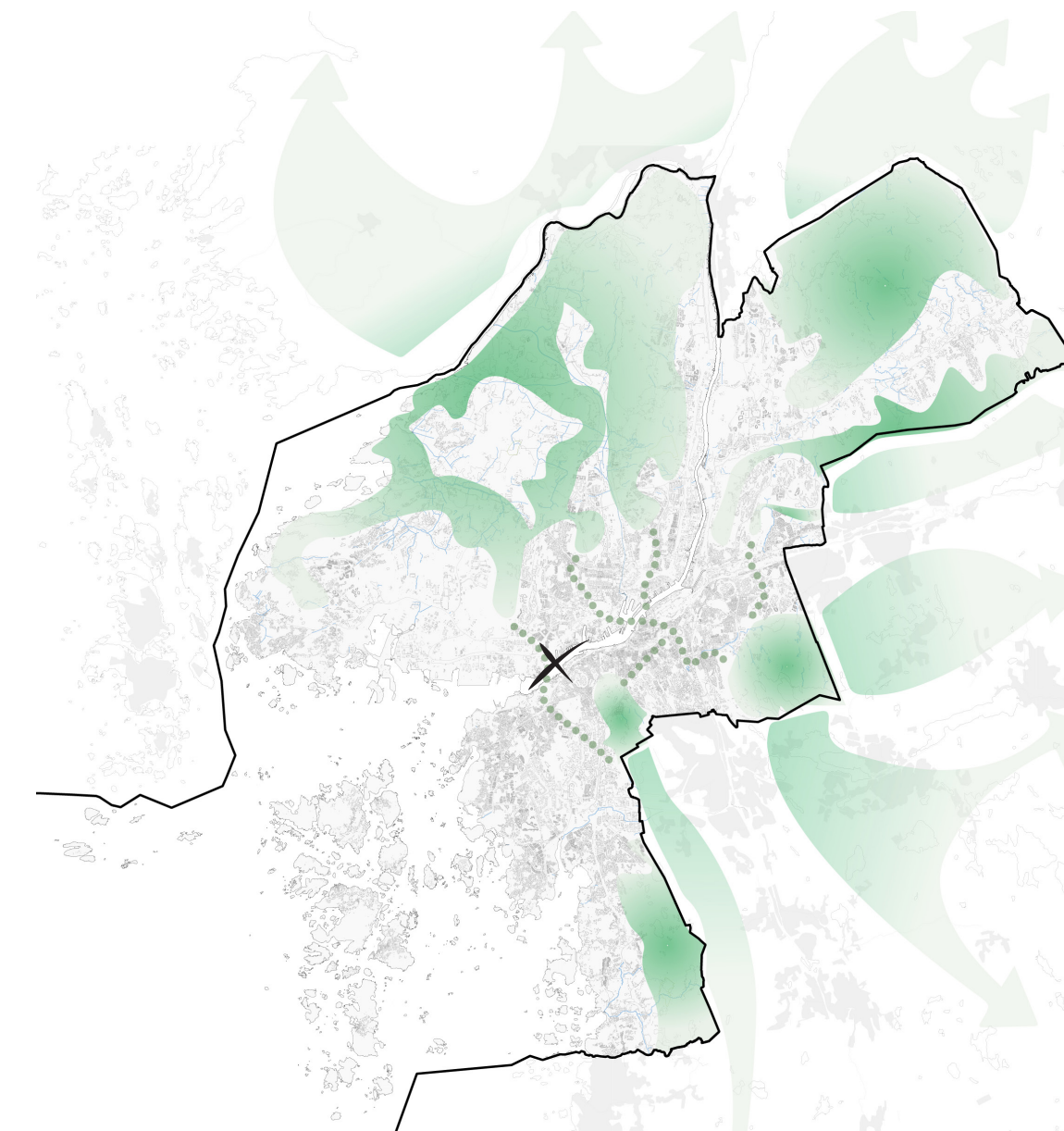

Illustration av "gröna kilar" baserat på underlag från rådande översiktsplan och grönstrategi för Göteborg stad. Sedan 2013 påbörjades ett långsiktigt arbete att förstärka regionens attraktionskraft genom att utveckla de gröna kilarna och kustzonen (Göteborgs stad 2018).

förslag på positiva åtgärder. Rekreation lyfts för hälsa och ökad livskvalitet, Natur- och kulturmiljöer för attraktivitet, likväl tillgång till kusten som tre viktiga strategiska planeringsfrågor som påverkar möjligheten att utöva friluftsliv. "Att utveckla möjligheterna till friluftsliv är att öka folkhälsan, eftersom friluftsliv bidrar både till fysisk aktivitet och välmående". Friluftsprogrammet skall bidra till ökad folkhälsa, integration och ett rikare kulturliv" (Göteborgs stad 2018).

I Vattenplan för Göteborg (antaget av BN 2002-11 och av KS 2003-05) är möjliggörande av bad i älven ett av förslagen (Kretslopp och vatten 2016 a). "I Göteborg finns stora möjligheter till bad i både hav och sjöar. Bad är en gränsöverskridande aktivitet som skall prioriteras." Platser skall även ha ett innehåll som uppmuntrar till användning under hela året (Göteborgs stad 2018).

Arbetet strävar efter att uppfylla dessa mål. Projektet stärker stadens vision om att möta vattnet, samtidigt som en stark koppling till natur och rekreation kan göras.

KONTEXTEN

BADMÖJLIGHETER

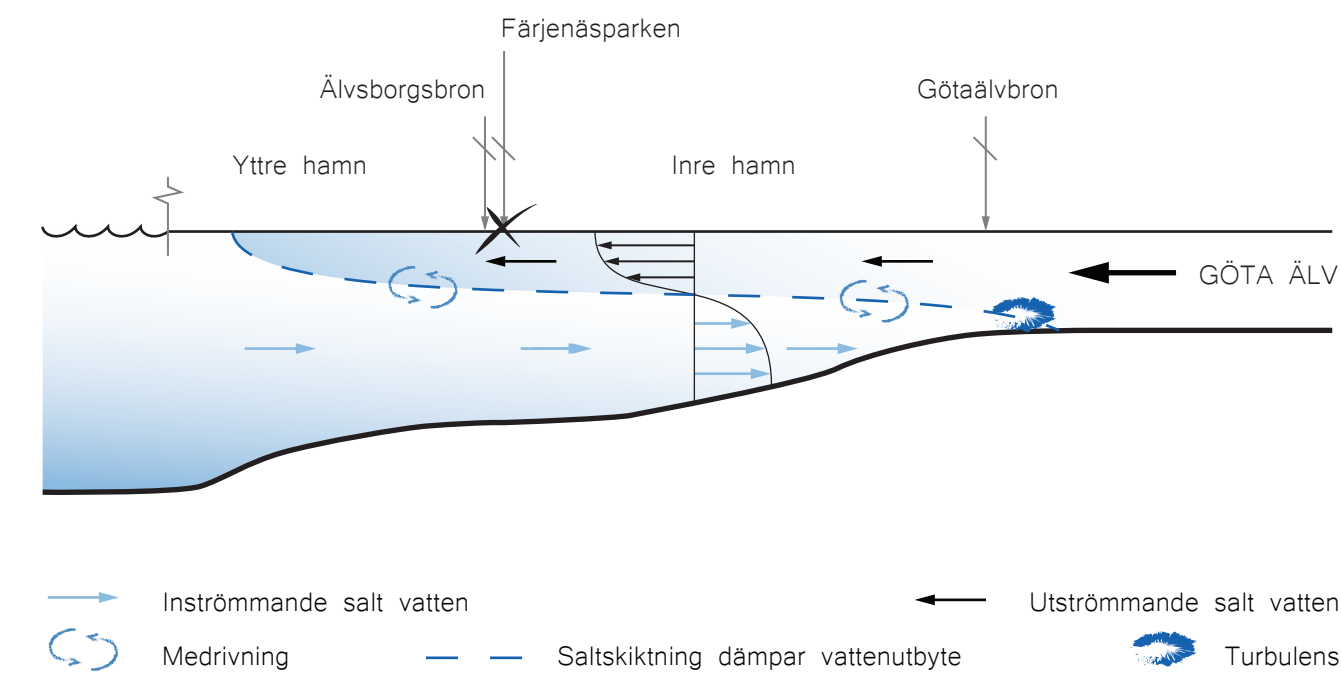
Naturliga badvatten regleras inte lika enkelt som i en bassäng med reningsanläggning. Strömmar, sedimenttransport och andra faktorer påverkar vattenkvaliteten, som har förutsatta krav på vad som är tillåten badvattenkvalitet (Wikenståhl 2012).

E-coli ger en indikation om fekal påverkan, men närvaron och intagsmängden av patogener avgör huruvida individer blir sjuka vid en badplats. (Kretslopp och vatten 2016 a). Dålig kvalitet på vattnet kan framkalla diarré, buksmärta, kräkningar, illamående och huvudvärk (Folkhälsomyndigheten, 2016). Därför klassificeras vattnet som "tjänligt", "tjänligt med anmärkning" och "otjänligt" där kommunen skall informera allmänheten och avråda från bad.

Badvattenkvaliteten kan dock prognostiseras på ett tillförlitligt sätt. Ett antal biflöden bidrar till älvens sötvattenflöde, där regn medför ämnen och bakterier som tidvis påverkar dess kvalitet. Varaktigheten för överskridande av antagna gränsvärden är lägre vid Norra Älvstranden. Där finns färre bräddpunkter och dagvattenutsläpp. Vid åtgärd av bräddavlopp

kan vattnet klassas som badtjänligt upp till 80% av tiden (Kretslopp och vatten 2016 a), tjänligt med anmärkning övrig tid och sällan eller aldrig otjänligt vatten. Utan åtgärd av bräddavlopp, som det är idag, är vattnet otjänligt 10% av tiden (Göteborgs Stad Kommunstyrelsen 2019).

En estuarin cirkulation råder i Göta älv då den rinner ut i Västerhavet. Det söta älvvattnet bildar ett ytvatten med en motriktad ström av det tyngre, djupare saltvattnet. Det salta bottenvattnet, även kallat "saltkilen" är opåverkad av källor till föroreningar i älven och kan användas som en alternativ källa till badvatten. Det antas att 1 m³/s kan pumpas upp utan att påverka älv-cirkulationen, vilket i en pool med 5 000 m³ ger en omsättningstid på ca 1,5 timme. Omsättning av vattnet krävs eftersom stillastående vatten blir syrefattigt vilket medför att kemiska processer försämrar kvaliteten på vattnet. Om saltvattnet byts istället för att recirkulera, tillkommer inga kostnader för rening av vatten. Sediment och löst bottenmaterial kan även göra vattnet grumligt, respektive virvla upp föroreningar när badare kommer i kontakt med botten.

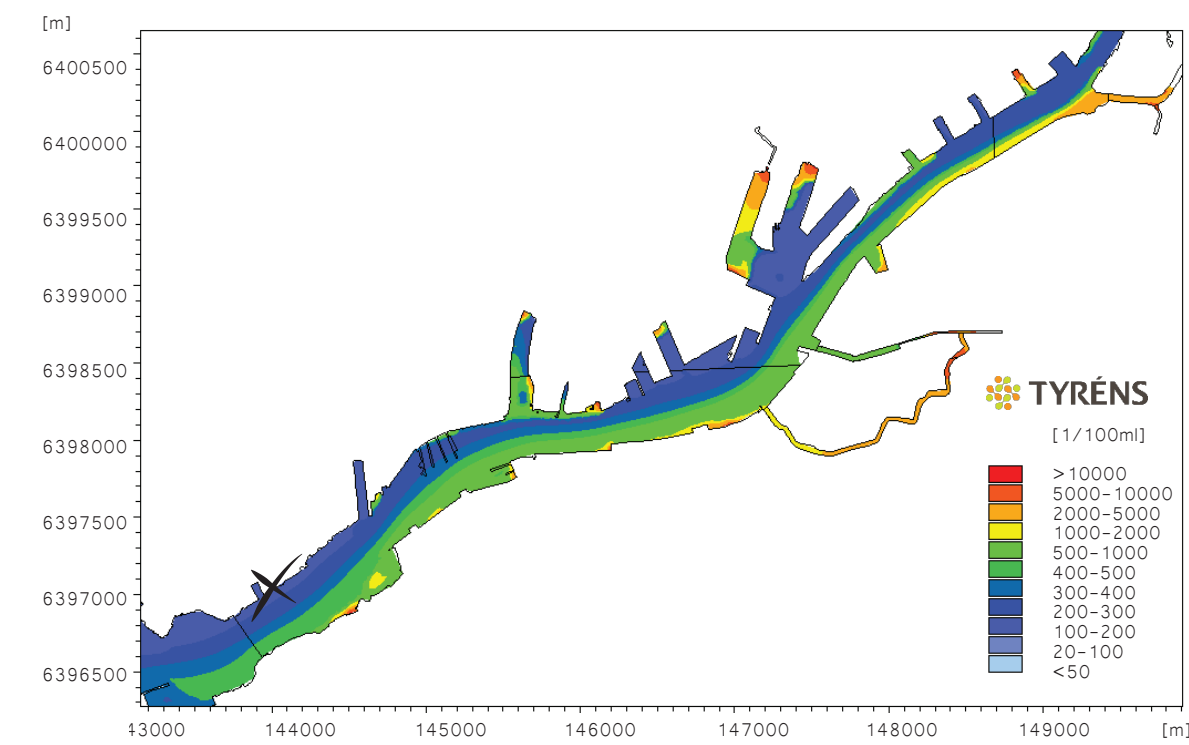

Schematisk beskrivning av den estuarina cirkulationen i Göta älv. Återskapad illustration baserad på Tyréns modelleringsstudie (Kretslopp och vatten 2016 a).

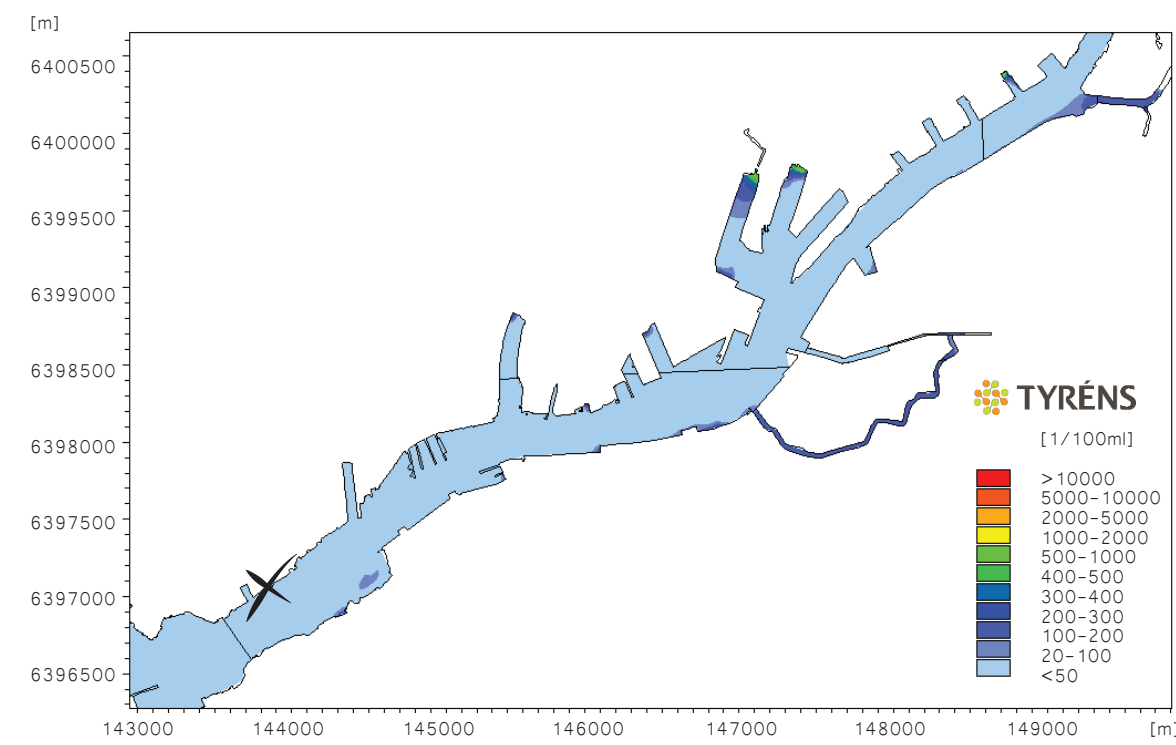
Fartygstrafik kan även medföra grumlighet i vattnet. En sluten struktur eliminerar därmed okända faktorer vid grunda förhållanden (Göteborgs stad 2016).

Användandet av saltvatten säkerställer badkvalitet under alla årets dagar oavsett påverkan från exempelvis dagvattenbräddningar (Park- och naturförvaltningen 2019). Även om användandet av saltvattnet är gynnsamt noterar dagvattenspecialisten Helén Galfi följande: "Att ha ett naturbad i älven utan tekniska anordningar skulle vara mer ekonomiskt tänkbart än att pumpa upp saltvatten från saltvattenskilen" (2019). Antalet baddagar får därmed vägas gentemot ekonomiska och praktiska förutsättningar.

Ett intressant reningsalternativ är annars +Pool i New York som renar omkringliggande vatten så att det uppnår en badbar kvalitet när det når poolen, där bidragsgivare gjort det möjligt att driva vidare processen (Älvstranden Utveckling 2013).

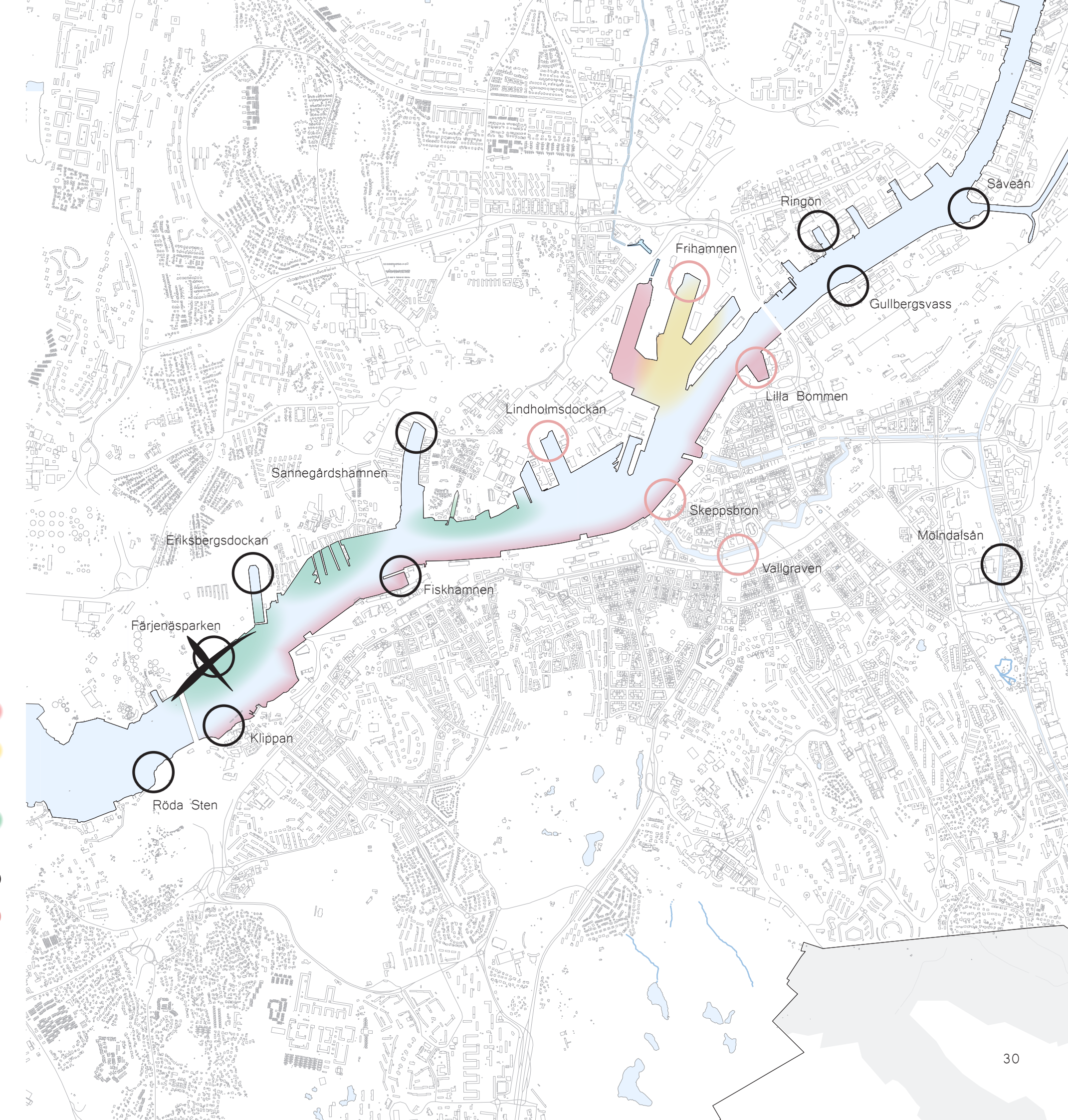
Maximalkoncentration E. coli för perioden juli-augusti 2015.
Illustration av Tyréns (Kretslopp och vatten 2016 a).

Medelkoncentration E. coli för perioden juli-augusti 2015.
Illustration av Tyréns (Kretslopp och vatten 2016 a).

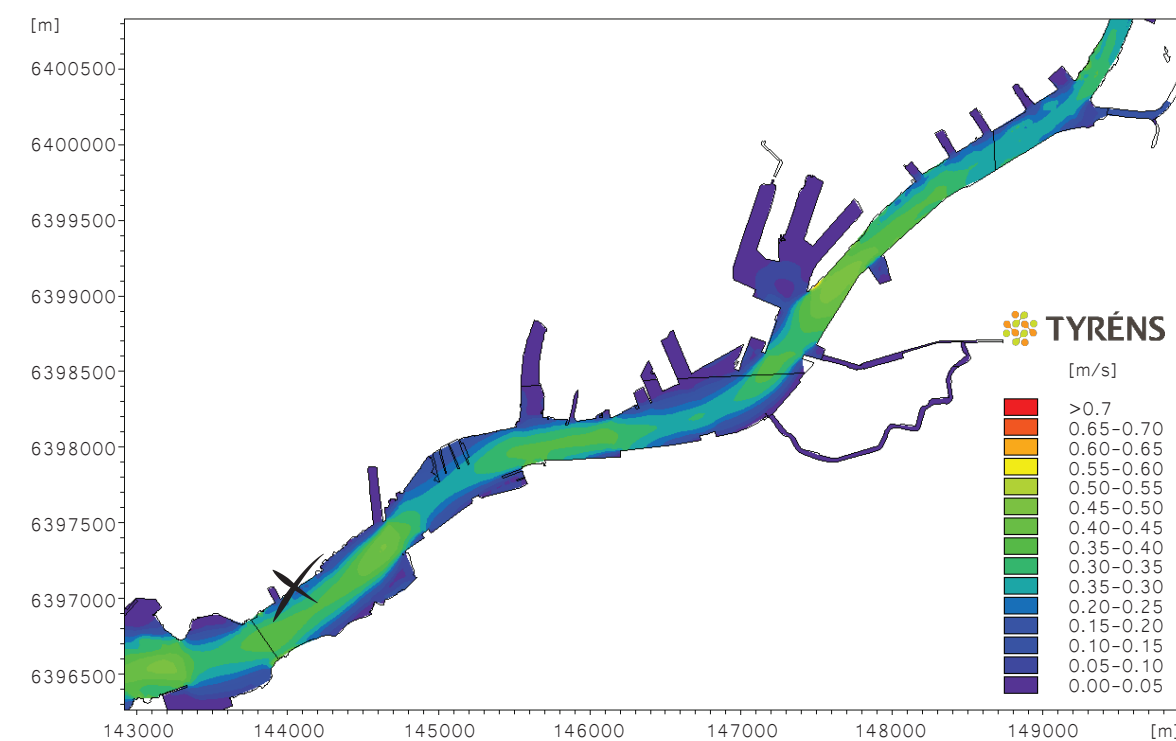
Till höger är önskade badlägen baserat på rapporten "bada i stan" och badbarheten baserat på Tyréns modelleringsstudie samt undersökning av badvattenkvaliteten efter åtgärd av bräddavlopp sannegården och krokängsparken i "Ärende 2.2.11"

- Badvattnet är otjänligt mer än 50% av tiden ●
- Badvattnet är otjänligt 10% av tiden. 40% tjänligt, 50% av tiden tjänligt med anmärkning ●
- Badvatten tjänligt 24 h efter regn, upp till 80% utan anmärkning ●
- Önskade lägen för bad
- Önskade lägen för bad - centrala och tillgängliga

Ännu en faktor som skulle kunna tala för ett inhägnat område, utöver älvtrafiken, är strömningshastighet i älven. Huruvida det är för strömt eller inte finns inga rådande standarder över. Under mina platsbesök har flera simmat i älven utan problem trots förbudet, men det är svårt att veta om hastigheter upp till 0.5 m/s i älvens mitt är bekvämt för majoriteten. Därmed föreslås flytande inhägnade badområden som avskärmar ytvattnet, och även potentiella isflak vintertid. Detta även för att stärka säkerheten om båtar inte tar hänsyn till farleden. Säkerhetsberäkningar för potentiella båttrafiksolyckor måste till.

Genom att avskärma ytvatten hålls dessutom ytligt skräp och organiskt material borta, samtidigt som den lokala påverkan på vattenkvaliteten minskar. Hamnbaden i Köpenhamn har flytande pontoner vars pålar och förankringar i kajkanten gör att baden rör sig med vattenståndsvariationer. Flytbryggor som avskärmar den översta metern av ytvattnet skulle kunna vara en lämplig modell att utföra i Göteborg. För att vattnet skall kunna cirkulera fritt bör djupet vara minst 3-4 meter. (Kretslopp och

Medelströmhastighet i ytan för perioden juli-augusti 2015.
Illustration av Tyréns (Kretslopp och vatten 2016 a).

vatten 2019).

Historiskt sett fanns ett kallbadhus på Hisingen som revs under tidigt 1900-tal, så varför inte gå tillbaka till rötterna när vattenkvaliteten är god längs Norra Älvstranden?

För att ta tillvara på de goda förutsättningar som finns längs Norra Älvstranden valde jag min placering utefter viljan att tillgängliggöra en sparsamt besökt stadspark samtidigt som jag vill stärka dess identitet. Färjenäsparken intill Älvsborgsbron har mycket potential och kopplingen till alla farkoster i älven i kombination med den stora parkytan är unika förhållanden i staden. Frihamnens allmänna bad och Färjenäsparken skulle kunna bli nya badnoder för rekreation i staden.

Skönhetsupplevelsen är enligt forskning den högst värderade faktorn vid valet av miljö för rekreation (Göteborgs stad 2018). Det i kombination med närheten till vald miljö spelar stor roll för hur många som kommer att besöka anläggningen. Transporter till vald plats spelar här en stor roll.

Kallbadhus är inte främmande i staden. Det har tidigare funnits ett kallbadhus vid Hisingensbron som revs sommaren 1916. I fonden syns Hisingensbron. Foto: Göteborgs stadsmuseum

KONTEXTEN

KOLLEKTIVTRAFIK – NY ANGÖRING

Park- och naturförvaltningen gjorde en större enkätundersökning 2007 i samarbete med Väst kuststiftningen, där resultatet bland annat visade att de flesta inte lägger mer än 30 minuters restid för att ta sig till ett naturområde (Göteborgs stad 2018). Färjenäsparken ligger därmed på gränsen till att bli bortprioriterad.

Norr om parken och vid Eriksbergskranen finns busshållplatser, 6 minuters promenad från bockkranen eller en dryg kvart från Pölsebo eller Ivarsbergsmotet. För att förstärka kopplingen till älvtrafiken och för att förenkla tillgängligheten föreslår jag ett nytt färjeläge. Sammanlänkade områden ökar tillgänglighet och orienterbarhet till målpunkter, och skapar flöden av gående (Park- och naturnämnden 2014).

Stadsparker och naturområden skall trots allt enligt grönstrategin vara tillräckligt attraktiva för att människor skall vilja åka från alla stadens delar för att besöka dem, och locka fler till utvistelse och rörelse (Park- och naturnämnden 2014). Att staden skall knytas samman över älven och

att nya färjelägen skall prövas enligt Älvstadens vision (Göteborgs stad 2012). Genom att studera rörelser i staden märks det tydligt att det är få som rör sig till detta område, och en älvresa med elfärja till denna destination hade förgyllt upplevelsen.

Färjenäsparken är med sina 15 hektar Göteborgs nästa stora evenemangsyta då Slottsskogens evenemangtor är överfulla. Röda sten, som är den konkurrerande ytan, är inte lämplig av utrymnings skull, vilket styrker val av ny angöring. Att rusta upp det gamla färjeläget med flytbryggor har dessutom varit på tal hos både Trafikverket och Västtrafik (Ryding 2019).

En vision som staden fått stryka är en linbana mellan centrala Göteborg och Norra Älvstranden. Västtrafik föreslår fler färjor som alternativ till linbanan, (Yousuf & Kruse 2019), där Västtrafik satsat på elfärjor (Västtrafik 2019) och nyligen blev det premiär för en amfibiebus i älven (Oceanbus n.d). Älvtrafiken kommer alltså långsiktigt få en starkare prioritering.

Flöden är baserat på underlag från Standslivsanalysen i centrala Göteborg (Stadsbyggnadskontoret et. al 2012).

Antal fotgängare under ett medeldygn
> 1 < 4 500

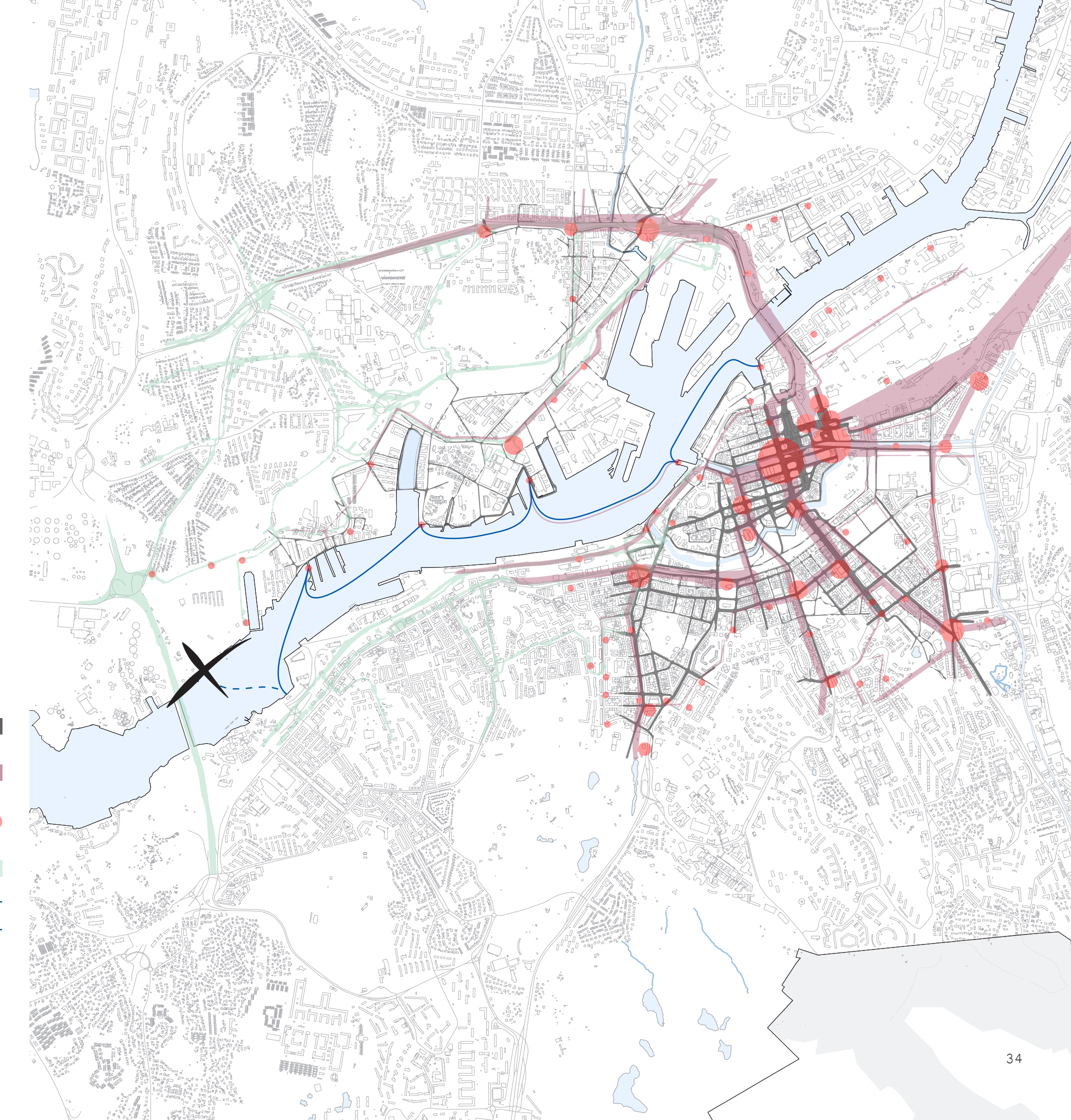
Antal kollektivtrafiksresenärer under ett medeldygn
> 1000 < 80 000

Antal av- och påstigande vid hållplats under ett medeldygn
> 1 < 10 000

Mindre befolkad kollektivtrafik

Färjerutt

Förslag på ny färjerutt

KONTEXTEN

FÄRJENÄSPARKEN

I Färjenäs anlades Göteborg av Karl IX:s 1603. Det var en kortvarig stadsbildning som brändes av danskarna 1611. Det finns en kyrkoruin från denna tid på Kvarnberget, men områdets storhetstid som ett levande samhälle var under förra sekelskiftet. 1853 grundades en skeppssmedja och galvanisk verkstad. Maskindrivna sjöfart fick snabb tillväxt, vilket gav arbete för reparationer och det blev en naturlig övergång till skeppsbyggeri. Varvet byggdes ut i flera etapper och under dess framgång var 6 000 anställda i början av 70-talet med en miljon tons fartygsleverans per år. Varvet lades ner 1979, där dockan, bockkranen och stapelbädden bevarats och ingår i kommunens bevarelseprogram. Bockkranen är 75 meter över vattnet och är tillsammans med Älvsborgsbron landmärken som definierar både området och staden (Stadsbyggnadskontoret 2016).

Områdets detaljplan (Stadsbyggnadskontoret 2016) definierar "parken vid Färjenäs [som] Norra Älvstrandens största park. I likhet med större parker som Slottsskogen är det en park för alla, en träffpunkt för de boendena i området och ett

utflyktsmål för besökare från övriga delar av staden. Parken möter bebyggelsen på platån med ett grönt brätte. Denna park utgör ett sluttande plan mellan platån och kajens nivå". Strandbad, kallbadhus och strandcafé nämns som möjliga etapper, där det gamla färjeläget skulle kunna utvecklas.

På Kvarnberget finns murar och igenväxta trädgårdar från tidigare som var en del av det dåvarande samhället Färjenäs. En kraftig bergskärning på östra sidan vittnar om varvets storhetstid. Målet för västra Eriksbergsområdet är enligt detaljplanen att skapa en samlad stadsbebyggelse kring dockan och platån, med cirka 2 000 lägenheter fördelade på även kring stapelbädden och vid kajen söder om Kvarnberget. Dockan bildar ett eget centrum med verksamheter, butiker och bostäder (Stadsbyggnadskontoret 2016).

På 1930-talet var Götaverken världens största skeppsvarv. Foto: Göteborgs stadsmuseum

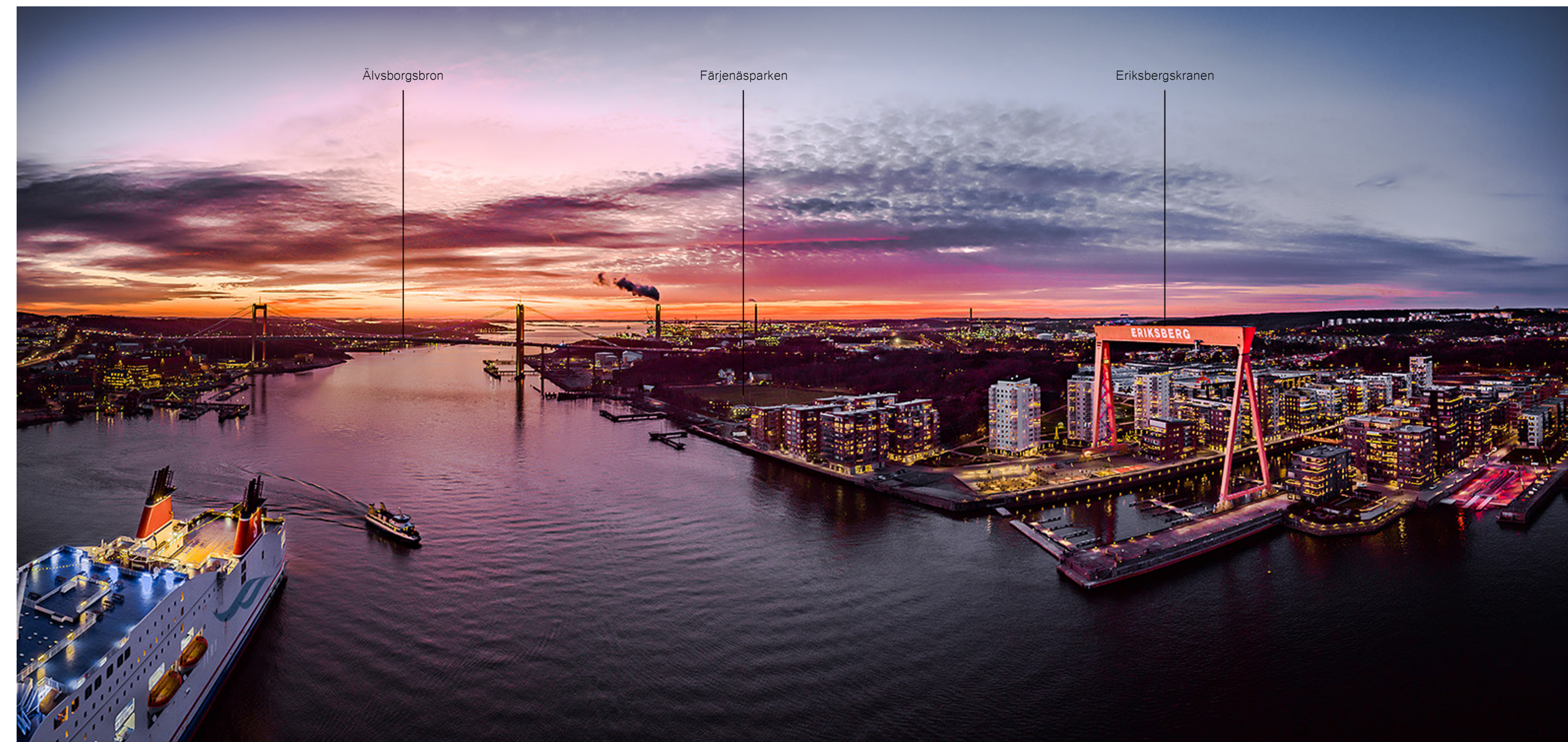
Varvet 1973. Foto: Staffan Bolminger

Ortofoto 1960: Lantmäteriet

Ortofoto 1995: Lantmäteriet

Färjenäsparken är under kvällstid utan belysning idag. Flygfoto över dagens Västra Eriksberg: Ecksframe film & flygfoto.

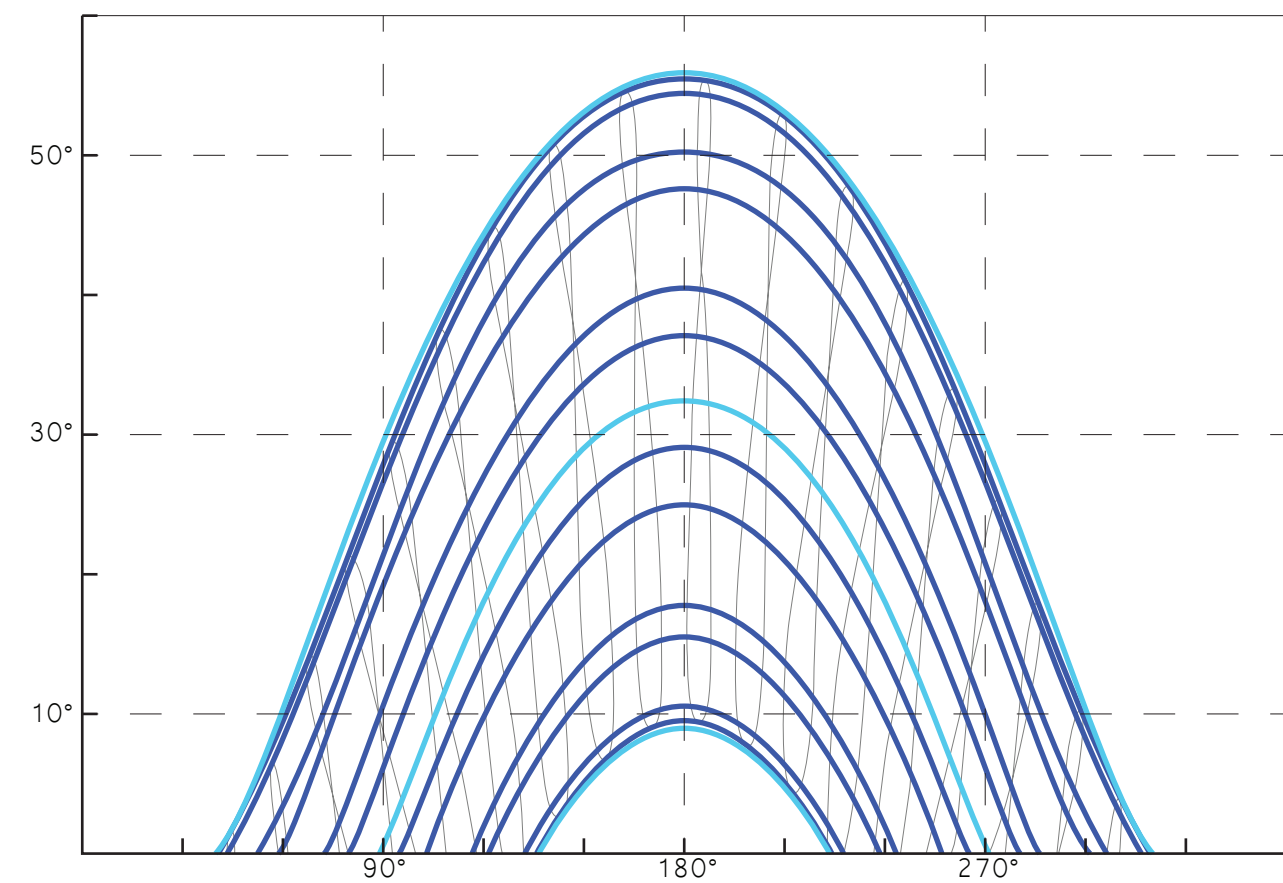
Färjenäsparken idag. Den svagt sluttande parken vetter ut mot den breda älven och blickar mot hamnarna, Röda Sten, Stenaterminalen och mot centrala Göteborg. Foto: Författare

KLIMAT OCH ANVÄNDBARHET

Den allmänna poolen och soldäcket är orienterade och utformade för att få ut så mycket så möjligt av solförutsättningarna och generellt är det goda vindförhållanden. Vindkriterier enligt Glaumann och Westerberg från 1988 tyder på att vindförhållandena skulle tidvis kunna bli för kraftiga för stillasittande aktivitet utan vindskydd vid den offentliga delen, men byggnadens sydvästliga orientering med sittnisch tyglar i viss mån hastigheten. Den avlånga fasaden med en sydostlig orientering får inga påtagliga vindförhållanden.

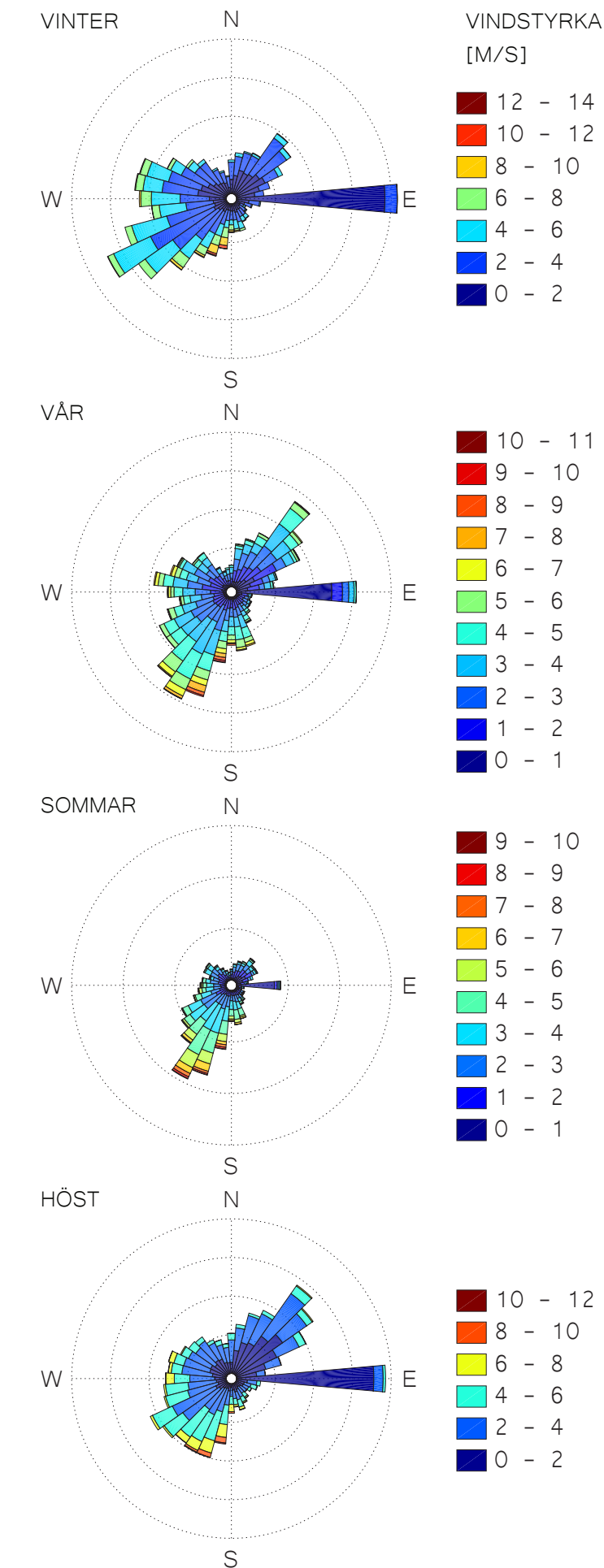
Enligt mätningar 2000-2015 från Bohuskustens Vattenvårdsförbund, station E Älvsborgsbron, ligger vattentemperaturen vid ytan och 5 meter ner i ett spann mellan 16 och 18 grader i snitt runt sommaren (Kretslopp och Vatten 2016 b). Tack vare att projektet har en inomhusanläggning blir inte brukandet lika säsongsberoende, och det finns möjlighet till att tillägga någon slags vinterskrud likt Badeschiff Arena Berlin för det offentliga badet i det öppna.

Solhöjd angett i grader och väderstreck i grader, 57.7°N 12.0° för utvalda dygn och tidpunkter.

— Första dagen i varje månad
 — Sommarsolstånd, dagjämning och vintersolstånd
 — Analemma varje halvtimme

Källa: SMHI öppna data

Dessa vindrosor baseras på SMHIs offentliga data, där ett genomsnitt baserats på 35 000 mätvärden under åren 2015-2018.

Stationsnummer: 71420
 Lat: 57.7156. Long: 11.9924.
 m.ö.h: 3.038 m

Högsta observerade havsnivå före storm: +45 cm
 Högsta observerade nettohöjning: +141 cm
 Högsta observerade vattenstånd: +150 cm
 Högsta beräknade havsvattenstånd: +190 cm
 Lägsta observerade vattenstånd: -141 cm
 (SMHI 2017, 2018).

Tack vare den befintliga kajen med en höjd över 2 m, som blir grunden för mitt projekt, kommer vattennivån inte överstiga byggnationen. Konstruktionen kan då bli fastpälad, men skulle man vilja införa ingärdade bassänger i älven måste de förankringarna kunna röra sig med dessa vattenståndsvariationer.

KALLBADHUS 2.0 I FÄRJENÄSPARKEN

VISION

Stadens mål sammanfaller med min vision. Att bidra med något som saknas i staden. En fritidsanläggning som fångar livet och händelserna i Göta älv. En identitetsstärkande byggnad som drar folk till en rekreationsfrämjande miljö. Projektet är tänkt att både lyfta den skandinaviska kallbadhustraditionen samtidigt som nya badritualer introduceras. En modern tolkning av ett traditionellt kallbadhus – ett Kallbadhus 2.0.

Intryck från studiebesök kondenseras ned till avskalade miljöer som förhöjer sinnliga upplevelser. Det finns genomgående kontraster i projektet. Upplevelsen är till en början omgärdande och sluten. Formspråket öppnar sedan upp sig, där besökaren avnjuter panoramavyer över Göteborg, omsluten av vatten. Upplevelsebaserade rumsligheter förenar sinnliga intryck från exotiska badkulturer och införs i kallbadhusets grund.

En sluten fasad mot land inbringar en privat atmosfär samtidigt som programmet inte skall vara uppenbart för

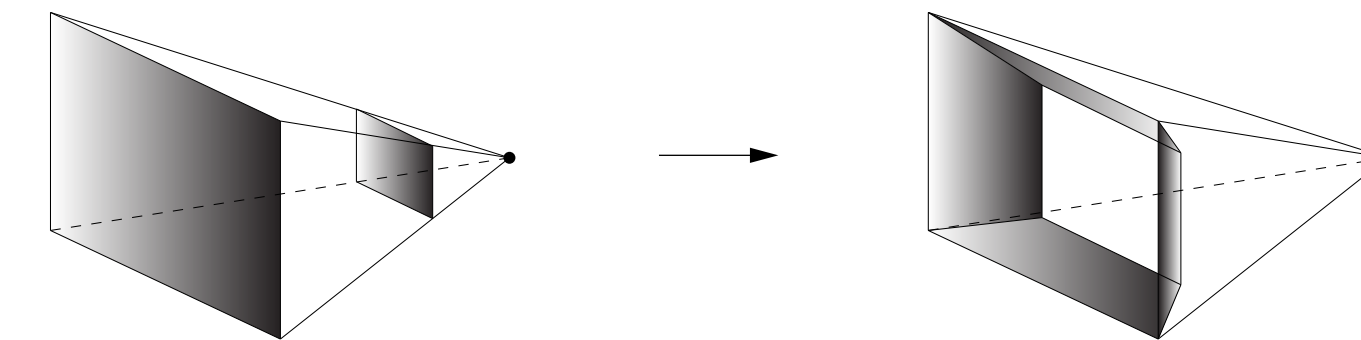
besökaren, utan något som upplevs stegvis. En buffé av sinnesintryck är fördelade längs en omslutande, rogivande korridor som mynnar ut i en öppen miljö med panoramavyer över staden. Panoramavyer som genom en filmkamera.

Projektet tillgodoser ett behov i staden och tillför nya kvaliteter. Kallbadhusen är en kulturell skattkammare, och min tolkning både utmanar och lyfter kulturmiljön. Kallbadandet är inte en självklarhet för alla, men genom att inkorporera rum med kontrastverkan mellan värme och kyla, kan man locka fler till upplevelsen, och förhoppningsvis främja vår badkultur. Projektet förenar exotiska badseder i en skandinavisk kontext, och tillgängliggör dessa ritualer för fler människor.

Med kontextens höga bullernivåer i åtanke vill jag skapa en lugn, vilsam plats för återhämtning. En fritidsanläggning i en omgärdad miljö som lockar stadens invånare och ökar tillgängligheten. För att fånga livet i älven blir den exteriöra formen betydande, och jag placerar ut ett antal "kameraobjektiv" i olika riktningar. Huvudbyggnaden har en

Bild på gammaldags kamera: pngwave.com

låg volym för att vara lättillgänglig och för att inte beröva den långt sluttande parken från siktlinjer. Genom att tillföra en offentlig pool med tillhörande faciliteter, samt café- och bistro, blir användandet mångsidigt.

Denna funktion och utrustning i anslutning till parken skulle kunna locka flera målgrupper, vilket i sin tur hade gynnat området som en ny målpunkt i staden, inte minst för angränsande områden som Kyrkbyn, Bräcke och Biskopsgården. En vilsam plats för återhämtning, som har unika förutsättningar tack vare kontexten. Ett nytt färjeläge hade stärkt områdets identitet och hade förhöjt transportupplevelsen till en vattenorienterad plats. Den centrala platsen erbjuder stora möjligheter att utöka användandet, även för det utegym och den fotbollsplan som båda är belägna i området idag.

Platsen har stor potential, angränsande älven och en stor stadspark. Färjenäsparken, en framtida eventyta i staden, kommer med tiden få starkare attraktionskraft.

DESIGN

För att fånga Göteborgs råa stadssilhuett lägger jag ut flera kameraobjektiv. Byggnaden både ramar in och förstärker perspektiv-känslan i rummen genom dessa objektiva.

Under upplevelsen avnjuts livet i älven inifrån, en panoramavy som i en rullande filmkamera. Med kroppen omsluten av vatten, upplevs älvtrafiken. Besökaren blickar ut över Göta älv mot Ångbåtsbryggan, Klippans småbåtshamn, Sjömagasinet, Älvsborgsbron, Konsthallen i Röda sten, Masthuggskyrkan, Majorna och Stenaterminalen för att nämna ett urval.

Upplevelser från studiebesöken koncentreras ner till sinnliga intryck. För att formge och förstärka sinnliga upplevelser kontrasteras slutna miljöer med utblickande. Det erbjuds olika klimat i olika rumsligheter, där ljus, temperatur, material, det nakna och avskalade framhäver sinnesintryck.

Nytt färjeläge

Terrasserat soldäck

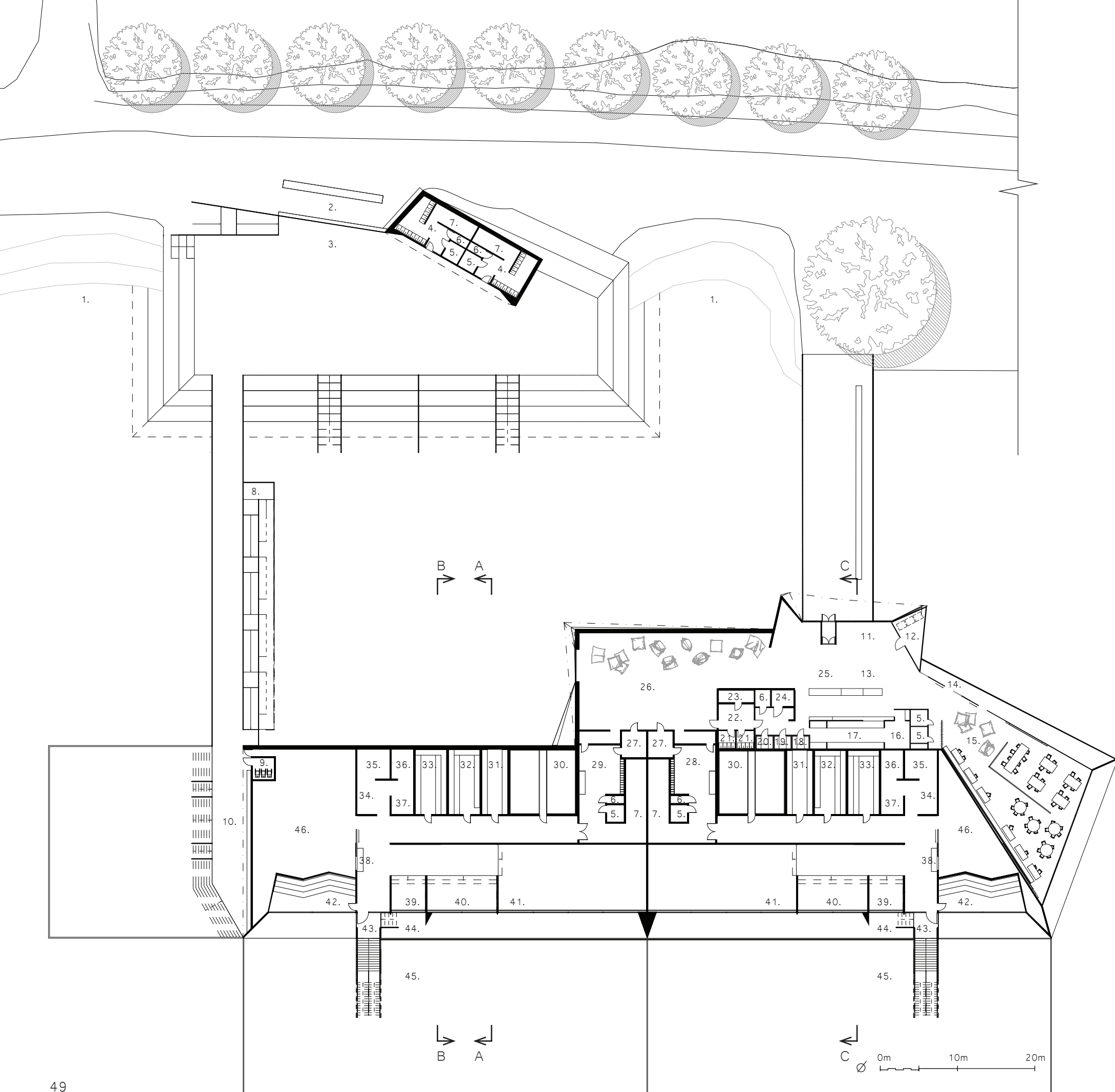
Offentlig pool

Kallbadhus 2.0

Byggnaden placeras på den befintliga kajen. Kajen som byggs intill bostäderna förstärker promenadstråket längs vattnet.

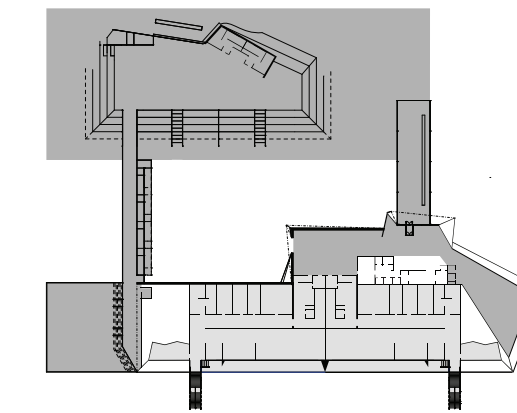
⊗ Situationsplan 1:4000

1. Befintlig badvik
2. Grillyta m. sittplatser
3. Terrasserat soldäck
4. Omklädningsrum
5. RWC
6. WC
7. Duschlänga
8. Badramp för rullstolsburna
9. Förvaring av vattentåliga rullstolar
10. Publik pool m. sittnisch i fasad
11. Entré m. vindfång
12. Städ/soprum
13. Café/bistrokassa
14. Förvaring
15. Café/bistroservering
16. Diskrum
17. Kök
18. Kyl
19. Förråd
20. Frysrum
21. Omklädning personal
22. Personalrum
23. WC/Dusch
24. Städ
25. Badreception
26. Badlounge
27. Massage-/Tamarum
28. Omklädning, speglad damavdelning
29. Omklädning, speglad herravdelning
30. Bäddar av upphettade leca-kulor
31. Isrum
32. Ångsaltrum
33. Torrbastu
34. Regnlänga
35. Regndusch
36. Vattenfall
37. Massagestolar
38. Vattenstation
39. Kall pool
40. Varm pool
41. Saltpool
42. Sanarium
43. Trappa ner i älv
44. Utvändig pool
45. Ytavskärmning i älven
46. Tekniska utrymmen för bland annat vattentankar och städutrustning

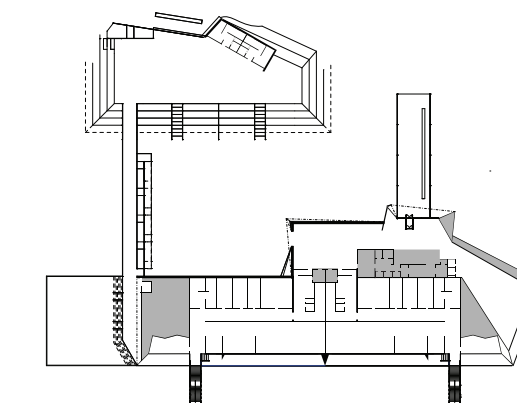
Tillgångsdiagram, besökare

- Fri tillgång
- Tillgång mot avgift

Tillgångsdiagram, personal

- Fri tillgång

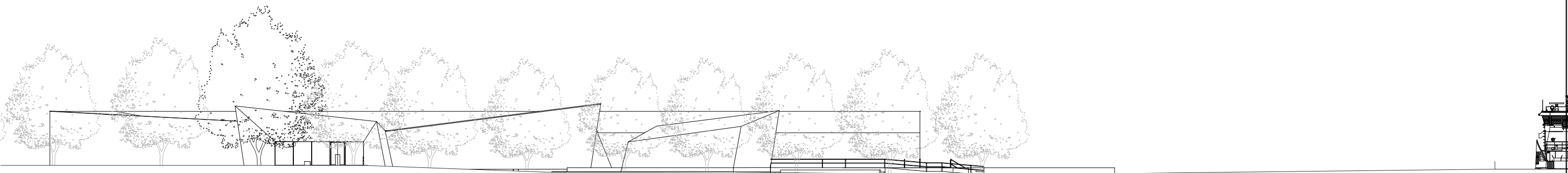

“ En buffé av sinnesintryck är fördelade längs en omslutande, rogivande korridor som mynnar ut i en öppen miljö med panoramavyer över staden. ”

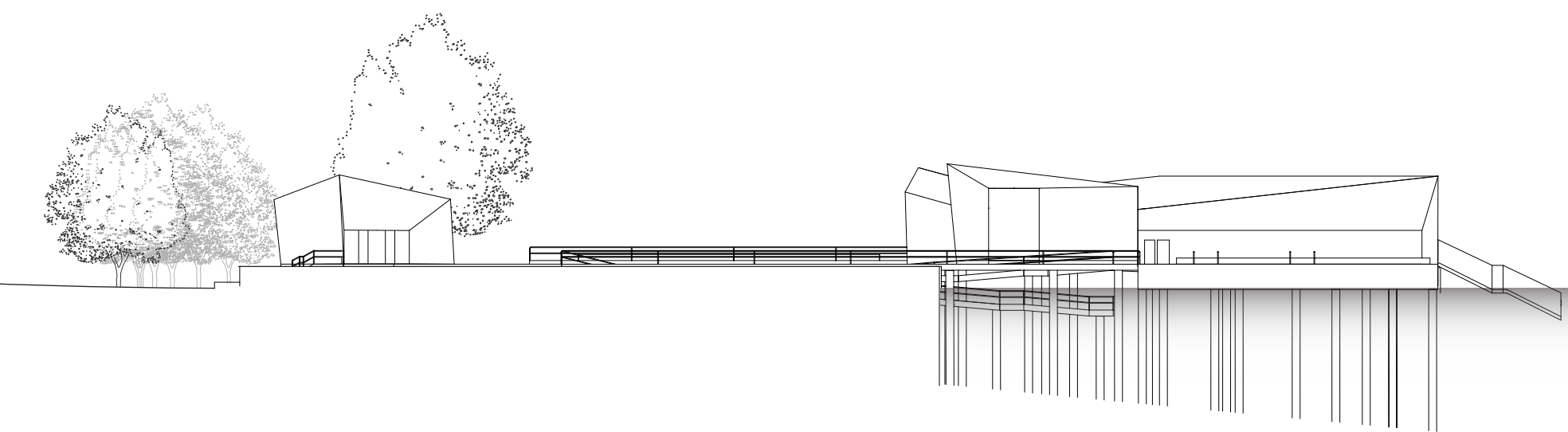
PROGRAM

Den offentliga delen av projektet inkluderar en offentlig pool med ett terrasserat soldäck och ramp för rullstolsburna där vattentåliga rullstolar erbjuds. Det finns även omklädningsrum med WC/RWC och duschlängor. Vid entrén till huvudbyggnaden finns en badreception och café/bistrokassa, med en långa värmelampor för enkel servering av livsmedel. Bistrosserveringens utsikt vetter mot centrala Göteborg med olika sittgrupperingar.

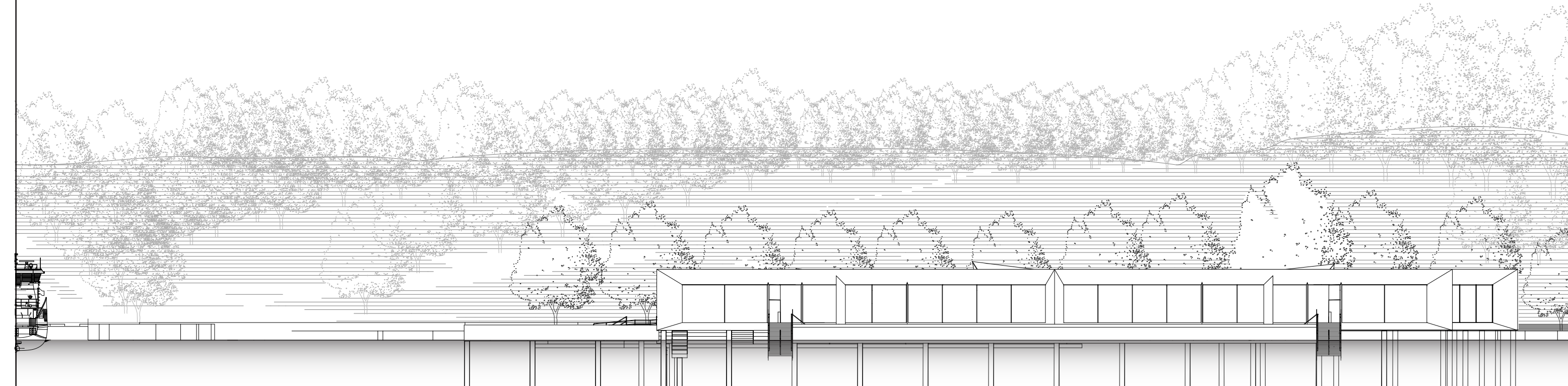
Förbi badreceptionen rör sig besökaren genom badlounge för att gå in i den speglade dam- eller herravdelningen. Efter omklädningsrummet väntar en sluten korridor med olika temarum med olika klimat, och badutrymmet med sikt ut över älven.

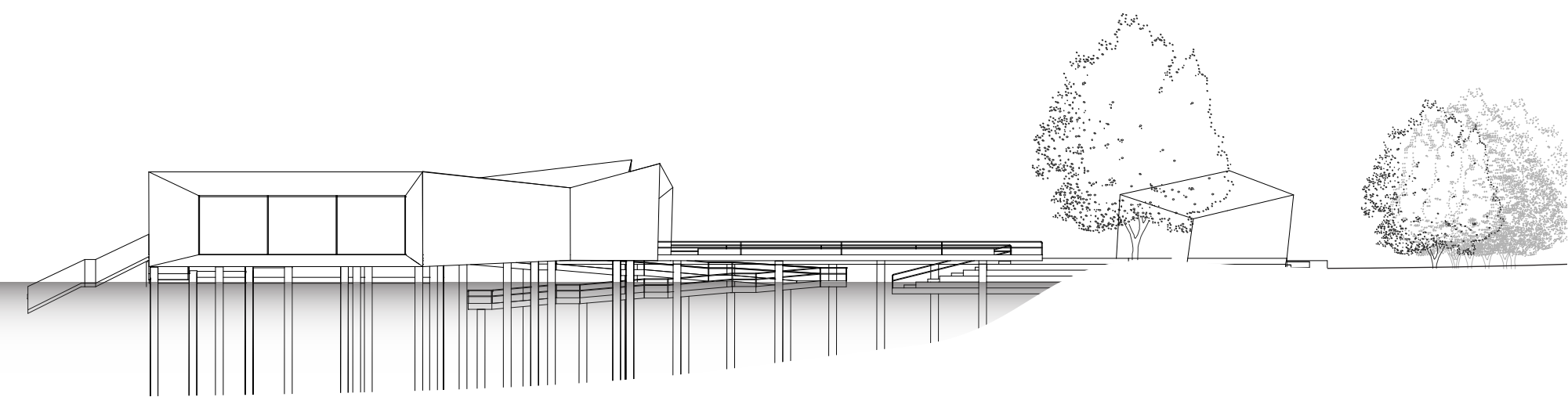
Fasad syd 1:500

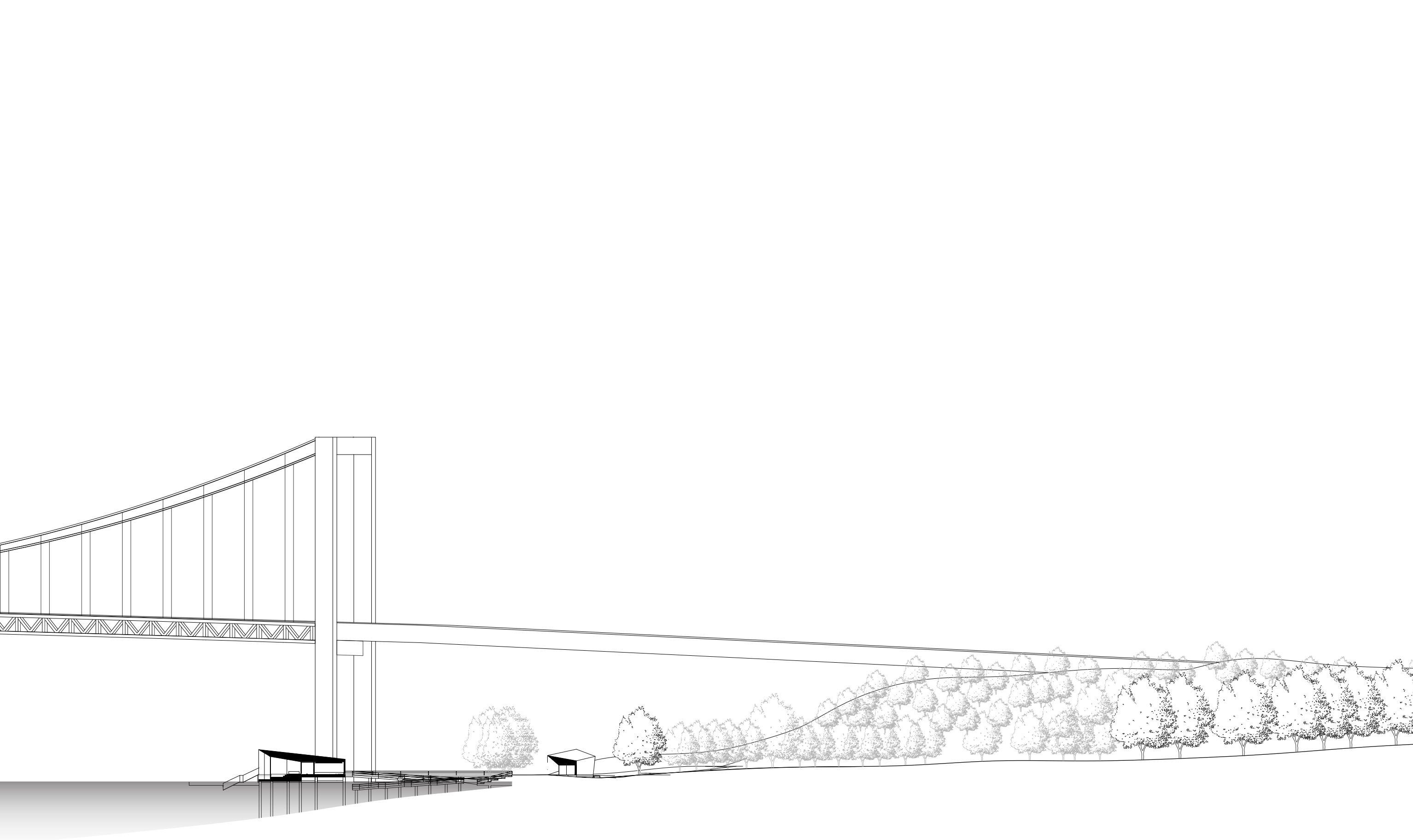
Fasad väst 1:500

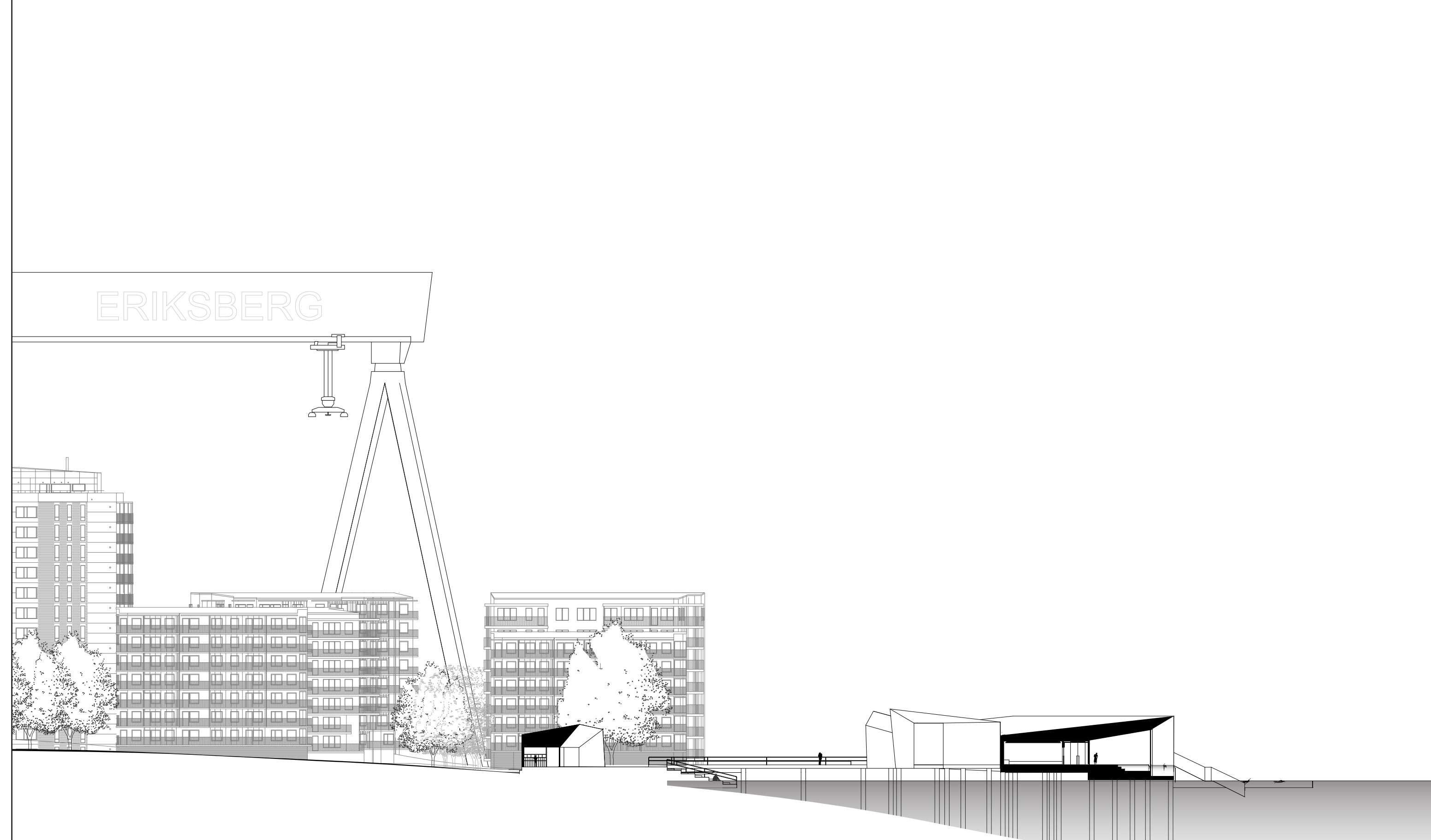
Fasad norr 1:500

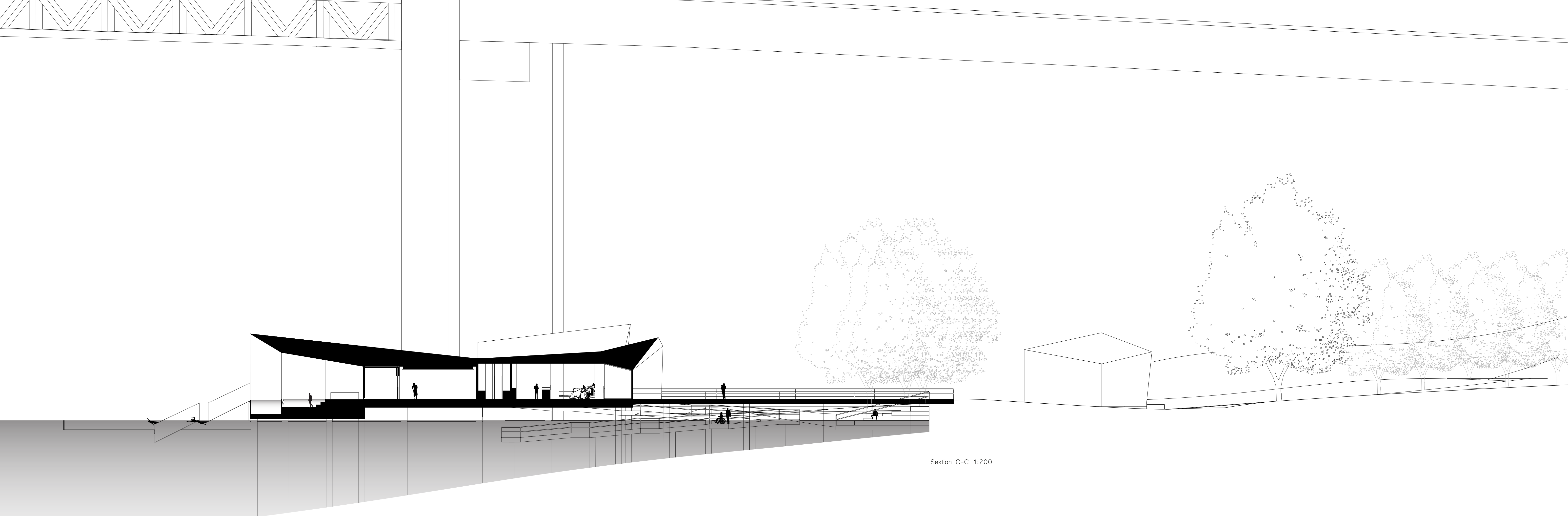
Fasad öst 1:500

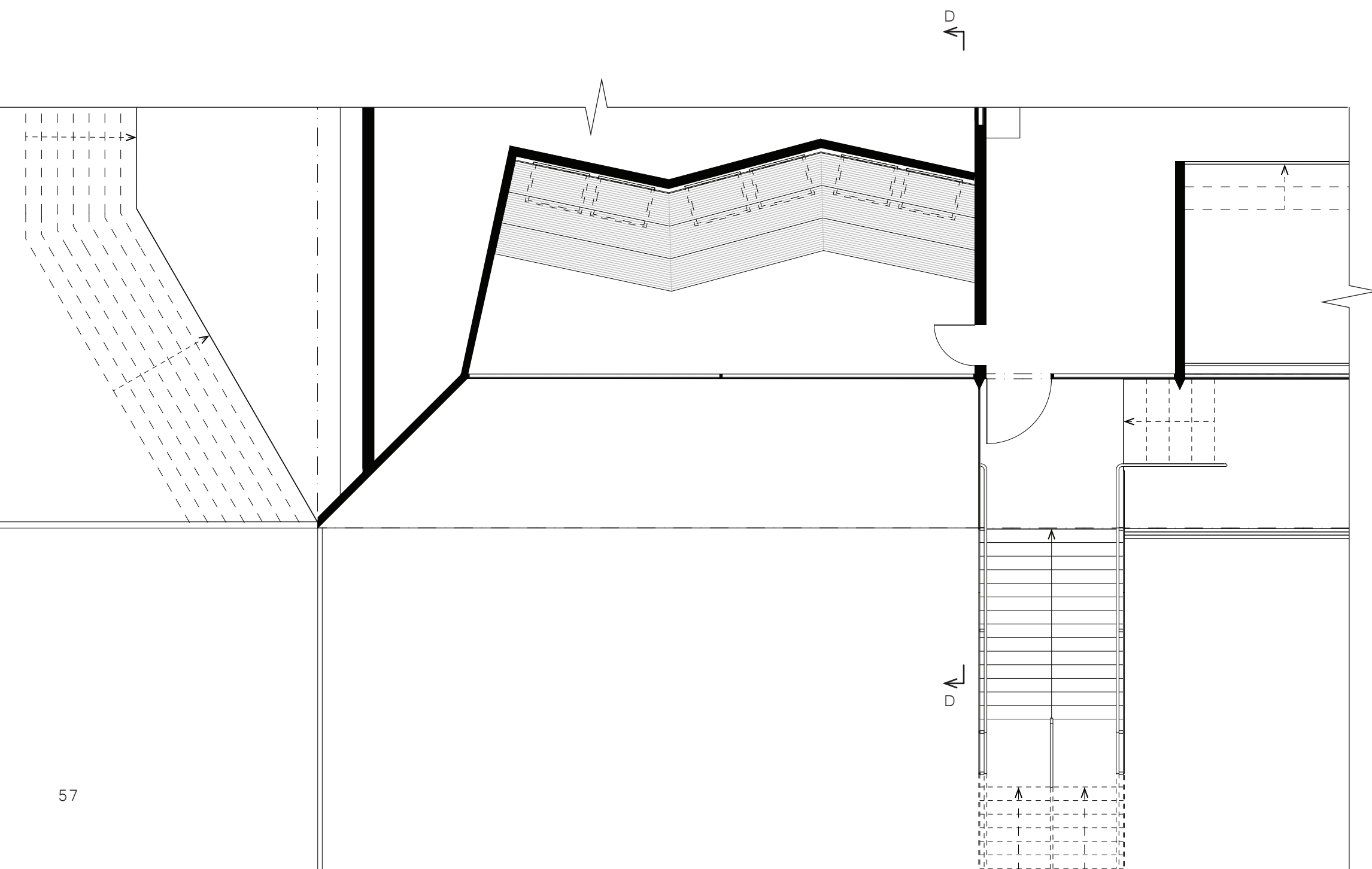
Sektion A-A 1:1000

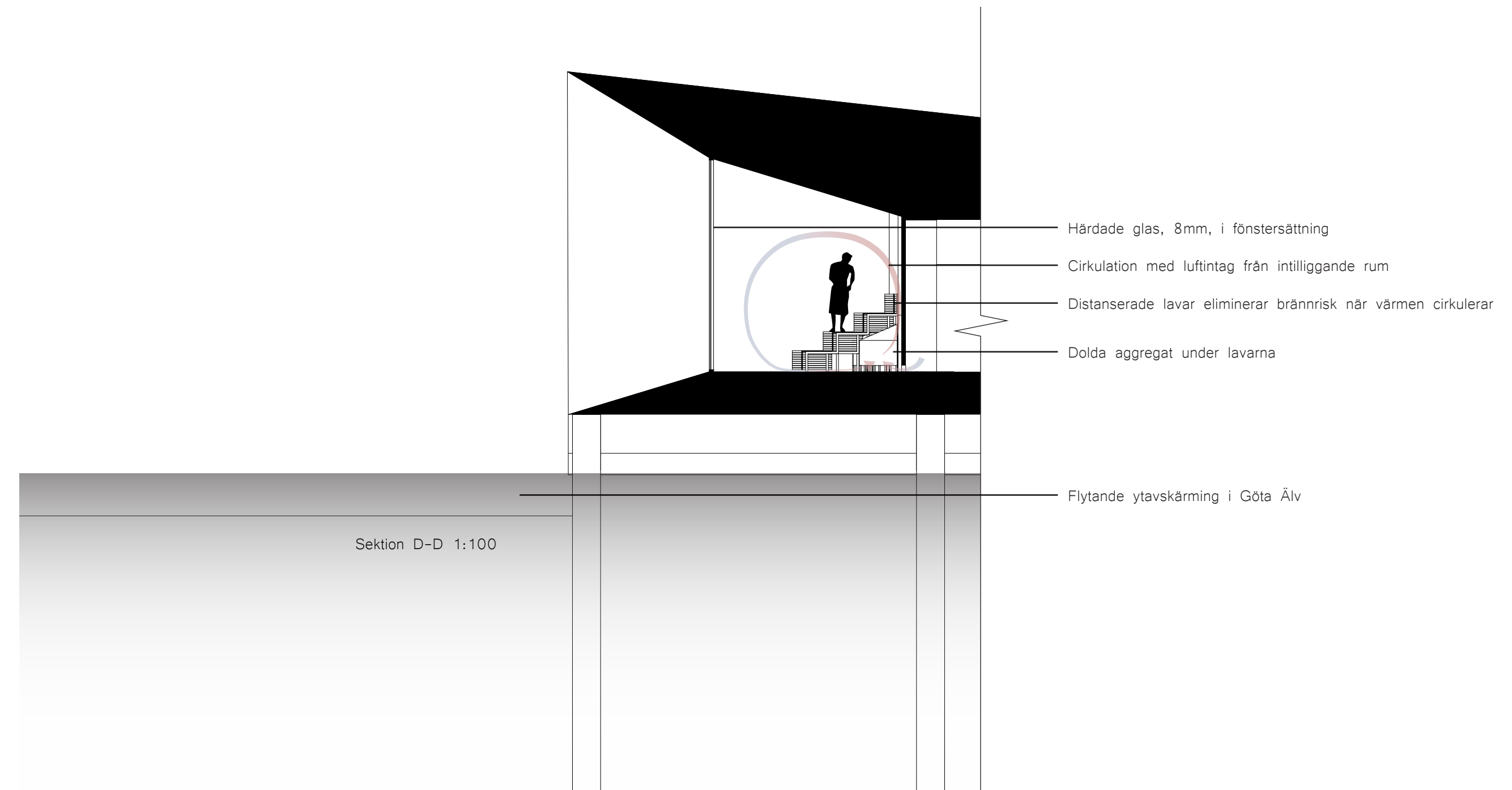
Sektion B-B 1:500

Sektion C-C 1:200

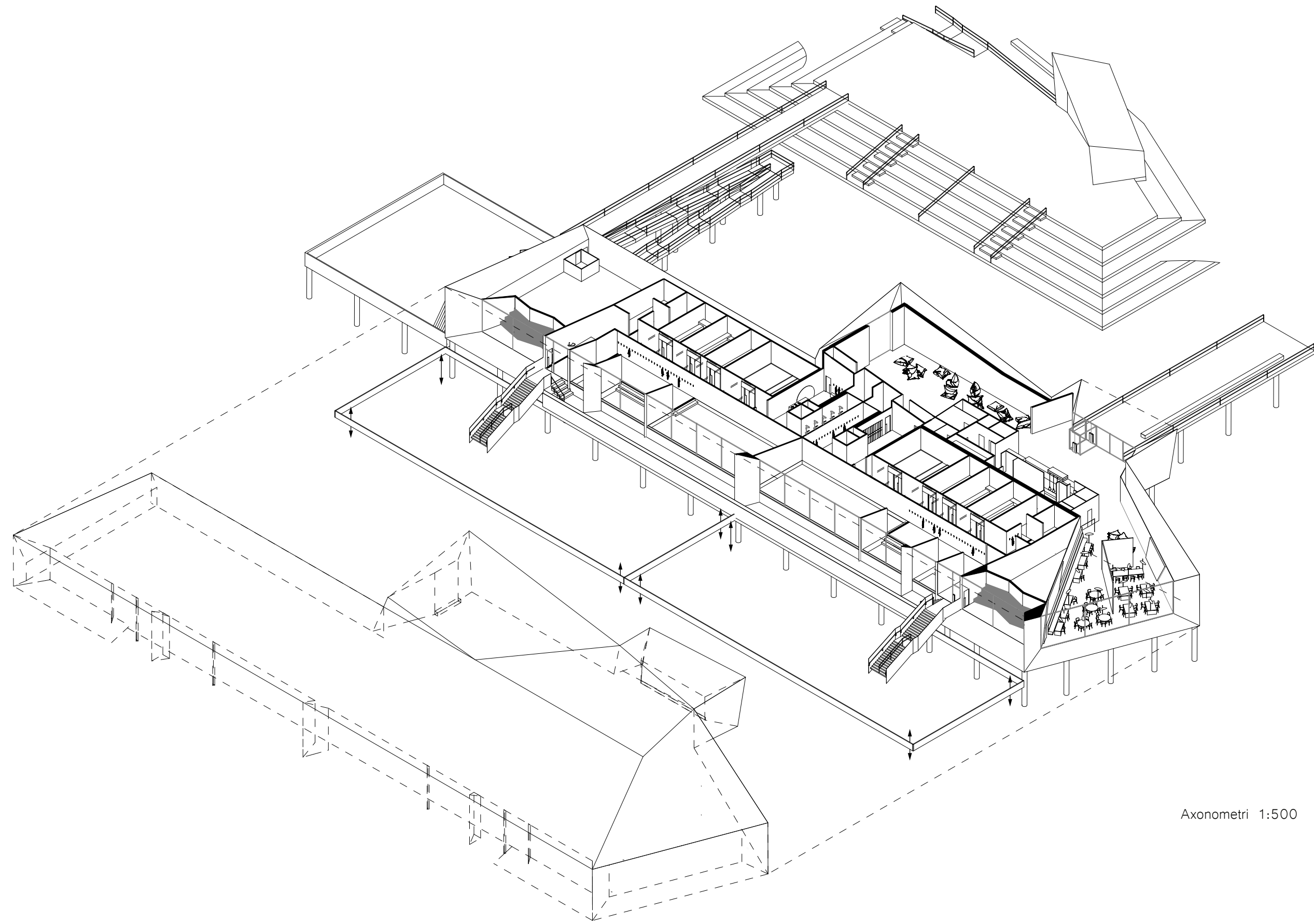

Planutsnitt 1:100

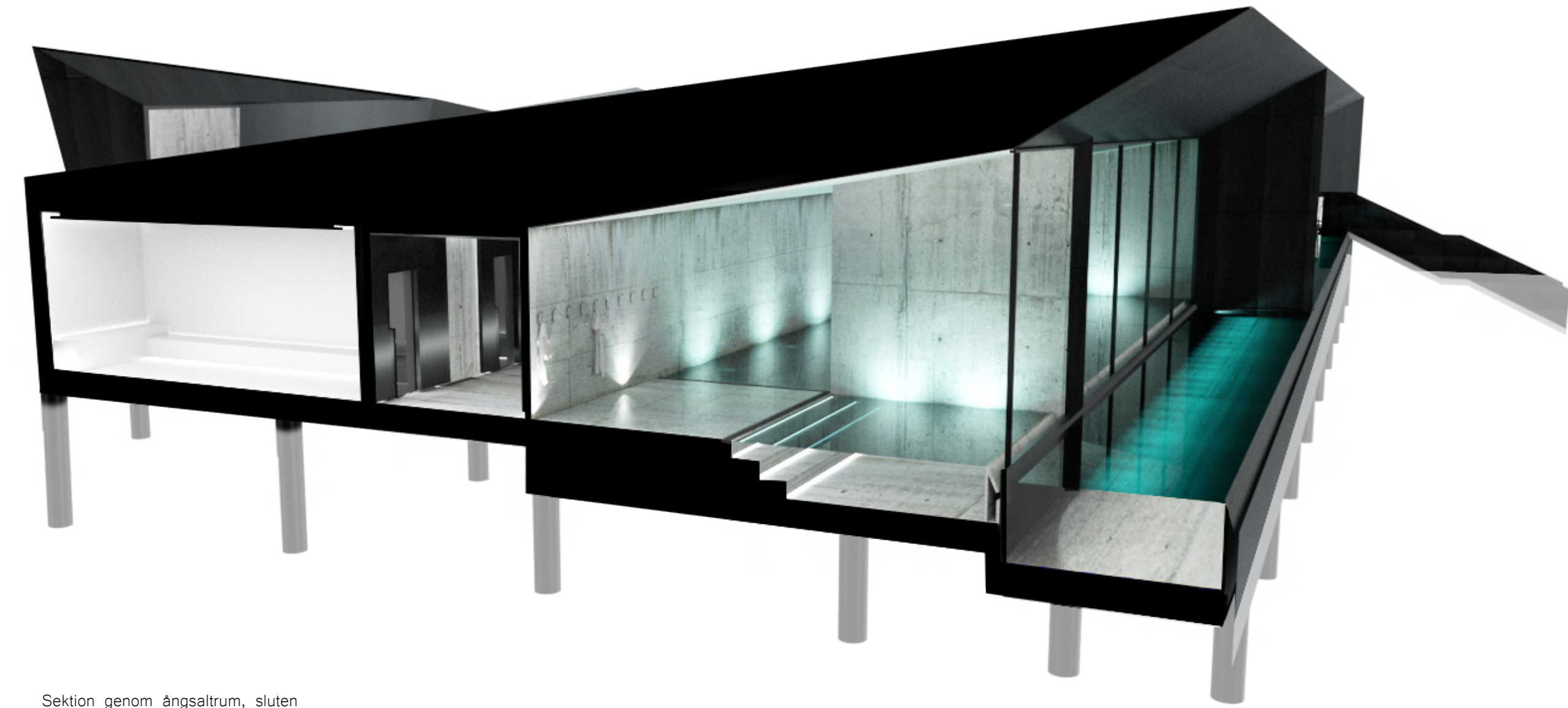

Sektion D-D 1:100

- Härdade glas, 8mm, i fönstersättning
- Cirkulation med luftintag från intilliggande rum
- Distanserade lavar eliminerar brännrisk när värmen cirkulerar
- Dolda aggregat under lavarna
- Flytande ytavskärning i Göta Älv

Axonometri 1:500

Sektion genom ångsaltrum, sluten korridor, varm pool och utvändig pool.

BESÖKARENS UPPLEVELSE

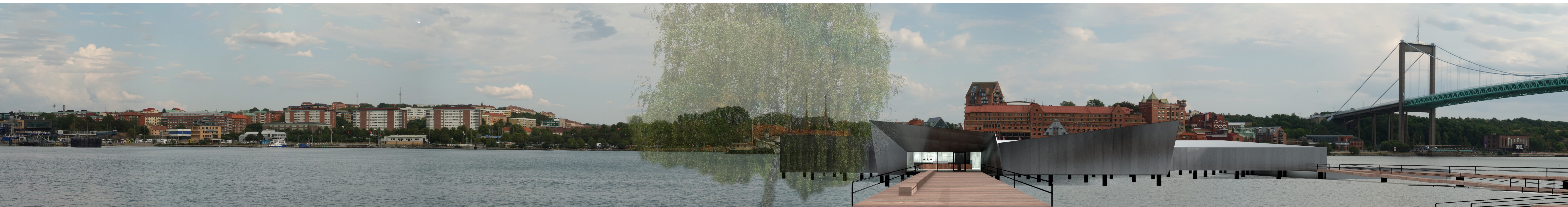
Efter en 20-minuters färjetur från centrala Göteborg längs Göta älv når besökaren fram till Färjenäsparken. Fasadens uttryck och badtema skymtas från färjan, men inte tillräckligt för att få full insyn och förståelse för vad byggnaden erbjuder. Den offentliga badplatsen får man snabbt en överblick över, och det terrasserade trädäcket angränsar två badvikar, där man kan välja att bada i en ingärdad pool eller i älven. Offentliga omklädningsrum med duschar och toaletter finns på soldäcket. Intill fasaden finns en ramp som leder ner i vattnet, och längs fasadens sittnisch finns ett rum med förvaring av vattentåliga rullstolar.

Anläggningen är granne med Älvsborgsbron och Eriksbergkranen. Det är över 400 m till andra sidan älven. Här är vyn från Ångbåtsbryggan, den närmsta punkten från land.

Vy in mot Färjenäsparken från den allmänna poolen.

Efter soldäcket når man huvudbyggnaden via en brygga. Den slutna fasaden avslöjar ännu inte vad anläggningen innehåller. Café- och bistroverksamheten skymtas utifrån. Bryggan med en sittlänga leder till entrén med vindfång.

I entrén finns en uppdelning mellan servering och badreception. En långa med värmelampor förenklar servering från köket, och enklare försäljning av fika eller mat sker via en glasad display. Den högra delen av disken tillhör badreceptionen, där handdukar och dylikt förvaras i det höga skåpet. Vill gästen äta innan badupplevelsen ligger bistroserveringen till vänster där sikten mot andra sidan älven är i fokus.

Fasadens plåtbeklädnad förekommer även invändigt för ett enhetligt och avskalat intryck. Olika sittgrupperingar och rumsindelningar i bistro skapar varierade miljöer som tilltalar olika besökare samtidigt som känslan av en intim miljö skapas. Lampan som föreställer ett skrov, är höj- och sänkbar för att kunna justera vilken ljusstyrka man vill ha i sin närmiljö.

Reception för café och bistro samt badreception.

Bistro med utsikt över Göta Älv.

Utvändigt perspektiv in i biströn.

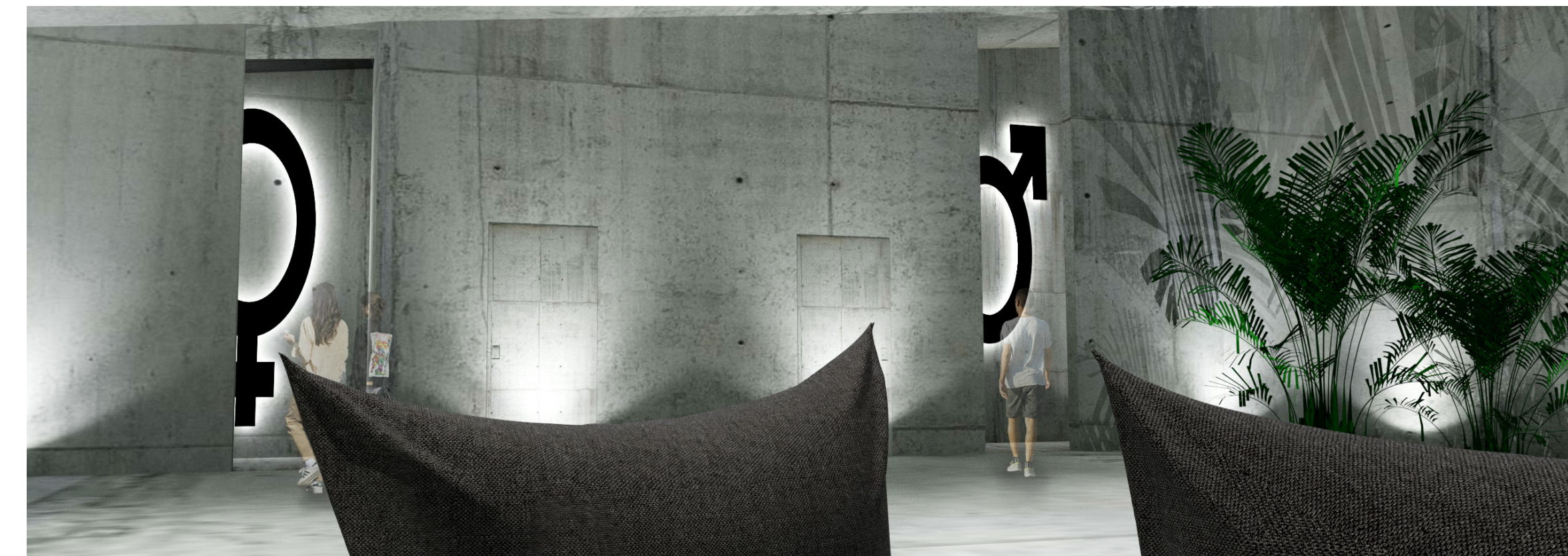
Vid badloungen blir man välkommen och tillfrågad om man är förstagångsbesökare. Personalen förklarar konceptet och hur badritualen skulle kunna gå till och vart de kan vända sig vid frågor. Verksamheten får själv bestämma om de vill införa någon slags guidad tur, men min tanke är att besökaren utforskar rumsligheterna på eget bevåg i sitt eget tempo.

Det finns möjlighet att hyra handdukar för de som inte har med egna, och att boka behandlingar. För att nå omklädningsrummet rör sig besökaren därefter runt hörnet i badlounge enligt instruktion.

Omklädningsrummen tydliggörs med symboler, och mellan dessa speglade avdelningar finns två rum där diverse behandlingar kan genomföras. Där kan exempelvis frilansande massörer hyra in sig. Tanken är bland annat att den turkiska hamam-upplevelsen skall kunna återskapas här, med massage på en upphettad plattform i ett moln av bubblor, samt mer traditionella behandlingar så som lerinpackning.

Badreception och badlounge. När man befinner sig i badlounge blickar man ut mot den offentliga badavdelningen genom ett stort fönster. Detta fönster skapar en nyfikenhet på anläggningen för de som bara använder den offentliga delen.

Ingång till omklädningsrummen sett från badlounge. Behandlingar av olika slag erbjuds i rum med diskreta dörrar mellan dessa ingångar. Av praktiska skäl kan man nå dessa rum även inifrån omklädningsrummen.

Omlädningsrummet. Dörrarna är transparenta nog för ana silhuetter, dock utan att blotta någon.

I omlädningsrummet läses värdesaker in, och den första tvagningen i form av en duschlänga sker här. Här skulle en japanska tvagningsritual kunna introduceras med vattensamlade kärl.

Har en behandling av något slag bokats nås det rummet inifrån omlädningsrummet under ett bekräftat tidsspänn.

Ventilationen är dold i nischer. Genomgående i byggnaden lyses omgivningen upp med infälld belysning samt genom släpljus på väggarna. Ljuset medger även skuggspel samt en stark kontrast mellan golv och vägg. Ytterligare en kontrastmarkering är de skvalprämnor som finns i alla utrymmen.

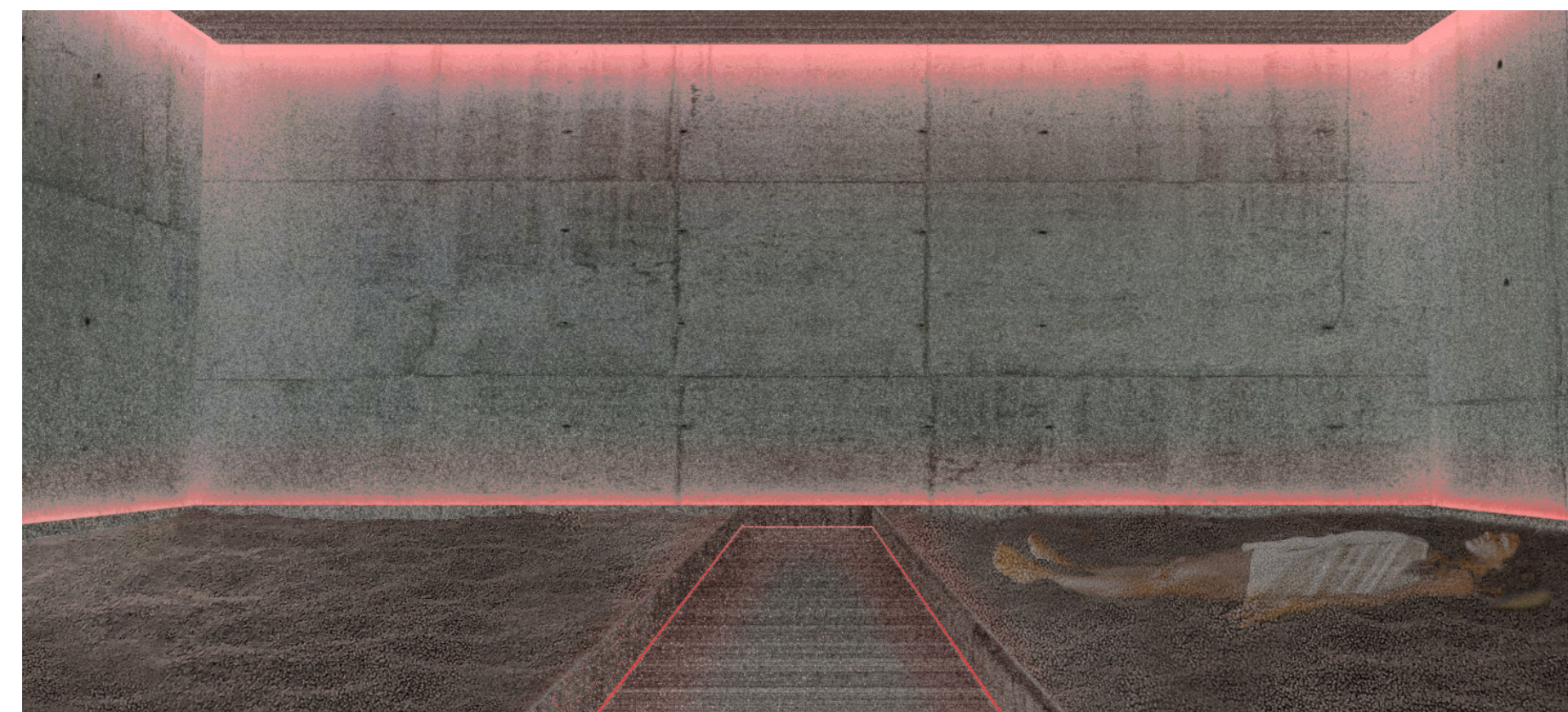
I duschlängan bidrar handdukar och rörelser med sinnliga skuggspel.

En buffé av sinnesintryck erbjuds längs en omslutande korridor.

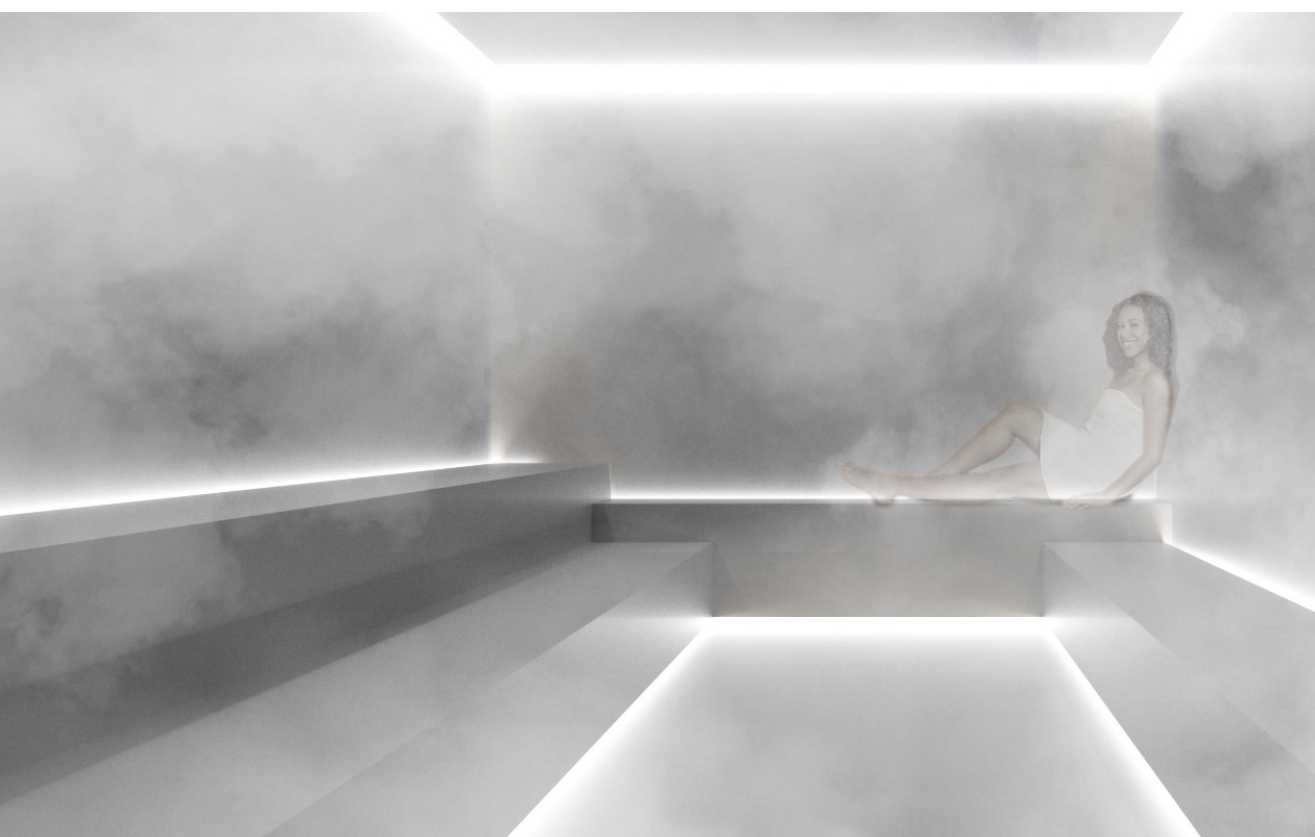
När besökaren är redo att röra sig längre in i bygganden nås denna slutna korridor. Detta omslutande, dunkla utrymme har flera rum fördelat längs längan, där ljuset i slutet av korridoren är tänkt att locka besökaren framåt av nyfikenhet.

Flera rum erbjuder olika klimat och sinnesintryck. Det första upplevelserummet i längan är ett rum där besökaren lägger sig ned i ett hav av upphettade lecakulor. Värmen, i kombination med känslan av de omgivande lerkulorna inger ett välbehag som jag vill återskapa efter min upplevelse i Korea. Med en röd ljussättning vill jag ytterligare förstärka värmeupplevelsen. För en kontrastverkan mellan dels sinnesintryck och mellan värme- och kyla, är nästföljande rum ett isrum. Aggregat bakom de skrovliga väggarna ger ett klimat med minusgrader, där det blå ljuset samt ytor av Corian förstärker upplevelsen av kyla. På samma vis som vi bär mössor under vintern kan besökare ha en handduk på huvudet i både kalla och varma rum. Temperaturändringar sker då inte lika snabbt i och med att huvudet behåller temperaturnivån under en längre tid. Det möjliggör längre

Ovan illustreras bäddar av upphettade lecakulor och till höger visas det kontrasterande isrummet.

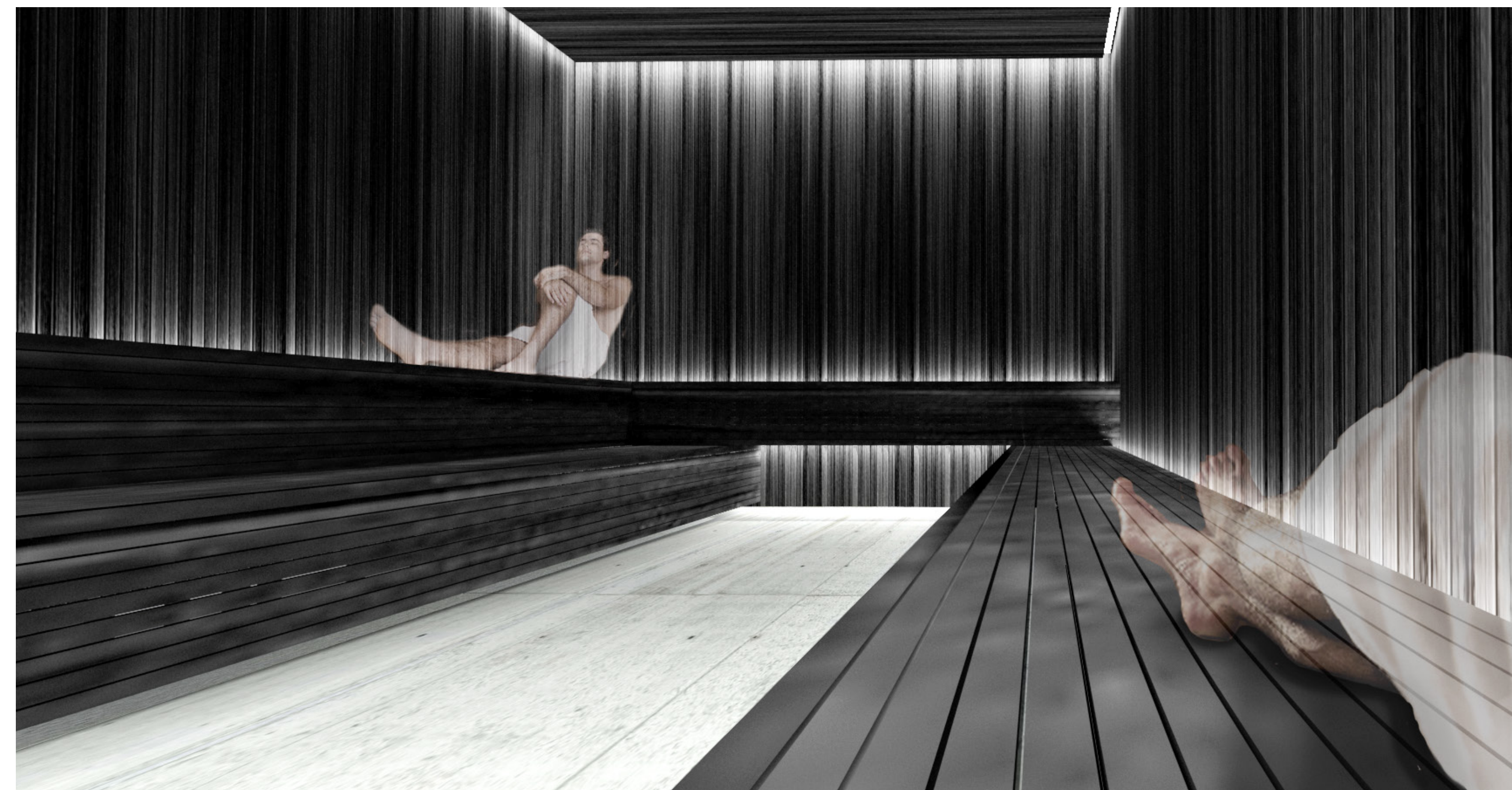

Ångsaltrum helt gjort i Corian för ett rent intryck.

vistelser.

Nästföljande rum är ett ångsaltrum, där rummet är helt utformat i Corian, ett kompositmaterial som bland annat används inom medicin för dess hygieniska egenskaper. I 45-gradig värme och 100% rumsfuktighet agerar saltångan renande, och det finns möjlighet att erbjuda salt för skrubbing, där man sköljer av sig saltet i rummet innan man tar sig vidare. Även luktsinnet kan stimuleras ytterligare genom essentiella oljor som kan ångas i rummet.

Därefter väntar en traditionell torrbastu, med en temperatur på 90grader och en fuktighet kring 5-10%. Träslaget Abachi, som inte drar åt sig för mycket värme, kombineras med en svart betsning som fördelar värmen jämnt (Wikenstahl 2012 s. 30, 54).

Traditionell torrbastu klädd i mörkt trä för en jämn temperaturfördelning.

Regnlängan i det tema-baserade duschrummet.

Korridorrens sista rum erbjuder massagestrålar av olika slag. En regnlänga mynnar ut i en regndusch, och i andra änden av rummet finns massagestolar i olika höjd samt ett konstgjort vattenfall för hydroterapi. Ett par millimeters försänkning av golvet möjliggör en vattenspegel, där man kontinuerligt går i vatten.

Den "kontextlösa", slutna korridoren har nått sitt slut. Efter detta rum får byggnaden åter en stark koppling till kontexten, där formspråket öppnas upp med panoramavyer över Göteborg. Till höger finns en sittbänk intill en vattenstation där man kan återställa vätskebalansen. Rakt fram får man utvändig tillgång till en pool som löper längs fasaden som ett alternativ till älvvattnet, och en bred trappa leder ner i Göta Älv. Insyn i sidled elimineras genom höga insynsskydd.

Massagestrålar av olika slag för hydroterapi finns i duschrummet.

Formspråket öppnar upp sig med panoramavyer och besökaren får åter en stark koppling till kontexten.

En rumsindelning bildas genom de avskärmande väggarna. De olika poolerna erbjuder olika klimat och vattenspegeln överbryggar mellanutrymmet med ett enhetligt intryck.

En bred vattenspegel sammankopplar de olika poolerna, i ordningen kall- (15grader), varm- (40 grader) och salt pool (36 grader med 12% salthalt).

Reflekterat ljus markerar rummet och belyser väggpartierna. Släpljuset förstärker den råa strukturen i betongen. Ljuskällor under vattnet reflekterar krusningar i vattnet på väggarna, och bidrar med ett sinnligt skuggspel.

Infälld belysning i trappstegen gör att man får en tydlig indikation på nivåskillnader.

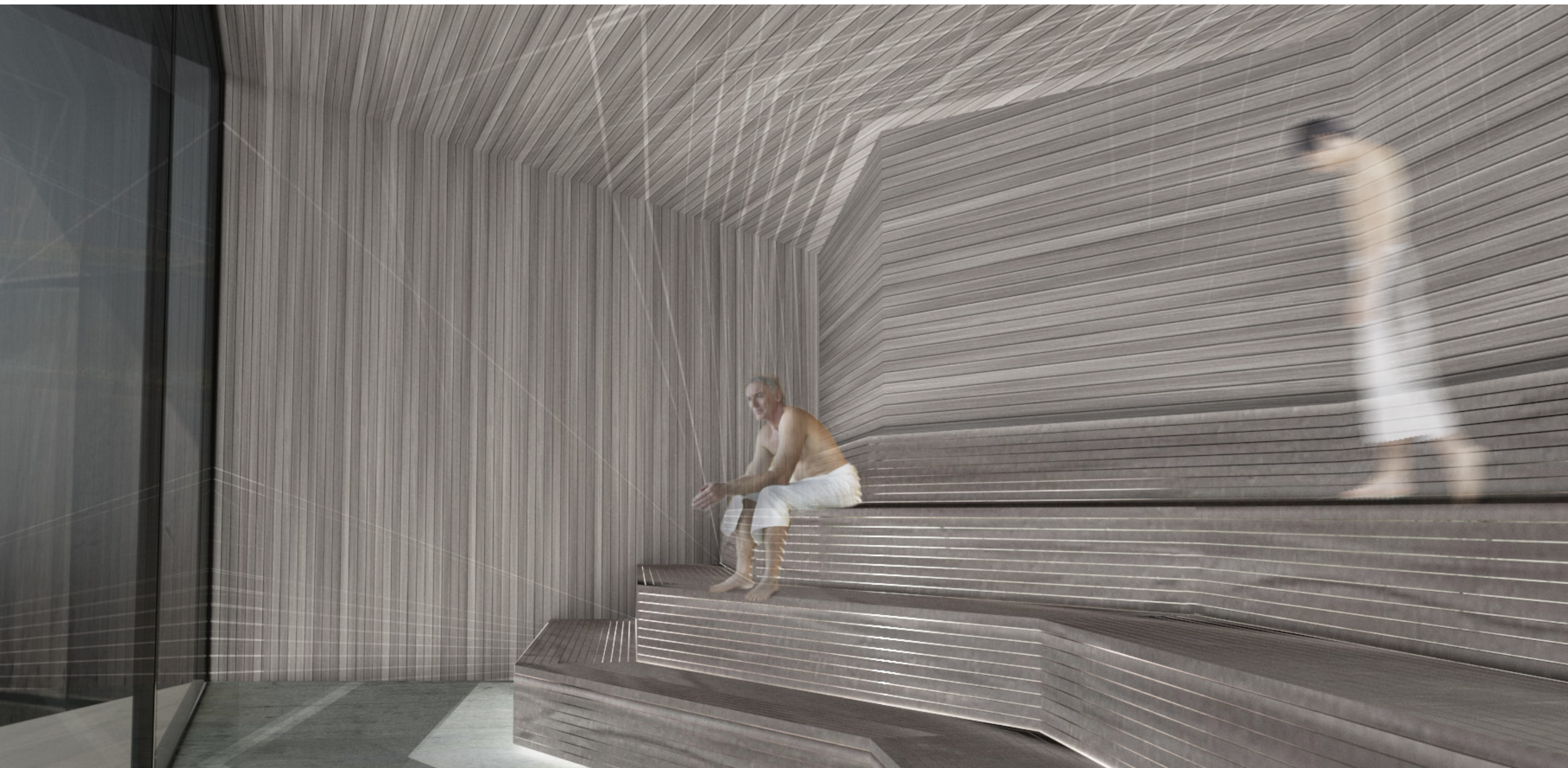
Den höga salthalten gör att man flyter som i Döda havet. En dold skvalprånna löper längs längsidan av poolerna, vilket ger en infinity-känsla.

I poolerna blickar man ut över älven och får en ständig koppling till älvtrafiken i en vilsam miljö. Stena-terminalens enorma skala kontrasteras av småbåtstrafik. Även om det är stundvis stilla i älven finns alltid gamla skepp att betrakta vid Ångbåtsbryggan mot Majorna-Linné.

Flera olika klimat erbjuds i en skyddad miljö. I den utvändiga poolen som löper längs fasaden och längs den räfflade trätrappan som leder ner i älven, ger läten av vind och vatten ytterligare sinnesintryck till besökaren.

Vy mot Röda Sten från den salta poolen.

Utsiktsbastun, *sanariet*, med dolda aggregat. Belysningen sipprar vilsamt ut genom lavarnas springor. Panoramautsikten är riktad mot älven.

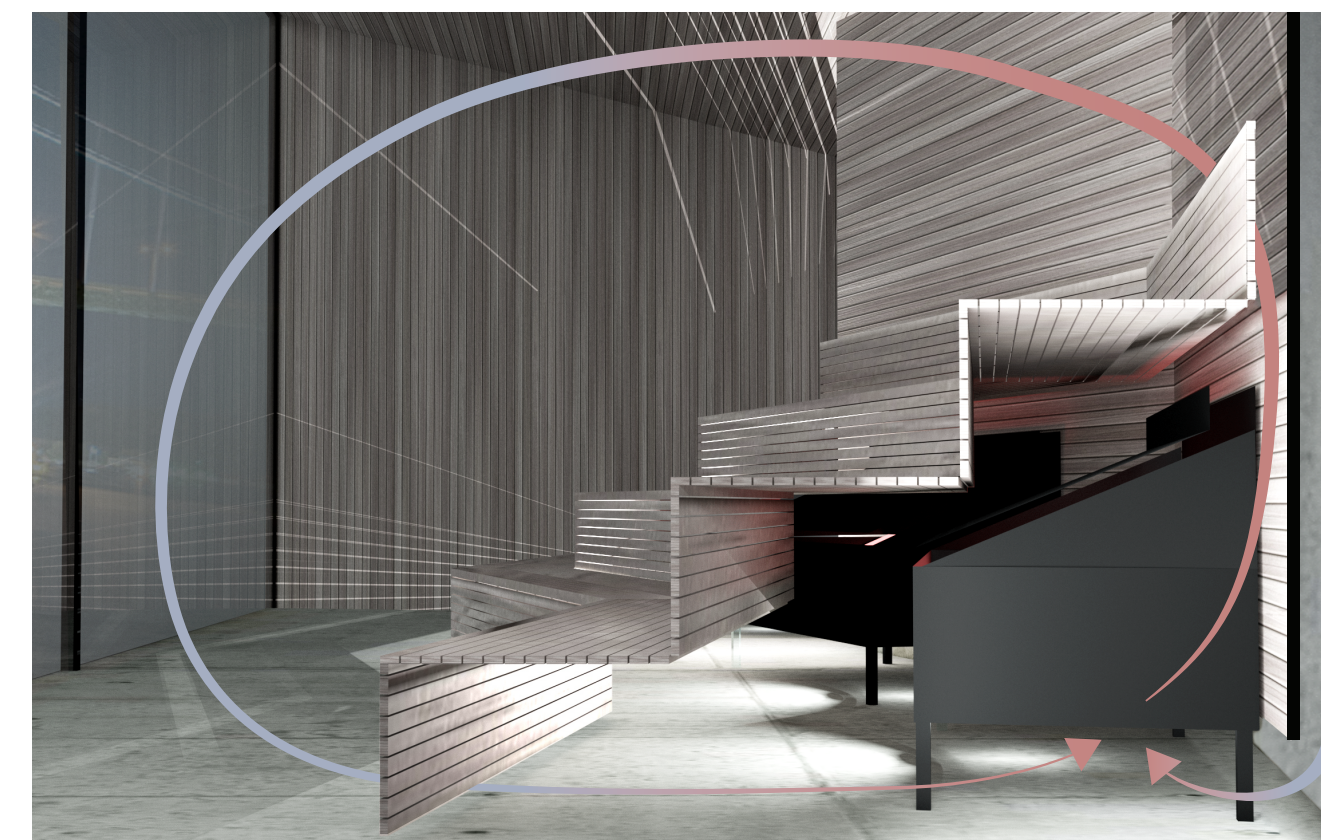

Illustration över värmeflödet med aggregat dolda under lavarna.

Utsiktsbastun är ett sanarium. Det är en slags bastu med mildare temperatur, och en aning fuktigare än en torrbastu, vilket möjliggör längre vistelser. Här föreslår jag asp som material på lavar och väggar eftersom abachi suger upp mer fukt än andra träslag, och bok samt teak är mindre behagligt att sitta på när de är upphettade (Wikenståhl 2012 s. 49-50).

Aggregaten döljs under lavarna. Bakom det distanserade ryggstödet cirkulerar värmen utan brännrisk.

DISKUSSION OCH FRAMTIDA UTVECKLING AV OMRÅDET

Att en eller flera badplatser i staden är eftertraktat, återspeglas i flera måldokument. Offentliga bad har utretts specifikt i Sannegårdshamnen och vid Skeppsbron. Viljan att bada i staden blir extra tydlig när invånarna trotsar badförbudet i älven (Larsson 2019 & Älvstranden Utveckling 2013). En tolkning av ett kallbadhus respektive en offentlig badplats innebär två skilda prisnivåer. Majoriteten av kommunstyrelsen röstade ned förslaget om att gå vidare med planerna för ett bad vid Sannegårdshamnen för att kunna lägga investeringskostnader inom andra områden. Det betonades dock att man gärna ser att en privat aktör tar initiativ (Larsson 2019). Av ekonomiska själ måste kanske denna sorts anläggning drivas privat, men kan ändå vara öppen för offentligheten. Med detta i åtanke vill jag skapa ett projekt, en vision som kan locka investerare. Projektet kan skalas av eller förändras efter behov.

Wikenståhl nämner olika möjliga kostnads- och driftförslag i sin bok Bygga bad från 2012: att både bygga och driva byggnaden, alternativt vid byggnation överlåta drift till

leverantör eller entreprenör. Ett annat alternativ är att driva byggnaden som ett kommunalt bolag med egen styrelse och budget där kommunen äger eller hyr anläggningen. Att överlåta både byggande och drift till en entreprenör varefter kommunen köper tider för verksamhet i anläggningen nämns som ytterligare ett alternativ.

Beroende på verksamhet, påverkas användandet av byggnaden. Att motivera en bemannad byggnad dygnet runt är sällan befogat, men regelbundna användare skulle kunna få tillgång till byggnaden på eget ansvar via medlemskort eller elektroniska band av olika slag som på andra kallbadhus. Det mest troliga är att det endast ges tillgång under öppettiderna. Den offentliga poolen är möjlig att skärma av. I Jubileumsparken är det idag märkbart mer slitage på de delar som kan användas utöver bemanningstid. En utökad tillgänglighet bör vägas mot ökat slitage.

Anläggningens utformning, val av vattenhantering och driftförsättningar kommer att spegla olika ekonomiska

förhållanden. Jag har i stort bortsett från geotekniska- och kostnadsförhållanden, även om jag förhållit mig till att skapa en fristående struktur för att motverka erosion och studerat investeringsbeslut över Jubileumsparken. Vattenomsättning för hydraulisk effektivitet baserat på antalet badande, ventilationsförhållanden, diameter och cc-mått på pelare, säkerhetsberäkningar i förhållande till sjöfart samt ekonomiska kalkyler kräver mer utredning. Planlösningens teknikutrymmen, särskilt restutrymmet mellan bistroserveringen och badavdelningen kan även finjusteras.

I utformningen har jag utgått från att badavdelningen inte påkallar personal annat än för skötsel och behandlingar. Vill verksamheten däremot bemanna anläggningen i större utsträckning, krävs större personalutrymmen.

Min inspiration till konceptet influeras starkt av korridorsupplevelsen i det koreanska Silloam Bulgama Sauna, där rummen enkelt kan rymma olika funktioner. Byggnaden är tänkt att vara beständig, men den är samtidigt flexibel

då rummens teman enkelt kan bytas ut för variationens skull, eller om någon del inte visar sig vara populär eller ekonomiskt lönsam att driva.

Strömmar och störningar från sjöfart kan bli ett problem när individer tar sig ned för badtrapporna. Ett långsiktigt tänk med konvertering till elfärjor, en rutt som går så lång ifrån byggnaden som möjligt, och med möjlighet till en flytande avskärmning, undviker detta problem. Kopplingen till sjöfarten i området är trots allt dess charm.

Fartygstrafikens insynsmöjlighet avdramatiseras tack vare det rådande avståndet till farleden. Herrarnas avdelning är placerad västerut då herrarna har mindre att täcka när och om färjan kommer, men jag utgår ifrån att tidtabellen inte är alltför tät, att man är skyddad i vattnet respektive skyddad av handduk ovan vattnet. Oavsett ny färjeterminal eller ej, gör jag bedömningen att insyn inte är ett problem. Företsättningarna är bättre än på Saltholmen då det är över 400 meter till andra sidan älven, och farleden söker sig

dessutom längs motstående fastlandssida av älven.

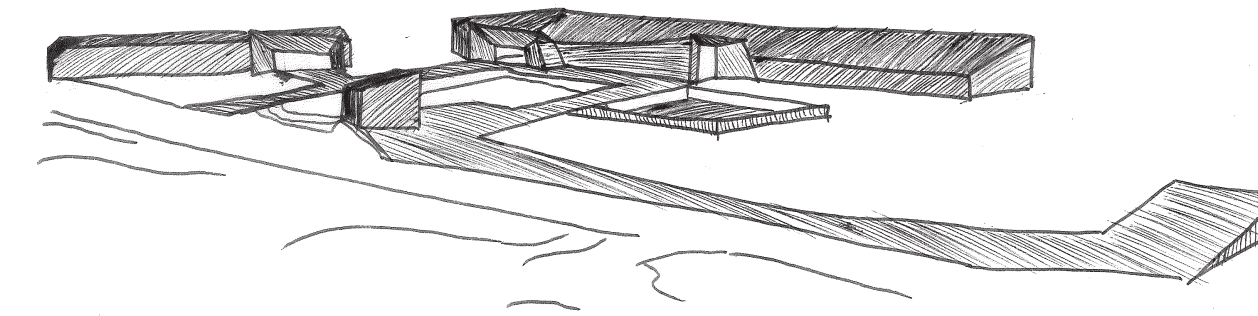
Under arbetets gång har många idéer strukits. En av dem var att göra en undervattensrestaurang i älven likt Snøhettas Under. Det sved att tänka om, men marinbiologiska fakta visade att älvmynningen med grumligt vatten inte var lämpligt för ett sådant syfte.

I ett tidigare skede skissade jag på en byggnadsvolym som sökte sig in mot land. Bygganden hade då hyrbara lokaler och ett större utbildningskök för flexibelt användande. Vidareutvecklingen av det blev en tudelad volym som medförde att icke-betalande gäster också kunde blicka längs vattnet in mot centrala Göteborg. Den sluttande parken gör att byggnaden inte blockerar vyer i grönområdet oavsett bredd.

Vid potentiell vidareutveckling av projektet vore det intressant att arbeta med ett tudelat koncept med till exempel fristående restaurand som lockar bredare folkmassor i och med dess flexibilitet och hyrbarhet.

Snøhettas Under, Foto: Ivar Kvaal

Tidigare skiss på en möjlig uthyrbar volym.

Med tanke på den lösa termen "kallbadhus" är det oklart om jag har rätten att kalla projektet ett kallbadhus när jag inkluderar upphettade pooler. Det kanske snarare blir ett varmbadhus, eller tangerar det ett spa? Målet har dock varit att det skall bli mer allmänt tillgängligt än ett spa, även om jag strävat efter en exklusivitet i utformningen. Wellness center är inte heller en självklar benämning. Möjligtvis kan det klassas som ett upplevelsebad? Det kan dock ha en för stark koppling till äventyrsbad. Oavsett är detta en tolkning av en skandinavisk tradition, och begreppet *Kallbadhus 2.0* räcker gott och väl för mig.

SLUTSATS

Genom stadens vilja att införa fler badplatser i Göteborg har jag presenterat min vision för en karaktärsbyggnad som lyfter en stadspark i skymundan. En modern tolkning av ett traditionellt kallbadhus – ett Kallbadhus 2.0.

Flera "kameraobjektiv" fångar Göteborgs råa stadssilhuett och livet i älven. Ett nytt färjeläge väver samman en historisk kontext, stärker stadens relation till vattnet och älvtrafiken samt ökar tillgängligheten. Friluftsbad tillgodoses i miljön, med ytterligare funktioner som främjar den skandinaviska kallbadhustraditionen och lockar en bredare målgrupp.

Jag förenar en fusion mellan exotiska badritualer och den skandinaviska kallbadhustraditionen genom att arbeta vidare med både gemensamma nämnare och nya intryck.

De rumsliga intrycken från de exotiska sederna har jag medvetet skalat av för att introducera och förhöja sinnliga intryck utan att kopiera arkitektoniska kvaliteter. Min upplevelse av olika badkulturer har kondenserats ned till sinnliga

upplevelser i rofyllda miljöer, där jag plockat med det som bidrar mest till upplevelsen och kontexten.

Tema-baserade rum introduceras i ett traditionellt skandinaviskt kallbadhus. Allt sker i ett naturligt flöde, det vill säga upplevelser genom byggnaden i olika steg. För att förstärka sinnliga upplevelser erbjuds slutna, "kontextlösa" upplevelserum, parat med en utblickande, högst kontextuell dimension som är speciellt utformad för Färjenäsparken. Funktionerna i rummen kan enkelt bytas vid behov, vilket gör anläggningen flexibel.

Anläggningen erbjuder avskalade, rogivande rumsligheter som förhöjer intryck och kontrastverkan mellan olika klimat samt miljöer. Dessa 20 veckor har flugit förbi. Jag är stolt över min tolkning *Kallbadhus 2.0*, och vill gärna vidareutveckla projektet för att se det förverkligas.

KÄLLFÖRTECKNING

Andersson, Ingald & Arwidson, Bertil (1993). Bastu: idéer och inspiration. Solna: Svensk byggtjänst

Ayasofya Hürrem Sultan Hamami (u.å.). Restoration
<https://www.ayasofyahamami.com/restoration> [2020-01-08]

Bengtsson, Lars-Gunnar & Jönsson, Per (red.) (2016). Ribersborgs kallbadhus: och badvanor genom tiderna. Lund: Historiska media

Dahlberg, Marie, Koller, Lena & Ravegård, Maria (2004). Havsbad femtioen svenska badpärlor. Enskede: TPB

DeLaine, Janet & Johnston, E David. International Conference on Roman Baths (1999). Roman baths and bathing: proceedings of the First International Conference on Roman Baths held at Bath, England, 30 March – 4 April 1992. Portsmouth, R.I.: Journal of Roman Archaeology

Destination Turkiet u.d. Allt Om Turkiets Pamukkale
<http://www.destinationturkiet.se/mer-om/sevardheter/pamukkale/> [2020-01-06]

Folkhälsomyndigheten (2016). Sjukdomsinformation om vattenburna infektioner och utbrott. 22 feb.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/vattenburen-smitta/>
[2019-09-18]

Galfi, Helén 2019. Dagvattenspecialist på Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad [Samtal per telefon] 09-10-2019

Göteborgs stad 2012. ÄLVSTADEN – VISION OCH STRATEGIER

Göteborgs stad 2016. PM SALTVATTENBASSÄNG. Uppdrag 272847 av Tyréns.

Göteborgs stad 2016 b. Utredning Idrott & förening. Strategi för Göteborgs sim- och badanläggningar. Diarienummer 0538/15

Göteborgs stad 2018. Göteborgs Stads Friluftsprogram 2018-2025. Diarienummer 0671/18.

Göteborgs Stad Kommunstyrelsen 2019 Ärende 2.2.11 Yttrande angående – Redovisning av resultat från pilotprojekt i Sannegårdshamnen samt uppdrag om förslag på fler platser där friluftsbad kan möjliggöras.

Hallén, Lars (2002). Bastur: utformning och inredning. Stockholm: Byggförl.

Haglund, Simon 2019. Projektledare för Jubileumsparken [Samtal per telefon] 27-09-2019

Japan-guide 2019a. Yubatake (Hot Water Field)
<https://www.japan-guide.com/e/e7401.html> [2020-01-08]

Japan-guide 2019b. Sainokawara Park
<https://www.japan-guide.com/e/e7404.html> [2020-01-08]

Kindblom, Inga (1995). Badhus: bad och badande före 1950. 1. uppl. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Kretslopp och Vatten, Göteborgs Stad 2016 a. Uppdrag 269318, Badvattenkvalitet Göta Älv – modelleringsstudie

Kretslopp och Vatten, Göteborgs Stad 2016 b. Uppdrag 272847, PM Saltvattenbassäng

Kretslopp och vatten, Göteborgs stad 2019. RAPPORT – GENOMFÖRBARHETSSTUDIE – BAD I SANNEGÅRDSHAMNEN

Larsson, Arne 2019. Göteborgs-Posten 06-11-2019 Planerna på ett bad i älven stoppas – av ekonomiska skäl.

Lind, Helena (2004). Kallbadhus. Stockholm: Byggförl.

Masui, Anette (2014). Heligt vatten: en guide till Japans heta källor. 1. uppl. Karlstad: Votum

Mynewsdesk 2017. Yasuragi in Sweden, winner of Best Luxury Resort Spa in Europe
<https://www.mynewsdesk.com/se/pressreleases/yasuragi-in-sweden-winner-of-best-luxury-resort-spa-in-europe-2585228> [2020-01-05]

Nozomi u.d. Azabu Kokubisui Onsen Take no Yu
<http://tokyostory.net/sento/azabu-kokubisui-onsen-take-no-yu/> [2020-01-08]

Oceanbus n.d. Turistbåt och buss i samma fordon [hämtad via] <https://oceanbus.se/goteborgsturen/> [30-01-2020]

Ohtakinoyu u.d. Otakinoyu
<http://ohtakinoyu.com/en/> [2020-01-08]

Park- och naturnämnden, Göteborgs stad 2014. GRÖNSTRATEGI FÖR EN TÄT OCH GRÖN STAD

Park- och naturförvaltningen, Göteborgs stad 2019. Investeringsbeslut avseende Jubileumsparken till och med 2023. Diarienummer 0118/18

Pålsson, Thomas (2004). Bjerreds saltsjöbad: att bygga ett kallbadhus. Bjärred: Thomas Pålsson

Roth Kronwall, Martin (2004). Svenska bad. Stockholm: Forum

Ribersborgs kallbadhus n.d. Queer Källis!
<https://www.ribersborgskallbadhus.se/sv/nyhet/7-5-%C3%A4r-det-premi%C3%A4r-f%C3%B6r-Queer-Kallis-1>

Ryding, Therése 2019. Landskapsarkitekt på park- och naturförvaltningen, Göteborgs Stad
[Möte om Färjenåsparken] 23-08-2019

Sansuiso 2020
<http://www.sansuiso.jp/en/>

SMHI 2017. KLIMATOLOGI Nr 45 Beräkning av högsta vattenstånd längs Sveriges kust

SMHI 2018. Rekord: Vattenstånd [hämtad via] <https://www.smhi.se/data/oceanografi/havsvattenstand/rekord-havsvattenstand-1.2269> [19-12-2019]

Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad 2006. Detaljplan för VÄSTRA ERIKSBERG inom stadsdelarna Färjestaden och Sannegården i Göteborg. Diarienummer 826/04

Stadsbyggnadskontoret, Trafikkontoret, Centrala älvstaden, Göteborgs stad 2012. Stadslivet i centrala Göteborg Upplevelsen, användningen och förutsättningarna
Oktober 2012 - ett planeringsunderlag

Statens offentliga utredningar SOU 2017:92 Transpersoner i Sverige - Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor

Statistik och Analys, Göteborgs stadsledningskontor 2019. Göteborgsbladet 2019 - områdesfakta

Stålby, Lena 2019. [mailkonversation kring Saltholmens kallbadhus]

Tyréns 2019. Områden för bad. [2019-08-23]

Vierge Hård, sakkunnig transfrågor RFSL Ungdom 2020. [Internt material. Mailkonversation]

Vierthaler, Patrick (2016). Korean Bathing Culture - Tracing the Roots and Variations of Public Bathing Culture in Korea -
https://www.academia.edu/33530650/Korean_Bathing_Culture_Tracing_the_Roots_and_Variations_of_Public_Bathing_Culture_in_Korea [2019-10-02]

Västrafik 2019. Nu får Göteborg sin första elfärja [hämtad via] <https://www.vastrafik.se/om-vastrafik/nyhetsarkiv/elfarjan/>

Westergren, Christina (red.) (2004). Tio tvättar sig. Stockholm: Nordiska museets förl.

White u.d. Kastrup Havsbad
<https://whitearkitekter.com/se/project/kastrup-havsbad/> [2020-01-06]

Wikenståhl, Torsten (2012). Bygga bad. Stockholm: Svensk byggtjänst

Yousuf, Etezaz & Kruse, Filip (2019). Göteborgs-Posten 27-11-2019. Politikerna överens: Linbaneprojektet avbryts.

Älvstranden Utveckling 2013. Göteborg 2021. Bada mitt i stan, Slutrapport.

BEGREPPSFÖRKLARING STUDIEBESÖK

Turkiet

Hamam – ångbad på turkiskt vis.

Japan

Onsen – bad i heta hållor som avnjuts i naturen med skiftande säsonger.

Sento – offentliga badhus i städer.

Ryokan – ett traditionellt vårdshus, där en traditionell middag och boende på futon-bäddar ofta ingår.

Korea

Jjimjilbang – en fusion mellan det klassiska badhuset *Mogyoktang*, den koreanska bastun *Hanjeung* och ett västerländskt spa.

Mogyuktang – ett publikt badhus med rötterna i Japans *Sento*

Hanjeung – koreansk bastu, där stråmmattor blöts ner och läggs in i bastun för att sitta på.

BILAGA

STUDIEBESÖK BADRITUALER

Turkiet	
Ayasofya Hürrem Sultan Hamami	97-100
Pamukkale	101-102
Japan	
Tsurunoyu Onsen	103-104
Takenoyu Azabu Juuban	105-106
Yubatake	107-110
Saionkawara Park & Otaki no yu	111-112
Sansuiso	113-116
Korea	
Silloam Bulgama Sauna	117-122
Sverige	
Yasuragi spa	123-126

BILAGA

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

Sverige	
Jubileumsparken i Göteborg	127-130
Ribersborgs kallbadhus	131-134
Bjerreds kallbadhus	135-136
Varbergs kallbadhus	137-140
Saltholmens kallbadhus	141-144
Danmark	
Kastrup søbad	145-148

STUDIEBESÖK BADRITUALER

AYASOFYA HÜRREM SULTAN HAMAMI

Under 1500-talet byggdes detta ikoniska hamam i Istanbul. Trots den klassiska, tidsenliga stilen var det banbrytande att ha speglade avdelningar för kvinnor och män (Ayasofya Hürrem Sultan Hamami. u.å.).

“Keyf-i hamam” Var min valda behandling å 1300 kr. Vid ankomst fick jag ett badkit med en engångstrosa likt ett avlångt munskydd. Den kvinnliga massören tog min hand över sin axel och ledde mig genom det kyligare rummet in i det varma rummet. Hon öste varmt vatten över mig flera gånger med ett litet kärl, och lät mig därefter vila 10 minuter i ensamhet innan hon skrubgade mig och sköljde av mig med kärlet återigen. Därefter applicerade hon lermask över hela kroppen som fick verka. Vid avsköljningen drog hon friskt engångstrosan ut, fram och tillbaka och vidrörde mig ogenerat för att få bort leran. Därpå tvättade hon mitt hår och förde mig till den varma centrala stenen med en temperatur på 42°C, där jag fick ligga med en tunn badduk, *pestamal*, under mig. Massören tog fram vad som såg ut som ett örngott och doppade det i en löddrad balja. “örngottet”

svingades för att tvinga ut vattnet, och sedan klämde hon ut tvålbubblor ur tyget som täckte mig i omgångar. Bubblorna var oväntat behagliga och framkallade rysningar. Medan jag fick njuta av bubblorna som molnlikt täckte mig, rengjorde hon lerstationen och fyllde kontinuerligt på med nya bubblor på samma sätt. Efter en massage sköljde hon av mig och jag fick en handduk svept runt mig. Slutligen togs jag till entrérummet där jag fick avnjuta ottomanjuice, vatten och turkish delight. Som avskedsgåva fick jag ta med mig kitet hem med skrubbvanten som använts och en hamam-tvål gjord av olivolja.

I och med att jag var påläst blev jag lite konfunderad över att jag bara var i det varma rummet och i en av alkoverna i och med att hamam-processen är traditionellt baserad på tre rum. Massören förklarade att hon fryser i det kallare rummet, så hon gör hela processen i det varma rummet.

Upplevelsen var helt klart av ett rituellt, exklusivt slag. Jag gick därifrån med lätta steg, och kände mig kunglig.

Den centrala, upphöjda stenen var oktagonal och rummets blickfång. Foto: Författare

Tvagningsrum, foto: Författare

Runt den centrala stenen finns både alkover och mindre rum med antingen tvagningsstationer eller privata massagebås.

Tvagningsalkov, foto: Författare

STUDIEBESÖK BADRITUALER

PAMUKKALE

I Pamukkale, Turkiets mest populära utflyktsmål, flödar varmt kalkvatten ner för en 100 meter hög klippvägg. Terrasser har formats från de vita kalkavlagringarna. På grund av att turister har varit för hårdhänta mot de sköra avlagringarna har det blivit nedslitningar och uttorkning på några områden av hållarna. Badning är numera förbjudet på klippavsatserna som följd. Intill ligger dock konstgjorda termalbad som sägs ha en välgörande effekt på hudsjukdomar (Destination turkiet u.d.).

Den påtagliga kalkhalten i vattnet gjorde huden mycket len. Området är fyllt med antika ruiner som påminner om platsens historia. Det i kombination med hur dessa plattformar skapats naturligt ger ett starkt intryck, och är en av de mest minnesvärda platser jag varit på.

Foto till höger: Okänd

STUDIEBESÖK BADRITUALER

TSURUNOYU ONSEN

Efter en promenad bland snödrivor i norra Japan, fann jag detta onsen bland snötyngda träd. Det är ett traditionellt *ryokan*, ett traditionellt värdshus ämnat för övernattnig med mat inkluderat. Badet är dock tillgängligt även för endast badande gäster. Det mjölkiga vattnet gav mig visuella förnimmelser till Islands Blå Lagun, och påminde mig även om Pamukkale.

För drygt 50 kr får du tillgång till olika bad indelat i herr och dam. Omklädningsrum och ingång till det större, könsmixade badet kändes inte helt självklart, då det låg i änden av badet. Damerna har en skymd vattenstig som mynnar ut i den stora volymen, medan herrarna går rakt ut i utrymmet från omklädningsrummet med en liten handduk som skydd, som placeras på huvudet när de gått i vattnet.

I damavdelningen finns ett hett bad, och ett litet, extremt hett bad. Som skandinav blev jag ett exotiskt föremål för damerna som var väldigt pratglada, och den sociala aspekten av onsen-bad var tydlig i detta fall.

Foto: Författare

Foto: Nippou Onsen Association

Foto: Okänd via Pinterest

STUDIEBESÖK BADRITUALER

TAKENOYU AZABU JUUBAN

Detta Sento etablerades i Tokyo 1913 som en "radium-varm-källa". Take no Yu är väl känd som, med en grov översättning, "Azabus svarta vatten av skönhet". Vattnet i detta onsen nästan lika mörkt som kaffe, och det sägs att sådant mineralberikat vatten är bra för huden. Hemligheten bakom den mörka färgen är upplösta, forntida växter i underjordiskt vatten. Det finns också tillgång till en bastu mot en extra avgift. Herrarnas bastu är en torrbastu med hög temperatur, medan kvinnors bastu är mer fuktig och med måttlig temperatur. Bastun drivs med ett tidssystem, och bygger på att besökarna respekterar den tilldelade tidsluckan (Nozomi u.d.).

Det folkliga badhuset kontrasterar den eleganta känslan av ett onsen. Inträdet är drygt 40 kr och det är vardagshygien-effektivitet i luften. Vid de klassiska tvagningsstationerna var jag den enda som stod upp istället för att sitta naken på en pall, och fick därmed lite sneda blickar, men kvinnorna var nyfikna på hur jag hittade denna lokala sento och pratade mer än gärna i poolerna.

Foto: 1010.or.jp

Foto: rurubu.jp

Foto: 1010.or.jp

STUDIEBESÖK BADRITUALER YUBATAKE, KUSATSU ONSEN

Gunma är en känd onsen-stad i Japan där huvudattraktionen är Yubatake. Öppna träledningarna svalnar 5 000 liter vatten per minut för att det inte skall vara skällande 70 grader. Vattnet distribueras därefter till de olika ryokanerna och offentliga baden i staden. Det finns en ständig ström av besökare på kvällen när yubatake belyses. Besökarna bär en bomullskimono, *yukata*, och höga träsandaler, *geta*. Det finns också ett gratis fotbad, *ashiyu*, tillgängligt dygnet runt (Japan-guide 2019a).

Svavellukten är påtaglig, och mineralerna som ansamlas i ledningarna säljs för att bada i mineralrikt vatten i hemmet. Det är en gemytlig liten stad ökad för sina onsens, där bad-känslan präglar hela området.

Intill den centrala svalkande mekanismen finns en byggnad med en ritual som fyller samma syfte, där vattnet röras om med en bred plank. Lokala kvinnor gör detta under en koreograferad rutin parat med sång, *Yumomi*.

Foto: Vicki L. Beyer

Foto: Tokidaze Rockzheart

Foto *Yumomi*: en.daytrip-tokyo.com

Foto Yubatake: Författare. Foto till höger: Hokuriku-arch-pass.com

STUDIEBESÖK BADRITUALER

SAINOKAWARA PARK & OTAKI NO YU, KUSATSU ONSEN

I Sainokawara-parken i Gunma bubblar varmt källvatten till ytan och samlas in i varma vattenbassänger för att sedan rinna ner i dalen i bäckar ned i den centrala bergströmmen. Det finns också ett litet vattenfall matat av varmt vatten. Parkens andra huvudattraktion är Sainokawara Rotemburo, som består av två stora, könsindelade utomhusbad med en kapacitet på 100 badare vardera (Japan-guide 2019b).

Under en promenad i parken, som likt yubatake hade ett större fotbad, fick jag plötsligt full insikt in i herrarnas avdelning på badet. Jag tog istället sikte på Otaki no yu i andra änden av byn med ett inträde å 80 kr.

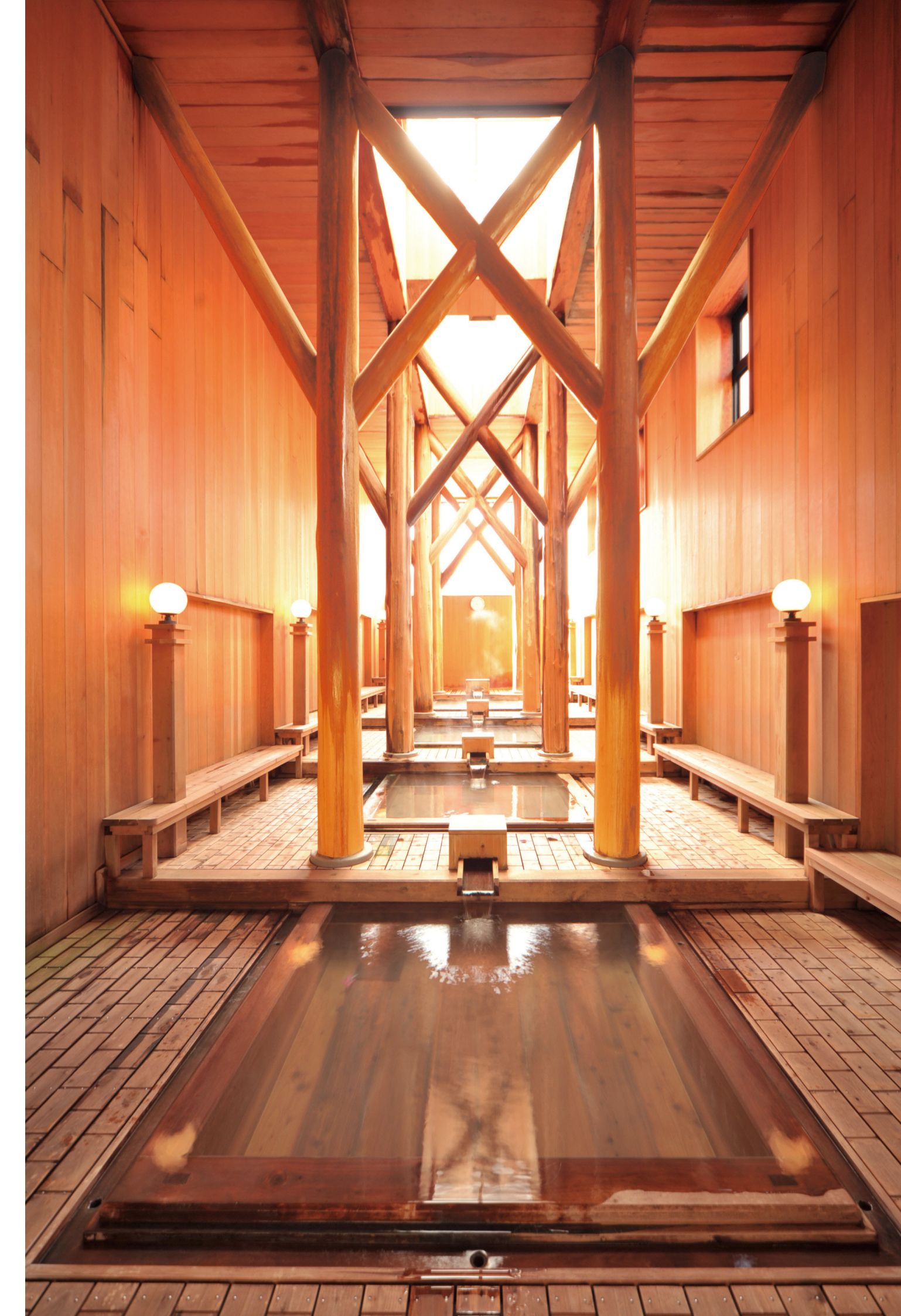
Ohtakinoyu erbjuder den traditionella *awase-yu* badkulturen, där flera bad tas i tur och ordning, var och en varmare än förra. Badstilen *awase-yu* har varit ett stort drag för japanska resenärer i århundraden och är ganska sällsynt även i Japan. Temperaturen går från "relativt svala" 38 grader till ångande 46 grader Celsius. Dessa temperaturer bibehålls inte genom utspädning utan genom naturlig kylning, vilket gör det möjligt

för badare att bli vana vid den naturligt höga temperaturen och surheten i det heta källvattnet. Det finns även ett större bad och ett friluftsbad i både herrarnas och damernas avdelning (Ohtakinoyu u.d.).

Awase-yu badet var det som särskilde detta onsen från de föregående. Att långsamt vänja sig vid temperaturen är en stillsam process som gör kroppen mör. Friluftsbadet och de andra poolerna var likt andra onsens.

Foto Saionkawara park: Författare
Foto Otaki no yu: blog.livedoor.jp.jp

STUDIEBESÖK BADRITUALER

SANSUIISO, TSUCHIYU ONSEN, FUKUSHIMA

Efter flera övernattningar på kapsel-hotell unnade jag mig en modern ryokanvistelse på ett 4-stjärnigt hotell med traditionellt utseende i Fukushima. Panoramautsikten över staden Tsuchiyu Onsens natur, likväl de fyra säsongernas naturliga skiftningar är av vikt i detta onsen. Kombinationen av bred japansk trädgård, ett rustikt utomhusbad och en mängd stora offentliga bad gör att du kan tillbringa en lugn stund, omgiven av naturen (Sansuiso 2020).

Byggnaden erbjuder så pass många rumsligheter och pooler att det tar flera timmar att uppleva alla utrymmen. Utöver de permanenta herr- och damavdelningarna finns större utrymmen som roterar dam/herr varje dygn, vilket gjorde att jag badade i flera timmar under både kväll och morgon. De rumsligheter som gav full utsikt över den intilliggande floden Arakawa och vattenfallet imponerade mest. Det var en inramning som är svårslagen, och att vara utomhus i en het badtunna respektive utomhusbad med den utsikten var helt underbart.

Följande foton: Sansuiso

Foto: Sansuiso.

Foto på tvagningsstation samt foto till höger: Författare.

STUDIEBESÖK BADRITUALER

SILLOAM BULGAMA SAUNA

I Seoul finner man Silloom Bulgama Sauna, där jag blev fullkomligt golvad av alla intryck. Vid receptionen får man en t-shirt, kortbyxa och två handdukar till låns, därefter läses värdesaker in, och man gör sig ren i badavdelningen på bottenplan. Resterande avdelningar kräver ingen könsavskiljning tack vare plaggen som ingår i entréavgiften. Det finns möjlighet att betala för lättare mat, nagelvård, att klippa sig och få en assisterad skrubbing och massage. Allt annat, inklusive övernattningsmöjlighet, ingår i entréavgiften på ynka 80 kr. Det är en flervåningsbuffé av upplevelser, där rummen har olika nischer.

Hamamens sinnliga kroppsskrubbing kontrasterade denna sorts skrubbing kraftigt, där äldre damer iklädda underkläder effektivt skrubbar dig illröd liggandes på en bänk. I övrigt var tempot fridfullt och man fick välja fritt hur man disponerade dagen.

Syftet bakom några av rummen kan ifrågasättas som placebo, där verksamheten bland annat påstår att "vistelse i [dessa]

rum hjälper mot exempelvis hårförlust", men att tema-rummen bidrar med psykiskt och fysiskt välmående råder det ingen som helst tvekan om. På plats hade jag svårt att föreställa mig att skandinaver hade nyttjat byggnaden på samma sätt om en identisk byggnad funnits i nord. Att vistas och att sova på golvet i ett stort rum, och att då premiera golvet framför de många olika sorters sovås som fanns, känns främmande utifrån en skandinavisk kontext. Några koncept som exempelvis malört-vatten och jade-vatten tror jag även är svårare att sälja in på hemmaplan, men de olika temarummen var en fröjd att uppleva, och jag har inga som helst tvivel om att liknande temarum hade lockat en bredare massa.

Utbudets bredd gör att konceptet tilltalar många, och min personliga favorit av dessa rum var oväntat nog "red clay ball fomentation room". Ständes brändes fotsulorna mot upphettade leca-kulor, men liggandes var det sensationellt.

☎ 82-02-364-3944
☎ 010-5528-3944

• INFORMATION •

・请与同行人员事先确定好在二楼【相約之家】见面的时间
・一緒にの方と2階'出会いの場'で会う約束を前もって決めましょう
・Please arrange the time in advance to meet up your companions at 'meeting lounge' on the 2nd floor.

5F 수면실 睡眠室 Sleeping room	황토굴방 黄土洞房 黄土洞ルーム Red Clay Cave	남·여수면실 男女睡眠室 Sleeping room for Men and Women	코골이방 打呼房 いびきルーム Snorer's room	살균실 无菌室 殺菌室 Sterilization room
4F 찜질방 桑拿房/チムジルバン Fomentation room	불한증막 蒸气浴 汗蒸幕 Steam Fomentation	소금찜질방 盐蒸房 塩チムジルバン Salt fomentation room	황토볼찜질방 黄土球蒸房 黄土球サウナ Red clay ball fomentation	아이스방 冰点房 アイスルーム Ice room
3F 오락시설 娱乐设施/娛樂施設 Entertainment	P C 방 PC房 ネット카페 PC room	헬스실 健身房 ジム Fitness room	영화방 电影房 えいがかん Cinema room	탁구방 乒乓球房 卓球の部屋 Table Tennis room
2F 만남의 장소 见面的场所/出会いの場 Meeting Lounge	발찜질방 足蒸房 足のチムジルバン Foot Fomentation	식당 餐饮区 食堂 Restaurant	스포츠마사지 体育按摩 スポーツマッサージ Sports massage	네일아트 美甲 ネイルアート Nail Art
1F 탈의실 更衣室/脱衣室 Dressing room	카운터 前台 カウンター Reception	옷장 衣柜 たんず Lockers	스넥바 小吃吧 スナックバー Snack Bar	미용원 美发厅 美容室 Hair Salon
B1 대욕탕 多种浴池/多様な風呂 Various baths	대욕탕 多种浴池 多様な風呂 Various baths	이벤트탕 活动房 イベント風呂 Event baths	세신 搓澡区 あかすり Body scrubbing	이용원 理发店 理髪店 Barbershop

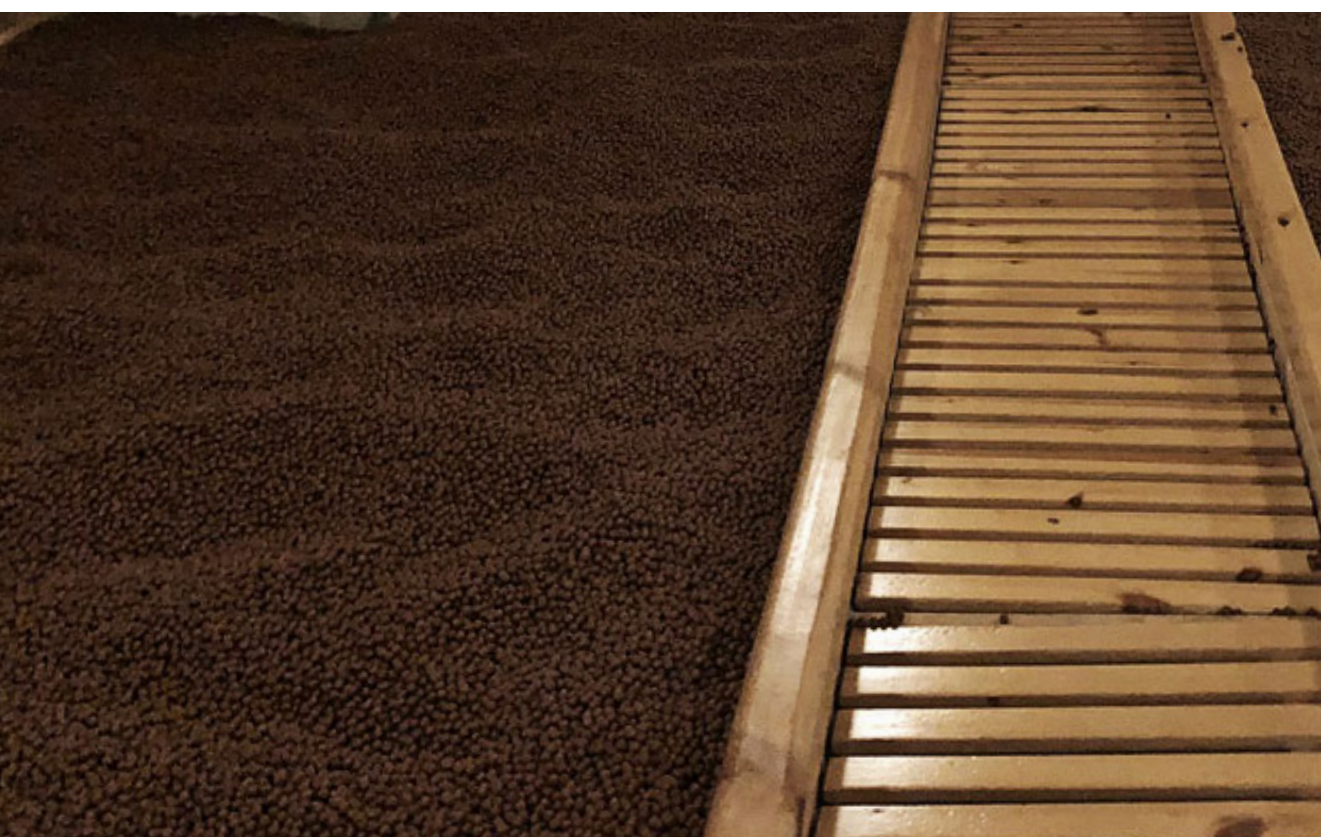
Skyllt: Silloom Bulgama Sauna

Hukandes tar man sig in i en låg bastu med hög temperatur, sittandes på golvet med en träplanka som ryggstöd. Till höger visas upphettade saltstenar

Foto: thehungryox.com
Foto till höger: livingnomads.com

Foton på detta uppslag: Silloam Bulgama Sauna.

Längst till vänster visas ett rum med varma leca-kulor, följt av en jade-bastu med granitstenar, respektive saltbastu. Samtliga rum är varma men har en relativt mild temperatur, där stenarna är brännande heta. Huvudstöd ligger fritt i rummet.

Intill den hetaste bastun ligger detta isrum, där den snabba temperaturskillnaden framkallade rysningar. På bottenplan i badavdelningen finns flera olika sorters pooler, och bås med kraftiga massagestrålar som visas till höger.

STUDIEBESÖK BADRITUALER

YASURAGI SPA

Den japanska badkulturen är grunden hos denna spaanläggning i Stockholm, där konceptet förädlats genom åren. "Yasuragi erbjuder japanskt bad med tvagningsstationer och heta källor ute såväl som inne, avslappnande massage och behandlingar samt energigivande behandlingar". Den senaste renoveringen är en tolkning av en japansk kejsargård, med en stor pool som sitt arkitektoniska hjärta. Flera betongrum för olika ändamål är fördelade i rummet, exempelvis salt ångbastu, kolsyrat bad och regndusch. 2018 segrade Yasuragi inom Europa-kategorin "Luxury Resort Spa" hos World Luxury Spa Awards, och har flera andra utmärkelser i bagaget (Mynewsdesk 2017).

För en dryg tusenlapp får du entré till badet med en bomullskimono, så kallad *yukata*, och badkläder att behålla, samt tofflor till låns.

I omklädningsrummen finns stämmingsfulla tvagningsstationer. Min ovillighet att sitta naken på en allmän träpall överbyggades under en så kallad badintroduktion där

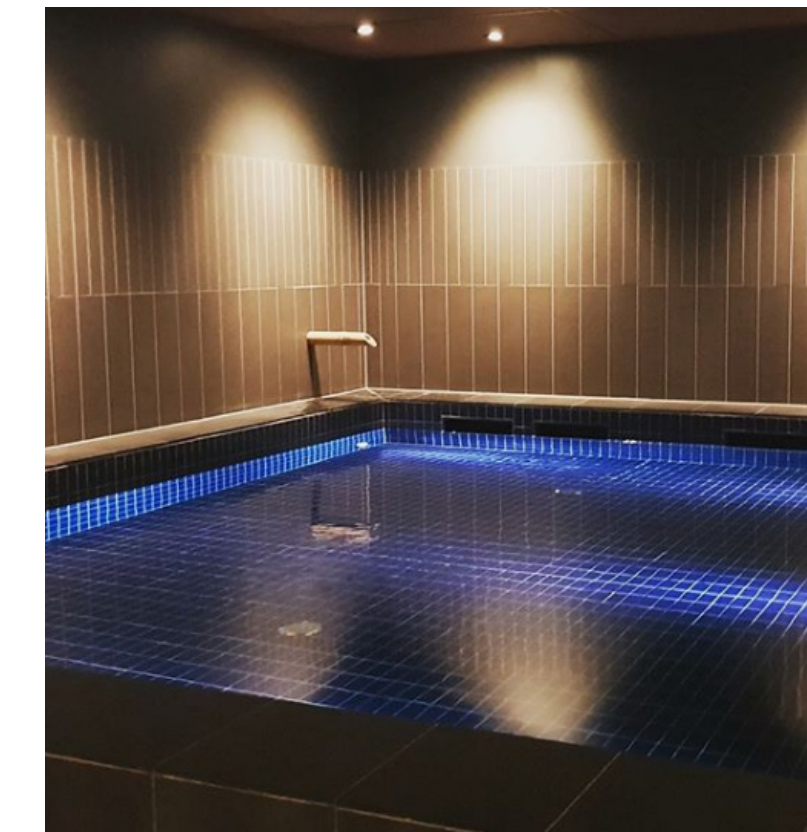
instruktören föreslog att man lägger en handduk på pallen. Efter att du öst vatten över dig med ett kärl skrubbar du dig med ännu en liten handduk och tvål i cirkulerande rörelser.

I omklädningsrummet finns två bastur och pooler som brukas avklätt, därefter går man in i det gemensamma rummet iklädd badkläder och yukata, och så småningom vidare utomhus.

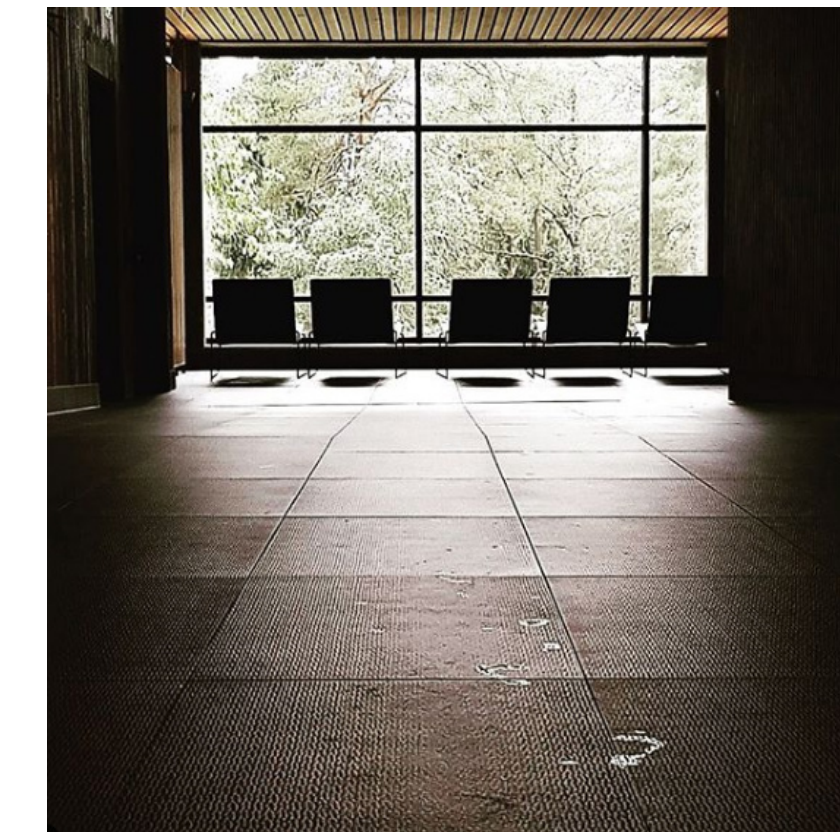
Hjärtat i Yasuragi påminner onekligen om Therme Vals av Peter Zumthor, en spaanläggning i Schweiz. Betongkuberna i Yasuragi bildar liknande rumssekvenser.

Foto: Processing

Följande foton: Yasuragi

Regnduschen aktiveras med rörelsesensorer. Öppningen till ett förrum med kalla massagestrålar och bastu skymtas i bakgrunden. Bakom regnduschen finns saltbastun. På väg in i bastun plockar man med sig salt att skrubba sig med och sköljer sedan av sig med duschar som finns i saltbastun.

Utifrån de bilder jag sett innan jag var på plats hade jag väntat mig en större korridorliknande byggnad, men rumssekvenser bildas tack vare rumsindelningarna, och gör att helheten upplevs större.

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

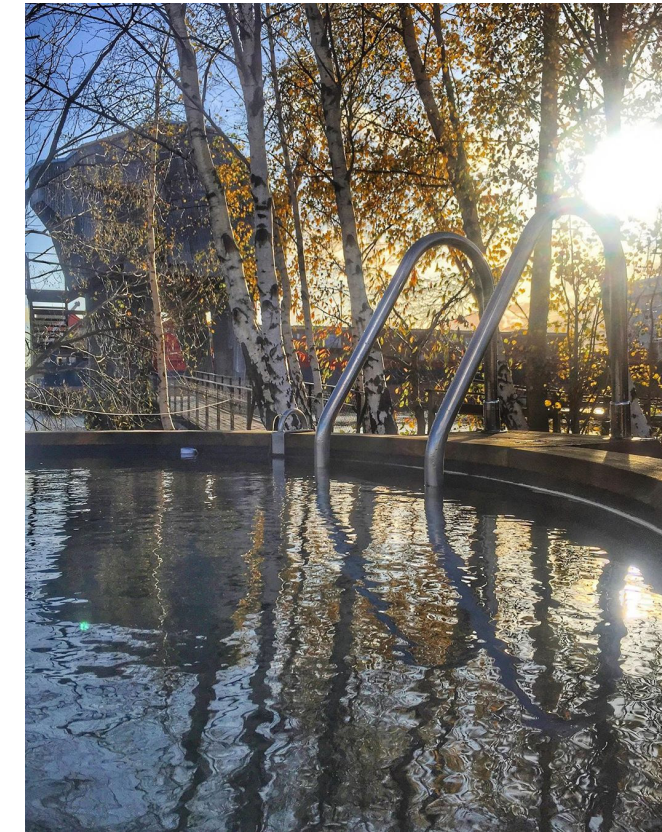
JUBILEUMSPARKEN I GÖTEBORG

En ny badnod har rotat sig i Jubileumsparken, Frihamnen, där det sedan 2015 finns ett flytande bad. Det allmänna badet är en del av ett större sammanhang i projektet "badkultur" där bland annat en allmän bastu ingår. Det är inte ett friluftsbad, utan ett naturbad, det vill säga en pool med biologiskt renat kommunalt färskvatten. Antalet badande begränsas till den kapacitet som poolen har vad gäller den biologiska reningen, vilket har medfört ett kösystem. Under sommaren 2018 hade badet i snitt 192 besökare per dag, där det finns begränsad plats på bryggorna och inga grönområden på land. Under öppettiderna är det bemannat, med tillgång till omklädningsrum, toalett och dusch, där faciliteterna är tillgänglighetsanpassade. Det allmänna badet påvisar behovet att bada mitt i staden, i eller vid Älven (Kretslopp och vatten, Göteborgs stad 2019).

Den "allmänna bastun" och den "allmänna poolen" är i folkmun kallade Svettekörkan och Pöl Harbour, och lockar invånarna till ett i övrigt händelseöst område. Älven är inte badbar i frihamnen idag. Det kan inte vara mer än 100

personer samtidigt på dagens ponton (Haglund 2019), och när jag var på plats rådde en timmes kötid för att få tillgång till poolen. Ingen svalkade sig i badtunnan utanför bastun under min vistelse. Det är en liten promenad mellan faciliteter, badtunna, bastu och pool, där det är eventuell kö till poolen under sommartid.

Det området jag besökte är en prototyp inför den mer permanenta versionen som kommer att införas i samband med Göteborgs stora jubileumsfirande 2021. Bastun, som även den kommer att renoveras inför 2021, har blivit en prisvinnande succé och blivit uppmärksammas av internationell press. Badtunnan utanför innehåller vatten med hög omsättning från saltvattenskilan i Göta Älv, och innehåller ett grovfilter som ser till att musslor och maneter inte pumpas upp. Genom appen VIVA kan man följa vattnets kvalitet. Vattnets cirkulation förhindrar frysning, och saltvatten har dessutom en lägre fryspunkt än sötvatten, runt 3 grader håller vattnet under vintertid. Miljöförvaltningen ställer kravet att i det 1 meter djupa vattnet får ingen vistas om inte botten syns.

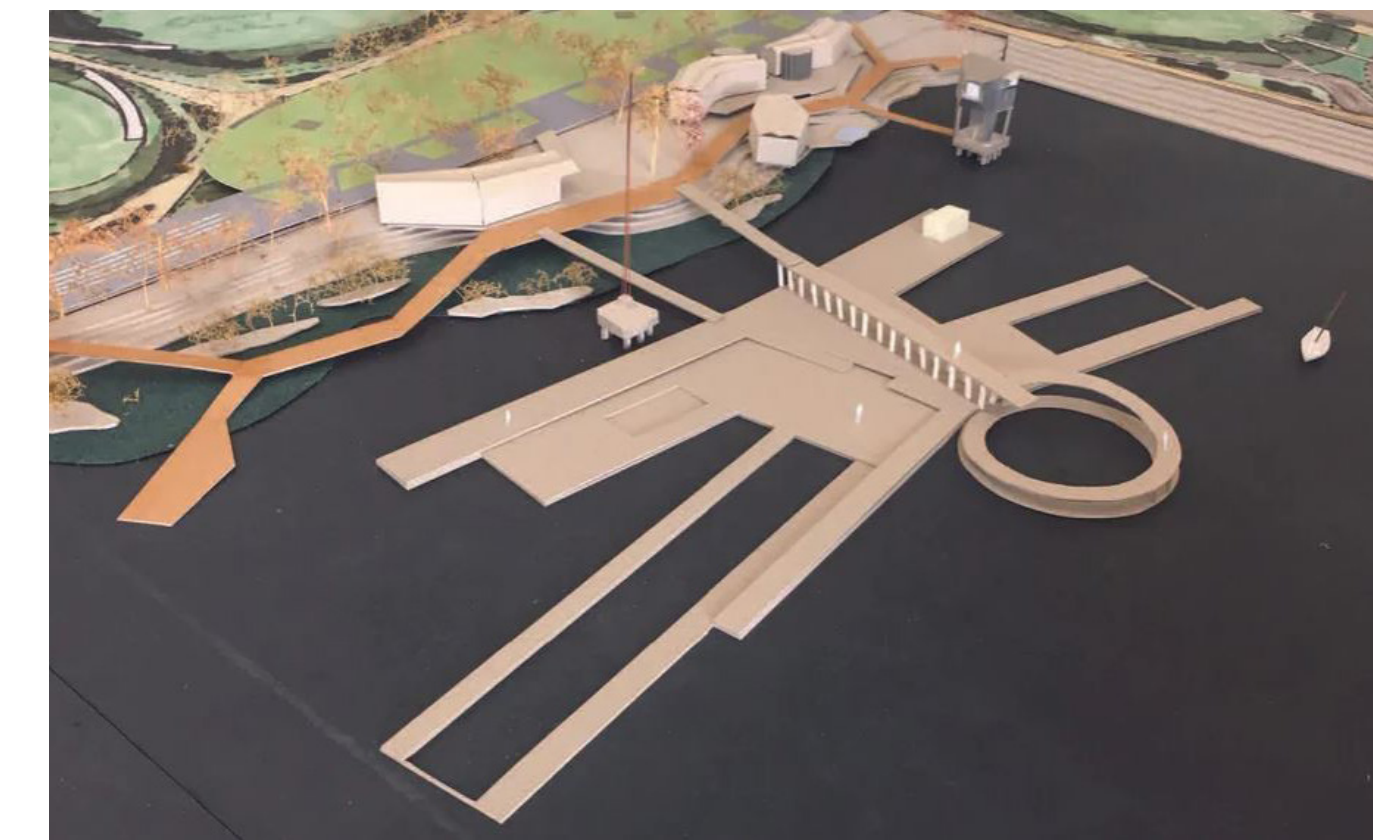
Badtunnan och den allmänna bastun. Foton: bigsta.net

Sötvatten utan klor används i den allmänna poolen, där vattnet renas naturligt genom 4 containrar med gruslager, varpå det återanvänds. Vattnet avdunstar dock fort, vilket gör att det fylls på med jämna mellanrum och inte är en lösning som de vill gå vidare med, då saltvattensystemet är mer ekonomiskt försvarbart (Haglund 2019).

"För att tillgodose faktiskt behov och uppnå målbilden att kunna "bada mitt i stan" planeras till 2021 ett flytande hamnbad fyllt med rent havsvatten från den saltvattenskil som ligger under det i delar förorenade ytvattnet i älven. Användandet av saltvatten säkerställer badkvalitet under alla årets dagar oavsett påverkan från exempelvis dagvattenbräddningar. Det ges även möjlighet till vinter såväl som sommarbad. Hamnbadet planeras upplevelsemässigt likna ett friluftsbad och bemannas med badplatsvärdar i liknande omfattning" (Park- och naturförvaltningen 2019). Den permanenta parken är tänkt att vara tillgänglig dygnet runt (Haglund 2019).

Modell över framtida badet: RaumlaborBerlin och Esencial för Älvstranden Utveckling AB
Foto till vänster: Anna Svanberg

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

RIBERSBORGS KALLBADHUS

Som nordens både största och mest välbesökta kallbadhus i Norden, med drygt 200 000 besökare per år, är Ribersborgs kallbadhus en välbevarad pärla som dessutom är ett av de äldsta i Sverige (Bengtsson & Jönsson 2016, s. 29) 1898 flyttades kallbadhuset från östra hamnpiren till Ribersborgs. På land låg ett romerskt varmbadhus granne vid en ångfärjestation, fram till dess rivning 1955 (Bengtsson & Jönsson 2016, s.43-44).

Tidigare gick järnvägen till Limhamn förbi Ribersborgs, vilket underlättade för avlägset boende att få tillgång till bad (Kindblom s. 105). Stormar slog till vid flera tillfällen varpå byggnaden byggdes om på nytt. Ett antal gånger var kallbadhuset under rivningshot, där badentusiaster vann striden när riksantikvarieämbetet 1995 gjorde byggnaden till ett byggnadsminnesmärke (Roth Kronwall 2004, s. 94. Bengtsson & Jönsson 2016, s. 269).

2001 brann en bastu ned, vilket sporrade renoveringar och bastutillskott. 2009 blev det dags för en mer omfattande

renovering där det fastställdes att panelen i samtliga bastur skall bytas vart femte år. De ständigt uppvärmda basturna torkar nämligen ut panelen som då får en grillkolskonsistens och risk för självantändning med tiden. Även pålarna byttes ut, och byggnaden fick sidoentréer (Bengtsson & Jönsson 2016, s. 55, 61, 70-71, 74, 80, 82).

Ribersborgs har med åldern fått en viss charm. Byggnaden stoltserar med fem olika bastur, mängder med solbås, soldäck och badstegar i inhägnat område respektive ut mot Öresund i det fria. Bredden tilltalar många, vilket reflekteras i besöksantalet. Det blir köer till duscharna, och till de schemalagda Aufguss-behandlingarna som inte alla får möjlighet att uppleva. Antalet individer som får vara med anges inte, eftersom det sker könsmixat och fylls på från både herr- och damavdelningen. Trots för långa köer angavs inte om de skulle göra ännu en behandling. Det gjorde att jag köade uppemot en halvtimme utan att få komma in, och väntade ännu en gång med osäkerhet över den andra potentiella behandlingen. Turligt nog hölls en icke-schemalagd

Foto: carolinewenhamphotography

Foto: Per Jönsson

Aufguss-behandling av en stammis efteråt för att täcka det höga tycket. Jag hade gärna sett att man fått en plats bekräftad för att kunna basta och bada fritt under väntetiden.

Bryggorna ut mot Öresund känns extra ståtliga i kombination med de stora vägbrytande stenarna längs havet. Det är lite sikt från de parallella herr- och dam-bryggorna, men staketet och distansen gör att det inte känns påtagligt. Att man fick vänta på att gå ner i vattnet på grund av hur många besökare det var blev dock lite besvärande i den kalla blåsten.

Jag gick ovetandes in i den gemensamma bastun utan att skyla mig då jag inte läste den minimala skylten, och blev utstirrad som följd. Min förvåning triggade igång skratt, och stämningen var tämligen lättisam. Att fuktbastun var gemensam kändes otroligt befriande och avdramatiserande, samtidigt satt männen skrevandes och kvinnorna täckte allt med sin handduk. Lika fullkomligt bekväma kan kvinnor nog inte bli i en könsmixad bastu som i en kvinnobastu.

Foto: Okänd

Foto: Ribersborgs Kallbadhus

Foto: Dahlberg et al.

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

BJERREDS KALLBADHUS

Bjerreds kallbadhus ligger drygt 500 meter från strandkanten, där frågetecken uppstod när kommunen skulle ge bygglov så pass långt ut. Det är trots allt statlig mark och kan bedömas som ett svartbygge. Det blev dock klartecken till slut (Pålsson 2004, s. 64, 70). Det hela började med privata engagemang och familjesponsring där en stor del av Bjerredsborna bidrog med 1 000 kr var (Roth Kronwall 2004, s. 105). Efter ett och ett halvt år hade 579 lokala hushåll och ett sextiotial företag inbringat 679 550 kr från privatpersoner och 756 500 kronor från företag. Med medlemsavgifter och upplupen ränta fick man ihop 1,5 miljoner kronor och bygget kunde dra igång (Pålsson 2004, s. 50). Få av dessa privatpersoner var kallbadare, många kände snarare ett behov av en mötesplats för invånarna, vilket gjort att man adderat en samlingslokal och restaurang. Sponsring och/eller reducerade priser kombinerat med en hel del ideella insatser från ett hundratal enskilda personer gjorde bygget möjligt (Pålsson 2004, s. 60-61, 64).

"Kallbadhuset är dimensionerat för att klara en hundraårsstorm

med tio procents marginal". Den bärande stommen av trä kompletteras av en stålkonstruktion. Pelarnas rör har förankrats med betong och järnvägsrälsar stabiliserar ytterligare nio meter ner i marken (Pålsson 2004, s. 60-61, 64).

Den långa bryggan längs det långgrunda vattnet är en mäktig entré till kallbadhuset. Även vid badstegarna går man på botten. Precis innan byggnaden tar vid finns ett vinklat soldäck som vem som helst kan använda fritt. Bland det första jag noterade var hur väl man överblickade herrarnas avdelning, och hur blottade kallbadarna var under byggnaden. När inte restaurangen är öppen finns ett grindsystem kopplat till medlemsband och mobil-biljetter via swish, vilket var en finurlig lösning. Restaurangen vetter ut både mot land med uteservering och mot den gemensamma bad-delen där badkläder är kutymen. Herr- och dambadet ligger i varsin ände med en panoramabastu vardera. På väg upp till soldäcket via den vertikala stegen upplevde jag att jag bjussade restaurangbesökarna på lite väl mycket utsikt när jag tog sista steget, trots en handduk virad runt mig.

Foto: Martin Skredsvik

Foto: Mats Schöld

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

VARBERGS KALLBADHUS

Varbergs kallbadhus härstammar ur Varbergs historia som kurort. 1811 vallfärdade människor till Svartekällan för att dricka brunn (Dahlberg et al. 2004, s. 56). 1823 uppfördes ett varmbadhus och sju havsvattenbassänger på grund av bristande simkunighet runt samma tid. Första kallbadhuset restes 1866, men efter flera stormar restes dagens kallbadhus 1903 med snickerier likt en "gigantisk spettekaka" och "lökformade kupoler", vilket då blev Sveriges egna Taj Mahal eller badbakelse (Roth Kronwall 2004, s. 130-140. Dahlberg et al. 2004, s. 57-58). Med de höga salthalterna har man i Varberg problem med skeppsmask som äter träpålarna. De kläs därmed med kopparplåtar under vattenlinjen för att värja bort dem (Bengtsson & Jönsson 2016, s. 84)

Vid ankomst fick man snabbt tänka bort storstadstänk med effektiviseringslösningar som att ha en badinträdeskassa och en kafékassa separat istället för en gemensam i hopp om att minska kötiden. I omklädningsrummet satt två kvinnor och åt vid en sittgrupp riktad mot den lilla ytan där alla bytte om.

Samtidigt pratade de högt och lågt om den enes skilsmässa och stirrade fritt. Det fanns även en svänglucka som vetter mot kafés kylskåp där man kan beställa saker från kafé. Kafépersonalen kom sedan in i omklädningsrummet för att ge mackor till damerna längst in. Det märktes tydligt att det finns flera trogna stamkunder.

Solbåsen ramar fint in badytan och bidrar med en skyddad atmosfär. Så fort man tar sig mer för den rostiga stegen blir man dock exponerad för alla som befinner sig på stranden 30-35 meter bort.

I kallbadhuset finns en mörk, tyst bastu för de som vill ha lugn och ro, och ännu en bastu där en gotisk fönsterrad bildar ett panoramafönster som vetter ut mot vattnet och Getterön. Den slutna upplevelsen med solbåsen och den vackra panoramautsikten var en härlig kontrast. Möjligheten att kunna dra sig undan till en tyst bastu oberoende av vilka som råkar vara på plats var unikt.

Foto: I. D.

Följande foton: Kallbadhuset Varberg Bildgalleri

Foto: Bert Leandersson

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

SALTHOLMENS KALLBADHUS

Kallbadhuset, beläget i Västra Frölunda, var enligt ursprungsvisionen en monumental kyrkliknande byggnad med tillhörande stationsbyggnad. Trots att planerna inte fullbordades lades en räls på ett rimligt avstånd. Saltholmen är en ändhållplats för spårvagnar vid en färjeterminal, där till och med ståplatser tryter idag. 1908 invigdes slutligen en mindre miljö med en nästintill hemlighetsfull placering. Platsen var tidvis använd av mindre bemedlade, där de som arbetade nattsift gärna kom tidiga morgnar och somnade på klipporna innan solen väckte dem för ett morgondopp (Roth Kronwall 2004, s. 159–163).

Under 20- och 30 talet utvidgades anläggningen med hopptorn och byggnader för simundervisning. Vingabolalet ägde Saltholmen under denna tid, men fick ekonomiska problem och lämnades att förfalla. Badet har som följd "brunnit, rivits, blåst iväg och vandaliserats" vilket gjort att bebyggelsen inte överlevt. Sedan 1976 driver föreningen "Kallbadhusets vänner" anläggningen på arrende, där kommunen äger marken och byggnaderna. Pyromaner och

vandaler har varit ett problem genom åren, varpå en låsbar port och höga plank skyddar området sedan år 2000 (Dahlberg et al. 2004, s. 50).

Endast en delad elbastu står till förfogande. Uppdelningen sker i olika tidsspann för damer, herrar respektive mixat. Merparten av besökarna är kvinnor. 2004 angavs att drygt 80 procent av medlemmarna är kvinnor. Trots detta är damsidan mindre än herrarnas (Roth Kronwall 2004, s. 159–163). I bastuns förrum finns två duschar som vetter mot varandra. De är så pass nära varandra att man skvätter vatten på personen intill, och man stöter in i varandra när man vänder sig om. Det finns dock utomhusduschar som används under sommarsäsongen.

Enligt föreningens ordförande Lena Stålby är insyn från småbåtshamnen på motsatt sida badet inget problem. Av cirka 1000 medlemmar är det runt 300 medlemmar och gästbesökare som nyttjar bastun året om, där kring 600 inte består alls (Stålby 2019). Detta förtydligar hur många det är

Foto: Bert Leandersson

Nära hållplatsen finner man denna port, där stigen leder till Kallbadhusets kiosk och entré.

Foto: Paula Lindblom

som nyttjar kallbadet som endast en plats att sola och bada naken på under sommarsäsongen. Flera på plats beklagade att herrarnas del hade fin skärgårdsutsikt istället för att ligga mitt emot en hamn. Då ingen var på herravdelningen när jag var på plats fick jag tillstånd att gå runt fritt, och utsikten mot skärgården var helt klart att föredra.

Till skillnad från andra kallbadhus är detta inte brygg-baserat, utan ligger längs klippor med flera alternativa stegar ner i vattnet. Utemiljön har därmed en stark och karaktärsfull kustkoppling. Unikt för detta kallbadhus är en gemensam nakenbel, som herrarna går igenom för att komma till sin yta, vilket medlemmarna på plats hade delade åsikter om.

Svaga punkten är byggnaden. Herrarna går genom damernas omklädningsrum för att få tillgång till bastun, och damerna på plats berättade att det ibland funnits män i bastun under kvinnornas tidsspann. Att det är en delad bastu begränsar användandet kraftigt.

Foto: Martin Skredsvik

Foto: Bert Leandersson

Foto: Dahlberg et al.

STUDIEBESÖK KALLBADHUS

KASTRUP SØBAD

Kastrup Havsbad i Danmark är även kallad "Snigeln" i folkmun. Det består enligt arkitekterna själva "av ett inramat poolområde, en ny sandstrand och en angränsande servicebyggnad med toaletter och tillgänglighetsanpassade omklädningsrum. Från strandkanten sträcker sig en träpir som leder besökaren ut till havsbadet. Gradvis lyfter piren från vattenytan och slutar med en snäckformation och en plattform som inbjuder till dyk eller hopp ned i havet. Den cirkelformade designen skyddar från vind samtidigt som den behåller och tar vara på solens värme och ljus. Längs piren löper en träbänk, vilket skapar extra plats för vila och rekreation." Badet är gratis för allmänheten, öppet dygnet runt, året runt. Det finns även rullstolar som är saltvattentåliga för de med nedsatt rörlighet. Vid en ramp intill strandkanten kan de förankras (White u.d.).

Utöver omklädningsrummen finns RWC, och ytterligare en service-byggnad på land. Längs hela piren löper en bänk som ersätter räcke på ena sidan. Längst ut finns både bänkar och sittgrupper som främjar längre vistelser.

Havsbadet är ett praktexempel på hur offentliga miljöer kan lyckas. Formgivningen är dynamisk och funktionell. Den enda jag saknar med denna plats är en bastu. En bastu hade förlängt användningen för fler individer genom säsongerna.

Följande foton: Åke Eison Lindman, Mats Ek

